

**L'ATENCIÓ ALS MENORS
IMMIGRANTS NO
ACOMPANYATS A CATALUNYA.
ANÀLISI DE LA REALITAT
I PROPOSTES D'ACTUACIÓ.**

Marta Comas (Coordinadora)

Gener del 2001

núm. **19**

Aquesta publicació és el resultat d'un seminari de treball promogut per la Fundació Jaume Bofill, coordinat per Marta Comas i en el qual han participat: Marta Casas, Mercè Darnell, Núria Fabra, Sergi Gabernet, Jordi Garreta, Àngel Marcó, Rachid Mostaid, Ismael Palacín, Montse Pedrola i Violeta Quiroga.

Edició: Fundació Jaume Bofill
Provença 324 – 08037 Barcelona
Tel. 934 588 700 – Fax 934 588 708
fbofill@fbofill.org

Impressió: Alta Fulla · *Taller*
Dipòsit Legal: B. 2.634-2001

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	5
CAPÍTOL I.	
QUAN ELS MENORS IMMIGRANTS ES FAN VISIBLES ALS CARRERS DE BARCELONA	11
1. Descripció del fenomen	11
2. Altres col·lectius propers: catalans d'origen magribí, joves immigrants de 18 anys. Diferències i similituds.	43
2.1 Adolescents de segona generació	43
2.2 Majors de 18 anys	45
3. El paper de la comunitat imatges i respostes de la societat d'acollida	50
3.1 Les xarxes de suport	55
3.2 Associacions d'immigrants i participació cívica	57
3.3 La Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrants Desemparats. ..	59
4. El marc legal	68
5. L'emergència social: cronologia de les primeres actuacions	76
5.1 Mapa de serveis existents d'atenció als menors immigrants en situació de desemparament	83
5.2 Estat de la situació la tardor del 2000	90
CAPÍTOL II.	
RECURSOS I SERVEIS PER ATENDRE'LS	97
1. Els equips de detecció i diagnòstic: l'atenció al carrer	97
2. Els Centres Oberts a Ciutat Vella: una resposta plena d'interrogants	105
3. SATEMI: Servei d'Assessorament Tècnic Especialitzat en el Diagnòstic de Menors Immigrants Indocumentats	114
4. Centre d'Emergències Lledoners	117
5. Els Centres d'Acollida: el repte d'adaptar recursos existents a noves necessitats	119

6. Centres Residencials d'Acció Educativa: l'experiència de la Llar Betània.	126
7. El Centre d'Estada Limitada Al-Qàntara: un recurs intermedi o una barreja necessària?	136
8. SAAEMI (Servei d'Acollida i Atenció Especialitzada per a Menors Immigrants no acompanyats): actuar des de l'acompanyament	142
9. L'acolliment familiar com a mesura d'atenció als menors magribins	147
10. Projectes de l'Associació Sociocultural Ibn Batuta (ASCIB) adreçats als menors immigrants	154
11. Pla interdepartamental per a nois i noies majors de 18 anys que han estat sota la tutela de la DGAI	159
12. ADAM: una resposta per als joves immigrants majors de 18 anys	162
 CAPÍTOL III. CONSIDERACIONS QUE PODEN ORIENTAR LES ACTUACIONS	 167
1. Conceptes a debat	167
2. Recomanacions i propostes	177
2.1 Necessitat de millorar la coordinació i coresponsabilització entre els diversos serveis	179
2.2 Cal una major agilitat en els processos i evitar les llistes d'espera	180
2.3 Necessitat de formació permanent i assessorament dels equips	181
2.4 Conveniència de separar clarament acció educativa de control social i d'acció policial	183
2.5 Importància de la funció tutorial i la individualització de cada cas	184
2.6 Cal un major rigor i agilitat en els temes legals	186
2.7 Manca coordinació efectiva amb les institucions educatives dels països d'origen	188
2.8 Incorporar educadors d'origen magribí en els equips	189
2.9 Garantir la participació dels menors en el seu procés educatiu	190
2.10 Prioritzar la xarxa d'atenció normalitzada per davant de la creació de serveis específics	191
2.11 Importància de l'atenció en medi obert	193
2.12 Necessitat d'una política integral de joventut més decidida	194
2.13 Vetllar perquè la imatge dels menors immigrants en l'opinió pública sigui com menys distorsionada millor	195
 EPÍLEG	 199
 BIBLIOGRAFIA	 201

INTRODUCCIÓ

El document que teniu a les mans és fruit d'un compromís que diverses persones implicades en l'educació i la integració dels menors immigrants no acompanyats, reunides per iniciativa de la Fundació Jaume Bofill, vam adquirir ara fa prop d'un any. Amb les trobades mensuals de reflexió i intercanvi, preteníem compartir punts de vista i avançar en l'anàlisi de la situació. La intenció, atesa la situació de desorientació inicial en el tema dels menors immigrants, va ser arribar a formular orientacions i propostes d'acció, socialitzar-les, escriure-les i compartir-les amb altres col·lectius professionals amb voluntat d'incidir en les respostes que des de les diferents administracions es donen a aquesta qüestió.

El punt de partida se situa a l'abril de 1999, quan la Fundació va convocar un debat a l'Aula Provença sota el títol "Menors immigrants: sols o deseparats"¹, que va comptar amb la presència d'un nombre significatiu de persones implicades en el tema. En aquell moment hi havia la sensació que començàvem de zero i que calia donar continuïtat a un espai de debat com el que en aquella ocasió s'havia generat. Així neix el grup i en conseqüència el treball que esteu llegint.

A l'inici, ens proposàvem analitzar un fenomen social nou i unes pràctiques professionals encara molt incipients i, per descomptat, un camp sobre el qual hi havia molt poca reflexió teòrica, molt poques coses escrites. Val a dir que des d'aleshores la situació ha canviat radicalment. Potser per la manera com el fenomen dels menors immigrants va aparèixer a la premsa l'estiu del 1998, i per com va sotraguejar la societat catalana, els esdeveniments s'han seguit a un ritme molt ràpid i l'atenció prestada al tema (des de les administracions, des dels serveis, des dels costos de seguretat, des de la ciutadania) ha estat sovint, per bé o per mal, en el rànquing de les prioritats socials. Avui dia existeix una Plataforma Ciutadana per la Defensa dels Menors Immigrants, comptem amb diversos serveis específics per atendre'ls i des de les administracions s'han posat en marxa nous dispositius per tal d'optimitzar les accions i actuar de manera coordinada. Són freqüents els intercanvis amb professionals de fora de Catalunya per compartir informació. Darrerament s'han creat comissions interdisciplinàries amb l'objectiu de fer balanç i reflexionar sobre la feina feta² i s'han celebrat jornades d'intercanvi amb el mateix objectiu.

L'existència de tota aquesta feina feta, i la voluntat de no trepitjar les competències d'altres institucions constreny l'abast del document que teniu a les mans. Concretament, la situació d'independència de què gaudeix la Fundació Jaume Bofill ens permet marcar-nos els següents objectius:

- Tornar al començament i posar sobre la taula alguns dels conceptes i idees (a vegades prejudicis) sobre immigració i educació que fonamenten les actuacions i, a partir d'aquí, dibuixar línies de futur.
- Aportar elements que ajudin a comprendre millor aquests menors.
- Captar una imatge de conjunt de les actuacions que s'han fet des de les diferents institucions, i també des de la ciutadania.
- Situar com a protagonistes de l'anàlisi no només els menors sinó també la societat d'acollida, que amb les seves reaccions és la que pot facilitar o dificultar una inserció social plena.
- Aturar-nos en les qüestions de fons més que en les de forma, analitzant críticament i de manera constructiva les respostes que s'han donat i valorant les dificultats, les mancances que encara queden per resoldre.

En les sessions del grup de treball s'ha previst un espai per a l'intercanvi d'informacions recents i un espai per a les discussions de fons. En aquest temps ens hem adonat que un grup de professionals implicats anava coincidint en els diferents cercles de coordinació: la Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrants Desemparats, la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI), els Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona, la Fundació Jaume Bofill i la Federació d'Entitats d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (FEDAIA); per tant, hi havia el perill de repetir-nos, o el que fóra pitjor, d'esgotar les idees. En aquest sentit, el compromís de redactar ens ha servit per concretar i segurament per concloure el que ha estat un cicle de treball força fructífer. Sistemàticament s'ha recollit aquesta informació en unes actes, part del contingut de les quals s'ha inclòs en aquest document. A part d'aquest material, s'ha encarregat a cada entitat³ una breu descripció del servei o recurs que ofereix, amb les dades bàsiques i la reflexió a propòsit de la metodologia i els seus objectius de treball.

Existeixen uns punts clau, compartits per tothom, que marcaran els eixos del nostre treball. Els avancem aquí, de manera sintètica, com a introducció del que han estat les conclusions del seminari.

- S'ha intentat trencar la imatge negativa que associa aquests menors a infants "difícils", víctimes del carrer, i amb els quals "no hi ha res a fer".

- El potencial d'aquest nois que arriben al nostre país amb un projecte de futur i amb voluntat de millorar és la base per iniciar projectes socioeducatius que els facilitin la integració social.

- Per tant, si el problema no són "ells", ens hem de preguntar què ha fallat en el sistema d'atenció a la infància, que ha fet tan difícil la intervenció? Podem afirmar que la presència d'aquests menors ha servit per posar de manifest certes disfuncions existents en el sistema de protecció de menors, i de forma més àmplia, ha fet aflorar buits importants en la política de joventut del nostre país.

- Seria un error situar totes les dificultats d'actuació en el calaix del "xoc cultural", ja que els factors circumstancials associats al procés migratori (no tenir vivenda, no tenir papers o estar sol) són molt més determinants que els factors culturals.

- S'ha de remarcar la importància de la reacció ciutadana en aquesta qüestió per la pressió que s'ha exercit sobre les institucions perquè acceleressin les seves actuacions, i per com el teixit social existent ha servit per donar respostes immediates a aquests menors.

- L'altra cara de la reacció social ha estat la sensació d'inseguretat ciutadana associada a aquests menors i que ha comportat, al nostre entendre, un excés de política repressiva quan en realitat manquen polítiques educatives de promoció social.

Fins aquí, alguns dels fils de la reflexió que el text anirà descabdel·lant. Amb la voluntat d'esdevenir una eina útil per a les persones que atenen els menors immigrants no acompanyats, i per tant, amb la il·lusió que millorin les condicions de vida a Catalunya d'aquests adolescents i les seves expectatives de futur, us convidem a compartir les nostres reflexions.

El text s'ha dividit en tres capítols ben diferenciats:

- **1r capítol: anàlisi del fenomen** des de les diverses vessants que el conformen: els menors immigrants i les condicions de vida que els han impulsat a emigrar, les reaccions de la societat d'acollida i les respostes, civils i administratives, que s'han donat. Es tracta d'un capítol treballat

en equip en les sessions del seminari, en el qual diverses persones enteses en el tema han fet aportacions. Per tant, no presenta el resultat d'una recerca sistemàtica ni d'un informe de situació, sinó que recull de primera mà les experiències de les persones que estan treballant actualment amb aquest col·lectiu i que han fet l'esforç d'informar-se.

■ **2n capítol: descripció dels serveis i dels recursos** que s'han posat en marxa per atendre aquests menors. Els dotze apartats, corresponents a dotze tipologies de serveis diferents, d'aquest segon capítol han estat escrits directament pels equips que hi treballen partint d'un guió comú. Per tant, en aquest cas són les entitats (fins i tot algunes que no han estat presents en el seminari) les que signen la ressenya del seu servei. S'observarà que l'apartat 5, dedicat als Centres d'Acollida, segueix una estructura diferent a la resta, ja que no ha estat escrit per l'equip d'un dels centres sinó que es tracta de la síntesi d'una recerca sobre Centres d'Acollida que Jordi Garreta (professor de la Universitat de Lleida) va realitzar l'any 1999. Com que J. Garreta ha participat en el seminari i el seu treball aporta informació prou interessant, s'ha inclòs aquí en lloc de demanar a un Centre d'Acollida una descripció del seu servei.

■ **3r capítol: consideracions que poden orientar les actuacions.** Proposem algunes claus per seguir reflexionant, alguns punts de partida per iniciar una reflexió de fons més global sobre estrangeria i polítiques d'atenció a la infància i certes orientacions que servarien, al nostre entendre, per optimitzar l'atenció a aquests menors. No parlem de conclusions ja que som conscients de la provisionalitat d'algunes de les idees que es presenten per la novetat del tema i, per tant, per la poca perspectiva amb què l'observem. Mostrem, doncs, el fruit del treball d'un seminari, no com un producte acabat sinó com un graó més en el camí, voluntat que es correspon amb l'estil de treball de la Fundació J. Bofill i que podríem resumir en la seqüència següent: detecció d'una necessitat social, impuls d'un espai per al debat i la reflexió, col·laboració perquè el treball del grup es doni a conèixer més enllà dels seus membres, obertura d'un compàs d'espera de possibles reaccions, noves propostes de treball i concreció de programes específics resultants d'aquest procés.

Un darrer aclariment respecte a l'autoria col·lectiva del document: els apartats en què no apareix el nom de l'autor s'han d'atribuir al conjunt de persones que van formar part del seminari; els apartats en què en una

nota s'especifica el nom d'una persona són aportacions particulars però matisades per la resta del grup; i, finalment, els apartats que porten el nom de l'autor a l'encapçalament no han estat consensuats pel grup.

CAPÍTOL I. QUAN ELS MENORS IMMIGRANTS ES FAN VISIBLES ALS CARRERS DE BARCELONA

Endreçar el desconcert, ordenar els sentiments, descobrir on s'ha arribat (...) són tasques personals imprescindibles, però gens fàcils de fer quan sobreviure és l'imperatiu principal.

Maria Majó, 1997

1. Descripció del fenomen⁴

El fenomen dels menors immigrants d'origen magribí no acompanyats i sense papers és relativament nou a Catalunya, a l'igual que a la resta de l'Estat espanyol. Amb anterioritat a 1997-1998, aproximadament, no hi ha consciència significativa d'aquest fenomen ni de la seva concentració i visibilitat en determinats nuclis urbans.

A finals dels anys noranta comencen a aparèixer pels carrers de les ciutats de Catalunya menors immigrants indocumentats d'origen magribí amb la característica especial i insòlita fins aleshores que es tracta de menors que arriben sense l'acompanyament de cap familiar o referent adult. Aquest fet no es considerà significatiu, malgrat que ja era un fenomen visible i notori al centre de la ciutat de Barcelona i al municipi de Santa Coloma de Gramenet, fins que el mes de setembre de 1998 va saltar als mitjans de comunicació, els quals començaren a divulgar i a denunciar el fet que molts dels menors immigrants (segons la premsa, uns 200 a Barcelona, a Santa Coloma de Gramenet i a d'altres localitats, principalment de l'àrea metropolitana) sobreviuen i dormien en dures condicions al carrer i en espais públics. A partir d'aleshores han estat nombrosos els articles i reportatges que s'han fet ressò d'aquesta problemàtica,

El setembre de 1998 els mitjans van divulgar el fet que molts dels menors immigrants sobreviuen en dures condicions al carrer.

Es tracta de “nens del carrer” que pateixen la circumstància particular de ser immigrants i indocumentats.

El novembre de 1999 la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) els estimava en més de 300.

tant a la premsa catalana com a l'espanyola, per referir-se a aquests menors que viuen en condicions similars a la de molts infants dels països del Tercer Món. Aquests nous “nens del carrer”, a més de les problemàtiques que acostumen a patir aquest tipus d'infants en qualsevol metròpoli del món, pateixen la circumstància particular de ser immigrants i d'haver entrat al país receptor de forma irregular i indocumentats.

Aturem-nos un moment en la qüestió de les xifres, ja que és un element de difícil precisió però important perquè pot ajudar-nos a desconstruir estereotips. Sobre el nombre estimat de menors immigrants a Catalunya han circulat xifres molt diverses i, sovint, disperses. El novembre de 1999 la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) els estimava en més de 300. Prop d'un centenar d'aquests menors estarien en situació de risc greu, és a dir que deambularien pels carrers sense tenir cap contacte regular amb cap recurs social. Un altre centenar serien atesos regularment per algun dels quatre centres oberts i pretallers existents, i un total de 132 nens marroquins més estarien residint en els centres tutelats de menors de la DGAI.

Una de les causes de la disparitat de xifres és la confusió sobre l'edat d'aquests menors. L'any 1999 un 39% dels joves marroquins registrats per la DGAI eren majors d'edat. Els menors immigrants (menors de 18 anys segons la prova radiològica que se'ls practica) registrats pel Servei d'Urgències de la DGAI foren 16 del 1992 al 1996, 46 el 1997, 139 el 1998 i 122 el 1999. Els percentatges d'ocupació dels Centres d'Acollida també són prou significatius: si l'any 1992 els menors d'origen immigrant (no exclusivament menors magribins no acompanyats i indocumentats) suposaven un 30% de les places dels Centres d'Acollida, l'any 2000 ja suposen el 97% de l'ocupació⁵.

Un altra causa que dificulta la precisió de les xifres és l'elevada mobilitat i la pressió policial. Prop del 75% del col·lectiu de menors immigrants es renova cada 6 mesos, ja que arriben a la ciutat nous joves provinents directament del Magrib o d'altres regions d'Espanya o de França. Si a aquesta gran mobilitat hi afegim les constants entrades i sortides dels nois dels recursos existents (la majoria són atesos reiteradament, alguns d'ells fins a 30 vegades), en resulta un nombre de presentacions molt elevat que fa que es confongui a vegades amb el nombre de menors realment existents⁶. L'any 1997 les presentacions foren 316, corresponents a 81 casos, dels quals 46 eren menors; el 1998 foren 1.493 presentacions, corresponents a 208 casos, dels quals 138 eren menors; i l'any 1999, 2.437 presentacions, corresponents a 218 casos, dels quals 122 eren menors. Al llarg de l'any, l'estacionalitat també serà un factor important: a l'estiu, la presència de turistes a la costa, la possibilitat de dormir a les platges o de fer vida a l'aire lliure es converteixen en reclams per a joves que es trobaven a l'interior (a Madrid o altres ciutats). Aquest any, a partir del mes de juny tenim notícies de nois que arriben de nou cada dia i se sumen als ja existents. Aquesta qüestió ens porta a observar com la presència d'aquests menors als carrers de Barcelona i d'altres ciutats veïnes ja no és conjuntural o esporàdica, sinó que, al contrari, es tracta d'un col·lectiu cada cop més permanent. De la mateixa manera que els fluxos d'immigrants adults tendeixen a créixer (de fet, mentre les condicions objectives als països del Sud no millorin, la pressió per fugir-ne es mantindrà constant), és previsible un degoteig de menors que emprendran el viatge pel seu propi peu. Segons dades de l'Ajuntament de Barcelona, en els darrers mesos arriben una mitjana de quatre a sis menors magribins per mes.

En la qüestió del nombre, el que sí fou circumstan-

La gran mobilitat i les constants entrades i sortides dels nois dels recursos existents dificulta la precisió de les xifres.

La presència d'aquests menors als carrers de Barcelona ja no és conjuntural sinó que es tracta d'un col·lectiu cada cop més permanent.

Sovint s'han inflat molt les xifres i això ha contribuït a crear la sensació d'alarma social.

La dimensió europea del fenomen i els constants viatges d'aquests nois d'una ciutat a l'altra dificulten la precisió en les xifres.

cial va ser l'acumulació de nois sense sostre als carrers de Barcelona i Santa Coloma l'any 1998, perquè es tractava de l'inici del fenomen, que va agafar desprevingudes les administracions competents. Des d'aquell moment la xifra de menors desatesos ha anat baixant, i actualment són entre vint o quaranta menors (segons les fonts i el període de l'any) els que segueixen rodant sense sostre pels carrers.

És important demanar una major precisió i rigorositat en aquesta qüestió, ja que sovint s'han inflat molt les xifres i això ha contribuït a crear la sensació d'alarma social i ha impossibilitat la planificació dels recursos necessaris. Reconèixer que hi ha hagut una certa inflació en les xifres no ha d'impedir reivindicar amb la mateixa contundència mesures de protecció, tant si es tracta d'un centenar com d'una desena de menors, ja que la quantitat no és el que determina la gravetat de la situació sinó la poca qualitat de vida i la profunditat de les marques que el carrer està deixant en aquests nens. Així doncs, i considerant l'alta mobilitat, la majoria de professionals sostenen que el nombre de menors immigrants al carrer en un dia determinat és d'entre vint i quaranta a Barcelona i una desena a Santa Coloma de Gramenet. En el conjunt d'Espanya i d'Europa parlaríem d'uns 250 menors en canvi continu d'una ciutat a l'altra.

La dimensió europea del fenomen i els constants viatges d'aquests nois d'una ciutat a l'altra farien interessant resseguir els punts clau d'aquests itineraris (entre els quals sonen noms com Amsterdam, Madrid, Marsella...) per poder iniciar algun tipus de coordinació d'abast internacional. Per les dimensions del nostre treball no hi podem aportar informació al respecte, però constatem que es tractaria d'una recerca fonamental, ja que permetria no començar des de zero cada vegada sinó entendre les diferents estades com a escales d'un procés personal ininterromput.

El col·lectiu al qual ens referim són menors, pràcti-

cament sempre de gènere masculí, adolescents (16-18 anys) o preadolescents (9-15 anys) amb ganes de millorar les seves condicions de vida i amb la capacitat per somniar i imaginar aventures característica de qualsevol noi o noia de la seva edat. A la poca consciència de risc, la valentia, les ganes de trencar amb l'entorn conegut i descobrir un món nou sense límits que pot tenir qualsevol adolescent, el noi magribí hi afegeix la necessitat, en un context de pobresa i de precarietat i un entorn familiar on la immigració es viu com l'única sortida possible: per això ell arriscarà la vida i creuarà l'estret. Des de molt jovenets (10-11 anys en alguns casos, i en d'altres a partir dels 13-14 anys), sorgeixen en ells les primeres idees de viatjar a Europa, que a poc a poc són madurades, fins que, de sobte, un dia es descobreixen planificant silenciosament (sols o bé amb amics) l'estratègia de sortida. Molts d'ells, quan encara són a l'escola o l'han abandonada i estan aturats, i d'altres, més grans, mentre estan treballant com a aprenents en algun taller.

Uns "petits homes"

Uns dels elements claus per entendre aquests nois magribins és l'edat, així com el fet que immigrin sols, sense cap referència familiar o adulta. L'edat és una construcció totalment cultural i és sobre aquesta base que cal interpretar l'edat en què es produeix aquest tipus d'immigració. Per fer-ho, convé emmarcar les fases del cicle vital dels infants, dels preadolescents i dels adolescents de gènere masculí en la nostra cultura occidental, d'una banda, i en la seva cultura àrab d'origen, de l'altra, per veure la gran diferència entre els períodes, les categories i les pautes d'aquestes etapes de la vida en ambdós entorns culturals. En realitat podem distingir dues categories dins del concepte d'edat: l'edat psicològica i l'edat estructural. La primera mesuraria el desenvolupament cronològic, mentre que la segona mesuraria la capacitat per rea-

Parlem de nois de 9 a 18 anys amb ganes de millorar les seves condicions de vida.

El tracte que es dóna a l'adolescència en cada cultura és molt divers.

Mentre que a Catalunya són considerats infants, en el seu marc cultural magribí originari són considerats com uns “petits homes”.

La distància entre Marroc i Europa s'escurça ja que cada vegada hi ha més punts en comú, com és propi de les cultures en contacte.

Cal remarcar l'heterogeneïtat d'aquest col·lectiu, sobretot pel que fa al seu origen rural o urbà.

litzar certes activitats socials. L'edat com a condició social, que assigna un estatus i un rol, també es diferencia de l'edat com a imatge cultural, que atribueix un conjunt de valors, estereotips i significats a cada franja d'edat.

Així doncs, mentre que a Catalunya els més petits d'aquests joves nouvinguts són considerats infants i els més grans són considerats preadolescents i adolescents, en el seu marc cultural magribí originari (sobretot en les àrees rurals més tradicionals) són considerats com uns “petits homes”, és a dir, uns joves amb gairebé tots els deures i drets dels adults. De totes maneres, cal posar entre cometes l'expressió “petits homes” ja que ha acabat convertint-se en un mite abusiu. Al llarg del text, les referències al contacte cultural entre el Marroc i Europa seran constants i posaran de manifest com aquesta és una distància que s'escurça i que cada vegada hi ha més punts en comú, com és propi de les cultures en contacte. Així, caldrà distingir en tot moment entre el que diu la tradició i el que són actualment les pràctiques quotidianes, ja que ens podem trobar amb moltes sorpreses. Per tant, els adolescents de les ciutats del nord del Marroc, cada cop més occidentalitzades, s'assemblen força als d'aquí. Una altra constatació important és la de l'heterogeneïtat d'aquest col·lectiu, sobretot pel que fa al seu origen rural o urbà, ja que aquesta és una distinció que marcarà grans diferències en la seva socialització, en les seves relacions familiars i fins i tot en les seves expectatives de futur.

Si bé en el concepte *adolescent* trobem tots aquests matisos, amb el concepte *menor* les diferències són claríssimes: la consciència social i administrativa de la necessitat de protecció dels menors a Catalunya no té res a veure amb com s'apliquen els Drets dels Infants (i la seva protecció legal) al Marroc. Per aquests nouvinguts, ser etiquetats com a *menors* i a partir d'aquí tenir barrat el camí que havien em-

près, sí que constitueix una sorpresa difícil d'assimilar. Mentre que a Occident els infants, preadolescents i adolescents són menors que han d'estar protegits pels seus pares o familiars directes (o en última instància per l'administració competent), al Marroc, els preadolescents i els adolescents es consideren membres productius de la família, en la qual participen en la responsabilitat de mantenir l'economia i l'organització domèstiques. Moltes famílies humils viuen el procés d'emigració d'aquests joves com una solució, com a mínim per al futur dels seus fills i, potser, també com una solució per a ells mateixos i la resta de la família. Són la seva esperança.

No obstant això, a la pràctica s'esdevé que l'estatus i els rols assignats als menors immigrants en el seu país d'origen canvien radicalment en el país receptor: perden la seva condició d'adults i de treballadors, la seva autonomia i llibertat personals... i passen a adquirir altres categories com la condició d'immigrant irregular, d'infant (amb els corresponents drets a l'educació, a la salut, però no al treball), de persona controlada sota el pretext de protegir-la, etc.

Les seves famílies⁷

En alguns d'aquests nois es pot observar una mena de complicitat amb la família i un cert compromís per part del jove que emigra, encara que ho faci clandestinament i sol. Les famílies d'aquests nois en general (malgrat que és difícil generalitzar ja que es tracta, recordem-ho, d'un col·lectiu molt heterogeni) provenen de zones rurals i, a causa de la crisi del camp al Marroc, han emigrat massivament cap a les ciutats del Nord. Als anys vuitanta es va viure una primera onada migratòria que va arribar a la ciutat amb els diners de la venda de les propietats rurals i es va poder assentar en unes condicions de vivenda i de treball força dignes. Actualment s'han desbordat les possibilitats de creixement d'aquestes ciutats i les

L'estatus i els rols assignats als menors immigrants en el seu país d'origen canvien radicalment en el país receptor.

Les famílies d'aquests nois en general provenen de zones rurals i han emigrat cap a les ciutats del Nord del Marroc.

Podem definir-los com “pares descol·locats” que veuen com el seu rol tradicional d'autoritat en la família perd pes.

Les famílies coneixen les condicions poc favorables que els seus fills poden viure als carrers de Tànger, Tetuan, Casablanca o Nador i imaginem que la vida al carrer en una ciutat europea està molt més plena d'oportunitats.

condicions dels nouvinguts són més precàries. S'han aixecat barris sense les infraestructures mínimes (enllumenat, clavegueram, transport públic, serveis...) per acollir aquest nou flux migratori de l'interior⁸.

Diversos professionals coincideixen en definir els pares d'aquests nois com uns “pares descol·locats” que veuen amb impotència com el seu rol tradicional d'autoritat en la família perd pes (la introducció de la dona en el món del treball, com a mà d'obra en les fàbriques tèxtils, per exemple, ha estat clau en aquesta transformació) i no saben com oferir alternatives als seus fills, que, en fer-se grans, tenen unes aspiracions que en el seu país no assoliran. Uns pares que es veuen desbordats pels esdeveniments quan els seus fills travessen l'estret, i no els queda altre remei que imaginar que les coses els aniran millor que allà: les famílies coneixen les condicions poc favorables que els seus fills poden viure als carrers de Tànger, Tetuan, Casablanca o Nador, coneixen de prop l'amenaça de la delinqüència, les drogues i la marginació. Davant d'aquesta realitat coneguda, imaginem que la vida al carrer en una ciutat europea està molt més plena d'oportunitats. Quan els donem notícies de la situació que realment viuen els seus fills aquí –expliquen els educadors– els pares queden com paralitzats, inexpressius, davant una situació que els supera. Els costa exterioritzar el dolor i diríeu que prefereixen no saber i es fan còmplices en un joc de dobles mentides en què el fill diu que està bé i el pare li diu que s'ho creu, però tots dos esperen, amb una sensació d'impotència, sortir del pou al més aviat possible.

Parlem, per tant, de famílies en transformació en les quals les crisis poden acabar esclatant per diverses bandes (des de l'abús d'autoritat, que pot desembocar en maltractaments, al pol oposat de la inhibició i l'abdicació de les funcions paternes) i poden deixar els nois certament desubicats o desprotegits i

insegurs. L'abús de l'autoritat paterna, juntament amb unes condicions de treball precàries i de sobre-explotació, són els arguments que més sovint expressen els nois com a motius de l'emigració.

En molts casos, però, podem parlar d'un sentiment de responsabilitat moral d'aquests nois cap a la família. Si és així no hi ha dubte que, en un principi, tot i viure unes circumstàncies molt dures de desemparament, aquests joves compten amb uns vincles sentimentalment sans.

Com es forja la idea d'emigrar

Per analitzar les causes que porten un menor a emigrar hauríem d'explicar tant la situació del context social, econòmic i polític del Marroc a l'any 2000 com les situacions particulars de cada noi i de cada família. Pel que fa a la primera qüestió, més genèrica, hem optat per no entrar-hi en aquest document, ja que són molts els treballs existents (els ressenyem a la bibliografia) que ens descriuen no només la realitat d'un país on l'emigració és molt present, sinó la d'unes relacions internacionals que l'impulsen. Per tant, aquí abordarem només aquells factors que, més enllà dels condicionants socials genèrics, afecten d'una manera clara els menors immigrants i la seva decisió de marxar del país.

Ja hem esmentat la situació dels barris perifèrics de Tànger i Nador d'on provenen la majoria d'aquests nois. Concretament són dels barris de Tànger següents: Benimakada, Dcharbendiban (del qual diuen que es va construir en una nit) o Sadam Hussein, de construcció recent i improvisada, on s'aglomeren famílies vingudes del camp, sense unes condicions urbanístiques mínimes. També arriben nois de Bidon Ville, barri central de Tànger que rodeja la Medina, on hi ha famílies urbanes de tota la vida, de classe mitjana, però que també estan patint la situació del país. Tant en una situació com en l'altra, amb l'emigració

L'abús de l'autoritat paterna i unes condicions de treball precàries són els arguments que més sovint expressen els nois com a motius de l'emigració.

La majoria d'aquests nois provenen dels barris perifèrics de Tànger i Nador.

La idea generalitzada entre els joves d'aquests barris és que allà no hi ha futur.

no es tracta tant de fugir d'una situació de pobresa extrema com d'una manca total d'oportunitats per millorar. La idea generalitzada entre els joves d'aquests barris és que allà no hi ha futur.

El contacte amb Europa per l'afluència de turisme al Marroc, sobretot al nord, i per la circulació en l'àmbit socioeconòmic ha estat cada cop més important. Any rere any els nois marroquins queden enlluernats amb l'estètica, els elements de consum i els diners que remenen els europeus. Aquest turisme, a part d'aportar un cert desenvolupament econòmic, genera tensions com la desestabilització de les estructures tradicionals, la transmissió d'estereotips respecte a Europa, etc. Aquests estereotips reforcen els ja creats per les imatges que les antenes parabòliques capten de les cadenes de televisió espanyoles, on apareixen europeus rics, vestits a la moda, joves relaxats d'aspecte saludable i despreocupats per la subsistència diària, llibertat... unes antenes parabòliques que també recullen cada cop més notícies de naufragis a l'estret, de repatriacions o de brots racistes i agressions xenòfobes a Espanya, i que intenten atenuar aquesta imatge d'El Dorado que es dibuixa amb força en l'imaginari col·lectiu.

Al Marroc, a hores d'ara són poques les famílies que no tenen algun dels seus membres a Europa.

Però tot això no és res al costat del pes real que té el fet de l'emigració en un país com el Marroc, on a hores d'ara són poques les famílies que no tenen algun dels seus membres a Europa. Aquests familiars, quan tornen de vacances al seu país, intentant parlar al menys possible de les dures condicions de vida a Europa i omplint de regals i de notícies d'èxit els familiars, es convertiran en un mirall per als seus propis cosins, germans, veïns, amics i coneguts, un model a seguir pels més joves a la recerca d'una millor qualitat de vida, que sovint s'identifica amb tenir capacitat de consum i gaudir de llibertat; oportunitats que, ara per ara, són impossibles al Marroc per la manca de garanties dels drets fonamentals, per l'omnipresència

de la corrupció governamental, per la precarietat del treball i les poques condicions de continuïtat, basades en unes relacions d'explotació que tenen com a rerefons els interessos econòmics al Magrib dels països del Nord i, en definitiva, un repartiment desigual dels recursos.

Aquests adolescents emigrants, amb pocs recursos personals per fer una lectura crítica dels estereotips, s'hi abocaran de ple i portaran a l'extrem la màxima capitalista segons la qual "la capacitat de ser correspon a la capacitat de tenir". Un cop han arribat a Catalunya, encara que dormin al carrer i visquin en condicions molt difícils, és freqüent que enviïn fotografies a les seves famílies davant de motos i de cotxes esportius, i que vesteixin robes i calçat de les marques esportives de més prestigi, també ben conegudes al Marroc. Les fotografies enviades pretenen aconseguir la tranquil·litat familiar i demostrar l'èxit personal davant dels parents i coneguts. Tanmateix, la realitat és ben diferent de les aparences: se senten sols, perduts i desanimats en no haver aconseguit els somnis ideats. Per això busquen altres menors en les mateixes condicions per compartir el seu fracàs i la decepció, "col·locar-se" (inhalant cola o consumint altres substàncies) i fugir de la realitat i reforçar-se en contra de l'adversitat.

Malgrat aquests arguments, hi ha una pregunta que ens segueix amoïnant: per què volen venir els que viuen en "bones condicions" (terme sempre relatiu respecte als nivells de vida que comparem, és clar!) si saben que aquí cauran en la precarietat? La resposta és clara: per millorar. La crua realitat dels països anomenats del tercer món és la manca d'expectatives i de possibilitats de progressar. Un noi de vint anys al Marroc sap perfectament com serà la seva vida als quaranta-cinc. Té molt poques possibilitats de modificar les coses, té accés a molt poques oportunitats. El canvi, la novetat, la possibilitat, enca-

Aquests adolescents emigrants, amb pocs recursos personals per fer una lectura crítica dels estereotips quedaran enlluernats pels reclams consumistes.

La realitat és ben diferent de les aparences: se senten sols, perduts i desanimats en no haver aconseguit els somnis ideats.

El desig d'emigrar a Europa és una construcció social tan tangible que marcarà les seves vides.

ra que sigui en percentatges molt baixos, que la sort li somrigui (que pugui creuar la frontera sense ser vist, que trobi algú que li faciliti una feina i que a poc a poc les coses al nou país vagin prenent forma..., possibilitat que confirmen els que se n'han sortit) segueix pesant més en la balança dels pros que en la dels contres a l'hora de decidir marxar. El desig d'emigrar a Europa és una construcció social tan tangible que marcarà les seves vides.

Abans d'acabar aquesta reflexió, però, fixem-nos en les paraules que fem servir: progrés, oportunitats, innovació, llibertat, consum... mites que també marquen la nostra vida d'Europeus. El mite de la igualtat d'oportunitats està totalment present en el nostre entorn, tot i que les dades objectives no el confirmen. Per exemple, associem promoció social a estudis, nivell acadèmic, etc., i oblidem la situació real, que és totalment alarmant: els nivells de fracàs escolar, que són de prop del 45% a les comarques del Baix Llobregat i del 30% a Catalunya en general, desmenteixen allò de la igualtat d'oportunitats. Pel mite de la promoció social renunciem a altres valors que ens aportarien una millor qualitat de vida. No estem tan lluny del miratge que veu el noi marroquí quan creua l'estret! Nosaltres també vivim enlluernats pel miratge del progrés, però no fem accions tant espectaculars per aconseguir-lo com aquells que en saltar tenen molt poc a perdre i molt a guanyar-hi.

El pas de l'estret de Gibraltar

L'operació de sortida en la majoria dels casos és a través del port de Tànger a només 14 km de les costes espanyoles.

Aquest adolescent sense expectatives, avorrit de l'escola i de no trobar una sortida laboral clara, i que ja s'ha fet la il·lusió de marxar, comença l'estudi exhaustiu de l'operació de sortida, que en la majoria dels casos és a través del port de Tànger, al nord del Marroc i a només 14 km de les costes espanyoles. En aquest port acostuma a observar el pas de mercaderies de les empreses de transport amb camió i el

pas d'estrangers provinents dels hotels que viatgen amb autobús. No obstant això, el procés d'estudi és molt més llarg: com pot arribar a Tànger, si no és d'allà, i amb quins mitjans?; com pot sortir de Tànger?, quan serà el moment més adequat i oportú?, amb quin mitjà de transport (camió o autobús)?; com pot amagar-se per passar la frontera d'Algesires sense ser descobert?, etc. Aquesta etapa pot arribar a durar a vegades més de dos anys si viu a la mateixa ciutat de Tànger, però és més curt si prové d'altres indrets.

Cal tenir en compte que la majoria dels menors immigrants provenen de zones urbanes del nord del Marroc⁹ i els de Catalunya sobretot de Tànger, malgrat que també hi ha menors d'altres ciutats com Tetuan, Fes o bé Nador. També hi ha alguns menors de la ciutat de Casablanca, però normalment aquests arriben des de França, ja que les comunicacions marítimes entre Casablanca i Marsella són molt fluides. També immigren menors d'Algèria (directament a Espanya pel port de València o el d'Alacant, o bé des de França) i d'altres països del Magrib, però amb un percentatge gairebé insignificant¹⁰. Encara que el principal lloc de pas per a la majoria és clarament el port de Tànger, també és important el nombre de menors que arriben a través de Ceuta, després d'una llarga espera en aquesta ciutat fins que aconseguen passar a la Península.

Aquests nois, tot i passar moltes hores al carrer fora de casa, no són encara "nois de carrer". Mentre viuen a Tànger no perden el contacte amb les famílies, que segueixen tenint-ne cura. La inflexió cap a la degradació que suposa viure sol al carrer no comença realment fins que es troben a Espanya. Màlaga, Còrdova i la resta de ciutats andaluses són l'inici d'una crítica carrera. Potser sí que podem parlar d'un subgrup que ha iniciat el procés migratori autònomament, sense família, des dels pobles rurals de l'interi-

Aquests nois, tot i passar moltes hores al carrer fora de casa, no són encara "nois de carrer". Mentre viuen a Tànger no perden el contacte amb les famílies, que segueixen tenint-ne cura.

or cap a la costa. Aquests, que són una minoria, queden estancats a Tànger o Ceuta a l'espera de l'oportunitat de creuar durant mesos i mesos, en els quals s'introdueixen ràpidament en pràctiques dels "nens de carrer" com el consum de coles i dissolvents, el tràfic o els petits robatoris. Molts d'ells acabaran perdent en la vida pels carrers l'objectiu principal del projecte migratori i mai arribaran a creuar l'estret.

Darrerament s'observa com cada vegada hi ha més menors que es concentren a la ciutat de Ceuta esperant mesos i mesos l'oportunitat per passar a la Península, fenomen que es correspon amb el constant i fluid vaivé quotidià de centenars de persones entre Ceuta i les ciutats marroquines properes a la frontera: venedors, contrabandistes, viatgers, etc. es traslladen diàriament, des de fa anys, amunt i avall. Generen un entramat urbà en el qual molts menors sobreviuen durant una temporada, setmanes o dies i després tornen a casa. Entren i surten i viuen d'una economia pròpia de les ciutats de frontera¹¹. En aquesta situació no podem parlar d'un desemparament amb la mateixa severitat amb què viurà la soladat el menor quan arribi als carrers d'Espanya i el trajecte esdevingui cada cop més irreversible. Allà sempre té familiars i coneguts a prop.

A diferència dels emigrants irregulars adults, els menors immigrants gairebé sempre es traslladen com a polissons. Vénen sols i no es troben amb el grup de referència fins que arriben al destí.

A diferència dels emigrants irregulars adults, els menors immigrants gairebé sempre es traslladen com a polissons, en la majoria dels casos de camions o d'autobusos que embarquen als vaixells que travessen l'estret de Gibraltar, i en pocs casos introduint-se directament als vaixells. A diferència dels adults, ells vénen sols i no es troben amb el grup de referència fins que arriben al destí. La raó d'aquesta diferència és que els menors no disposen de diners suficients per pagar els serveis de les màfies que des de les costes magribines traslladen immigrants a Europa, generalment per mitjà de les conegudes *pateras*. A fi de no ser descoberts, els menors acostumen a ama-

gar-se en els llocs més inversemblants dels camions o autobusos: sobre el dipòsit de la benzina, agafats a l'eix de les rodes, sota la cabina del conductor, o bé salten a l'aigua i s'enfilen als vaixells per la cadena de l'àncora... gairebé sempre corrent un gran risc. En alguns casos el conductor del camió ha amagat els nois a canvi de favors sexuals o de diners. La majoria fracassa en els seus primers intents, i ho torna a provar una i altra vegada fins a aconseguir-ho. L'èxit del trasllat dependrà en la majoria de casos d'oportunitats inesperades que sorgeixen durant el llarg període d'espera i d'observació en els llocs de trànsit dels camions i autobusos. Per això, malgrat que el procés migratori hagi estat llargament concebut, quan el viatge esdevé possible a partir d'una oportunitat inesperada, el noi marxa només amb allò que duu a sobre.

L'arribada a Espanya

Quan finalment l'intent dona resultat positiu, l'arribada a Espanya no satisfà les expectatives creades: l'entorn hostil, la incomprensió cultural, la pressió policial, les dificultats per treballar, els problemes d'habitatge, etc. no s'adiuen amb el paradís somniat. Però la raó principal de les frustracions dels menors immigrants obeeix al marc legal vigent al nostre país: en primer lloc¹² són menors i, com a tals, segons la llei no poden viure sols; en segon lloc, són estrangers i la legislació d'estrangeria espanyola i europea els afecta; en tercer lloc, per la legislació laboral i educativa, fins als 16 anys l'escolaritat serà obligatòria i els serà prohibit treballar. En definitiva, aquests nois es troben amb una societat que no els deixa entrar de forma legal al país, que no els deixa treballar ja que no tenen el permís de treball ni l'edat mínima per fer-ho, i que encara menys els permet deambular amb plena llibertat pels carrers, ja que els considera menors que necessiten protecció.

La majoria fracassa en els seus primers intents, i ho torna a provar una i altra vegada fins a aconseguir-ho.

La raó principal de les frustracions dels menors immigrants obeeix al marc legal vigent al nostre país: són menors, són estrangers i fins als 16 anys l'escolaritat serà obligatòria.

Segons Manel Capdevila, cap d'Urgències de la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) de la Generalitat de Catalunya, les poblacions més escolli- des eren fins ara Sevilla, Alacant, València, Múrcia, La Rioja o Lleida, per treballar-hi com a temporers en tasques agrícoles. Quan s'informen que la legislació espanyola prohibeix explícitament el treball als menors de 16 anys, marxen cap a les grans ciutats (Madrid i Barcelona) o bé treballen per a empresaris sense escrúpols que els paguen una misèria. A Catalunya alguns dels menors immigrants treballen al camp a diverses comarques gironines, lleidatanes i a la comarca barcelonina del Maresme. Altres dels menors treballen a l'entorn urbà en poblacions de la rodalia de Barcelona, especialment a Santa Coloma de Gramenet, on trobem un nucli important de petits tallers de confecció il·legals propietat del mateix col·lectiu immigrant marroquí, on els menors immigrants treballen en condicions precàries i totalment irregulars.

Gairebé des del primer moment que trepitgen territori espanyol els menors immigrants són reiteradament detinguts i passen a disposició dels serveis d'atenció a la infància de l'administració corresponent.

D'altra banda, gairebé des del primer moment que trepitgen territori espanyol (Ceuta, Algesires, Granada, Almeria...) els menors immigrants són reiteradament detinguts¹³ pels cossos de seguretat pel fet de ser immigrants indocumentats i, a més, menors. Quan això s'esdevé, passen a disposició dels serveis d'atenció a la infància de l'administració corresponent i immediatament, si és possible, se'ls interna en un centre de menors. En aquest procés els menors immigrants acostumen a manifestar sempre que estan indocumentats i no col·laboren a facilitar la seva identificació (nom, edat, filiació, procedència...) a causa de la desconfiança i de la por d'una possible sanció o, fins i tot, de l'expulsió del país; desconfiança que, a mesura que s'estableix un treball educatiu a més llarg termini i ells poden valorar els elements positius que els comporta la col·laboració, es va perdent.

Ja hem comentat la importància de la dimensió interregional del fenomen, ja que els nois es mouran

per ciutats espanyoles i europees i observaran respostes diferents segons les administracions competents. De la mateixa manera, la reacció social a cada ciutat ha estat diversa. En nuclis amb llarga tradició d'immigració, com pot ser Marsella, s'ha normalitzat tant la presència d'aquest menors al carrer que el que és realment alarmant és la poca alarma social –i, en conseqüència, la baixa reacció per part de les administracions– que genera. Al pol oposat trobaríem Barcelona, on la societat civil ha saltat no només per la por o la inseguretat ciutadana, sinó per la consciència que cal vetllar pels drets dels infants i protegir-los. La manca de “zones fosques” a la ciutat i, per tant, la visibilitat d'aquest nois al centre urbà han mobilitzat instàncies tant públiques com privades. El fet de comptar amb una xarxa preexistent d'atenció a la infància ha ajudat a agilitar les respostes. En ciutats grans com Madrid existeixen barris perifèrics totalment desconnectats on les condicions de vida d'aquests nois passen més desapercebudes.

Pel que fa a les competències de les diferents comunitats autònomes en temes d'infància, observem també ritmes i estils de treball diferents: en aquest sentit cal destacar la celeritat de la Junta d'Andalusia a l'hora d'assumir la tutela i resoldre qüestions legals, si bé la xarxa de recursos socioeducatius no és tan completa com a Catalunya.

La vida al carrer

Són diverses les causes que aboquen aquests nois a viure al carrer: en primer lloc, arriben sols, amb la il·lusió d'un món nou per descobrir com a únic equipatge. A diferència dels immigrants adults, no porten diners per sobreviure les primeres setmanes fins que no trobin feina, ni compten amb l'adreça d'un parent, un amic o un veí que els obrirà les portes per allotjar-los... i, a més, descobreixen que aquí legalment són menors, indocumentats i que fins als setze anys no

A Barcelona, el fet de comptar amb una xarxa preexistent d'atenció a la infància ha ajudat a agilitar les respostes.

Arriben sols, amb la il·lusió d'un món nou per descobrir com a únic equipatge.

En poc temps de viure al carrer hauran acumulat moltes experiències dures, que els conduiran acceleradament cap a la marginalització.

Malviuen en una situació de precarietat extrema, i molts per poder sobreviure s'inicien en la delinqüència.

Els menors immigrants es concentren especialment a les ciutats de Barcelona i de Santa Coloma de Gramenet.

els serà permès treballar. La desorientació, el rebuig de l'internament forçós (rebuig que caldrà analitzar a fons, ja que és fruit de diverses contradiccions, començant per la inadequació d'aquella idea que s'ha fet el noi a l'hora d'emprendre el viatge i arriscar la seva vida per poder treballar i progressar socialment, que queda estroncada amb l'obligatorietat de romandre tancat en un centre, fins a la confusió entre la funció protectora i la sancionadora d'aquests centres, que ells, sovint, perceben com a presons¹⁴). En poc temps de viure al carrer hauran acumulat moltes experiències dures, moltes pràctiques poc saludables que els conduiran acceleradament cap a la marginalització. Tots aquests joves deambulen pels carrers, dormen sota ponts, boques de metro, caixers automàtics, edificis en construcció, edificis abandonats afectats per plans urbanístics (aquest és el cas més freqüent a Ciutat Vella), cotxes abandonats o a qualsevol lloc buscant recer. Malviuen en una situació de precarietat extrema, i molts per poder sobreviure s'inicien en la delinqüència. Fins i tot està confirmada la presència d'immigrants adults instal·lats aquí des de fa anys que, a canvi de protecció, de promeses per adquirir la documentació necessària (falsa o no) o, simplement, de deixar-los dormir sota un sostre o donar-los menjar els encarreguen feines diverses com ara robar o traficar amb petites quantitats de drogues, entre altres "treballs" més complicats i desagradables. Molts d'aquests joves tenen diligències policials obertes.

La concentració en determinades zones de Catalunya

Els menors immigrants es concentren en llocs ben concrets d'algunes ciutats catalanes, però especialment de les ciutats de Barcelona i de Santa Coloma de Gramenet. En el primer cas, perquè es tracta de la primera ciutat de Catalunya i en la qual descobreixen

més oportunitats, a més del poder simbòlic que pugui tenir per la idealització que n'han fet abans de sortir del seu país. En el cas de Santa Coloma, per la proximitat amb Barcelona i perquè acull des de fa anys un nucli molt important d'immigració del nord del Marroc.

A Barcelona podem trobar els menors immigrants a la plaça de Catalunya, la plaça Reial, la plaça d'Espanya, el barri del Raval, els ponts de les Glòries i el de Marina, el Maremàgnum i el Port Olímpic. Són espais que serveixen alhora com a llocs de trobada, d'informació, de reunió, d'aprenentatge, de treball, d'habitatge, de socialització...

A Barcelona, la plaça de Catalunya actua com un lloc d'informació, tant per als menors residents com per als nousvinguts a la ciutat¹⁵ de trobada i de reunió; d'aprenentatge per "buscar-se la vida" prop dels més experts; de socialització, en definitiva, per descobrir els codis d'aquesta societat desconeguda. Aquí també es reuneixen amb nois i noies magribins de segona generació, o adolescents autòctons de les mateixes colles, que, atrets per "la llibertat" del carrer, s'agrupen de manera més puntual amb els nousvinguts. Al barri del Raval, pel fet de ser un barri d'acollida de molta població immigrada, aquests menors poden trobar-se més propers a la seva realitat cultural. Es tracta d'un entorn que els apropa a les seves creences (al carrer de l'Hospital hi ha els llocs de culte islàmics, les carnisseries àrabs...), a un tipus de menjar conegut (és on hi ha la gran majoria dels restaurants marroquins, algerians, pakistanesos...), a uns costums propis (és on hi ha la concentració més gran de població àrab de la ciutat i, per tant, on sovinteja més la seva llengua, els seus vestits). També en l'habitatge (hi ha cases deshabitades ocupades pels menors, centenars d'habitatges barats llogats per famílies immigrants i, fins i tot, per menors), en el treball (els menors hi treballen de forma irregular en molts

A Barcelona, la plaça de Catalunya actua com un lloc de trobada i de reunió; d'aprenentatge per "buscar-se la vida"; de socialització; en definitiva, per descobrir els codis d'aquesta societat desconeguda.

Al barri del Raval, pel fet de ser un barri d'acollida de molta població immigrada, aquests menors poden trobar-se més propers a la seva realitat cultural.

En aquesta situació lluny de la família, el grup d'iguals adquireix una dimensió extraordinària: és l'espai necessari per no sentir-se sol i, per tant, per poder sobreviure en aquesta ciutat aliena.

dels negocis o petits tallers dels seus compatriotes i també hi troben l'oportunitat d'introduir-se en mitjans il·legals de subsistència, com són el petit tràfic o els furtus a turistes), en la socialització (en locals i bars freqüentats només per immigrants), etc., Ciutat Vella es construeix com un món a mida per a ells.

La relació dels menors immigrants amb adults de la pròpia comunitat és un tema que ha quedat molt condicionat per l'existència de les anomenades màfies que els extorsionen, però caldria seguir investigant i observar si existeixen xarxes de suport o d'ajut desinteressat com acostuma a succeir en tot procés d'immigració, ja que costa de creure aquesta desvinculació tan marcada entre el col·lectiu de menors magribins i els seus compatriotes adults residents a Barcelona. Si més no, en aquesta situació lluny de la família, dels parents o dels veïns als quals es pot acudir per demanar ajuda en cas de necessitat, el grup d'iguals adquireix una dimensió extraordinària: és l'espai necessari per no sentir-se sol i, per tant, per poder sobreviure en aquesta ciutat aliena.

El pont de les Glòries i el de Marina actuen principalment com a dormitori, però també hi ha implícites altres funcions: cohesió de grup, socialització, aprenentatge... En el cas de Santa Coloma de Gramenet, els espais ocupats pels menors immigrants són la plaça del Rellotge i el parc del Motocross¹⁶ (que compleixen una funció similar a la de la plaça de Catalunya de Barcelona) i el barri de Santa Rosa (que equivaldria al barri del Raval). Els espais de socialització i de lleure de Barcelona (plaça de Catalunya, plaça Reial, Maremàgnum i Port Olímpic) són aquells que acostumen a ser compartits tant pels menors immigrants que viuen a Barcelona com pels que viuen a Santa Coloma. Els menors de Santa Coloma durant els primers mesos viuen i treballen allà, sense desplaçar-se gaire a Barcelona. Tanmateix, a mesura que passa el temps i s'ajunten sovint a la plaça del

Rellotge i, sobretot, al parc del Motocross amb altres menors amb més temps de residència, comencen a traslladar-se als llocs de trobada de Barcelona. I alguns d'ells, que han entrat en un procés de deteriorament personal, passaran a viure de manera permanent a Barcelona.

Les trajectòries particulars

Hem dit que darrere d'una decisió d'emigrar sempre hi ha una història particular i un context social que la motiva. Fins aquí hem parlat de generalitats que ajuden a comprendre el fenomen globalment, però segur que les històries particulars són les que donen vida i cos a les generalitzacions.

A continuació presentem dos breus relats basats en històries reals, amb noms ficticis, que il·lustren el camí ple d'il·lusions i d'entrebancs que creuen aquests menors.

En Nordin¹⁷ té setze anys (està a punt de complir els disset). Va néixer a Tànger, en una casa molt propera al port. Té cinc germans: una germana set anys més gran, que treballa en una fàbrica i, amb els diners que guanya, paga el lloguer de la casa, i quatre germans més que tenen quinze, tretze, vuit i quatre anys. El seu pare ven flors per la nit pels carrers de Tànger i la seva mare s'ocupa de la casa.

Des que era ben petit en Nordin anava cada dia al port, coneixia tothom i entrava i sortia dels vaixells sense que ningú se n'estranyés. Alguna vegada i de ben petit havia anat i tornat de Melilla en algun d'aquests vaixells. Un cop amb un amic van decidir amagar-se en un vaixell i entrar a l'Estat espanyol. Des d'Andalusia van arribar a Madrid en tren i, en trobar-se sense diners i sense res, van demanar ajut. Els van portar a un centre de Madrid, però no s'hi trobaven bé i van decidir escapar-se i tornar-se'n al seu país per on havien vingut. No van tenir cap problema.

Quan van arribar a Tànger els pares d'en Nordin van preguntar-li on havia estat i ell els va dir que a Madrid. El noi recorda que els pares no sabien on era aquest lloc i que quan ho van saber no s'ho podien creure. Ho explica amb

Darrere d'una decisió d'emigrar sempre hi ha una història particular i un context social que la motiva.

Des que era ben petit en Nordin anava cada dia al port, coneixia tothom i entrava i sortia dels vaixells sense que ningú se n'estranyés.

orgull, com una proesa que ben pocs, a la seva edat, podien explicar.

Amb els anys en Nordin no deixava d'anar a l'escola, però a més ensenyava i ajudava molta gent, a canvi de diners, a amagar-se als vaixells per tal de poder emigrar. La policia del port el coneixia des de petit i, per tant, no els estranyava que el noi entrés als vaixells per anar a comprar tabac o ensenyar el vaixell a altres companys.

Quan la seva mare va saber que el noi guanyava diners amagant emigrants als vaixells va prohibir-li fer-ho per por de represàlies.

Un dia en Nordin va decidir anar-se'n a França o bé a Holanda "a fer diners fàcilment". La família va estar d'acord amb la seva decisió de marxar. Allí no tenia futur.

Es va amagar amb un altre company als baixos d'un camió dins un vaixell, però els van descobrir i els van tancar en una cabina on els van donar menjar i tabac fins que van atracar en un port francès i els van retornar al Marroc. Tot just arribaren al port es van escapolar per un respirador del sostre, es van amagar un altre cop sota els camions i, havent sortit, es van barrejar amb els altres viatgers del vaixell. En Nordin va perdre de vista el seu company d'aventura.

Un cop a França una família el va acollir perquè el jove els havia explicat moltes mentides i misèries de la seva vida. Va estar-s'hi una temporada i va conèixer les dificultats per poder seguir viatjant fins a Holanda. Quan la família que el va acollir va voler regularitzar la situació del noi, ell va decidir fugir cap a l'Estat espanyol perquè no volia que coneguessin les mentides que els havia dit per poder viure amb ells tot aquell temps.

No va tenir cap problema per arribar a Barcelona. Un cop allí, sense diners ni recursos, va conèixer un grup de joves al carrer en la mateixa situació. Una vegada, un d'aquests joves el va portar a casa d'un adult marroquí que els prometia solucionar-los la seva situació d'"il·legalitat" al país a canvi de petites "feinetes": els oferia protecció, diners, roba, drogues i vida fàcil. No va passar gaire temps perquè en Nordin s'iniciés en les drogues i la delinqüència. Ja no trucava als seus pares per a res ni els enviava diners. Dormia al matí i sortia a les nits. (No recorda res del que va fer moltes d'aquestes nits, diu.) Li van obrir diligències a dojo, però això ja no semblava importar-li res a en Nordin.

Una de les moltes vegades que va ser agafat per les for-

No va passar gaire temps perquè en Nordin s'iniciés en les drogues i la delinqüència. Ja no trucava als seus pares per a res ni els enviava diners.

ces de seguretat el van derivar a la DGAI i d'allí a un Centre d'Acollida. Nordin havia agafat tuberculosi i havia d'estar en tractament durant molts mesos. Al Centre d'Acollida el jove hi va romandre uns sis mesos, però per una disputa amb un educador va fugir sense acabar el tractament mèdic i va tornar als carrers. Al cap de dos mesos el van tornar a agafar i el van portar directament a un hospital de TBC. Quan ja no hi havia perill de contagi el van traslladar a un Centre Residencial d'Acció Educativa de la DGAI. Durant vuit mesos va seguir el tractament prescrit per curar-se la tuberculosi, i al mateix temps es van començar a tramitar el seu NIE i el permís de residència per poder matricular-se a un curs d'hosteleria.

Coneix l'àrab, entén bé el castellà, el català i el francès, però els parla amb més dificultat. Actualment ja ha acabat el tractament mèdic prescrit, va a una escola d'adults per aprendre el castellà i el català, els seus "papers" estan en tràmit, les notes del curs han estat excel·lents i està fent pràctiques en un restaurant on pot guanyar uns quants diners i on li han fet una oferta de treball; el seu contracte de treball també està tramitant-se. El noi torna a estar en contacte amb la seva família i de tant en tant els envia diners.

Ara per ara a en Nordin només el preocupa poder obtenir el permís de residència i de treball principalment per poder-se guanyar la vida, viure sol i ajudar una mica la seva família. Una altra de les seves preocupacions és poder arribar a ser absolt de tots els judicis de faltes que se li van presentant referents a l'època en què estava al carrer.

En Mourat¹⁸ tenia 16 anys quan va arribar per primer cop a Catalunya. Va néixer en un poble a prop de Tànger (3 o 4 km). No obstant això, quan només tenia un any la seva família es traslladà al barri de Ben Dibane (d'on provenen la gran majoria dels menors de Barcelona que són de Tànger). Allí va viure fins que decidí que volia emigrar i aconseguí el pas de l'estret. El nucli familiar estava format pels pares i quatre fills, en principi dos fills grans i tres filles més petites, ja que el fill gran morí abans de néixer el segon i ara en Mourat, per tant, és el fill gran.

El pare d'en Mourat va treballar de pescador durant força anys i després es dedicà a traficar amb productes de contraban entre les ciutats de Tànger i de Ceuta. Ara fa més d'onze anys, el pare va patir una malaltia que encara avui el

Ara per ara a en Nordin només el preocupa poder obtenir el permís de residència i de treball principalment per poder-se guanyar la vida, viure sol i ajudar una mica la seva família.

manté paralitzat i no el deixa reincorporar-se al mercat laboral. El pare des de llavors no rep cap pensió d'invalidesa, i durant tots aquests anys ha estat la mare qui ha assumit l'economia domèstica de la família treballant en un taller de confecció de la mateixa ciutat.

En Mourat va anar a l'escola durant set anys, però malgrat això no sap escriure marroquí amb fluïdesa. Els últims anys d'escola, gairebé no hi assistia perquè no li agradava, perquè estava desmotivats per qualsevol tipus d'ensenyament i perquè intentava ajudar econòmicament la família. Hem de recordar que en Mourat és el fill gran i que, per tant, s'ha sentit sempre responsable de la precària situació de la seva família. Per aquesta raó, quan només tenia 15 anys començà a treballar en una planxisteria, a la qual s'incorporà per mitjà d'un conegut del barri. S'hi estigué gairebé 10 mesos, començant d'aprenent i cobrant 500 dirhems a la setmana. Els diners obtinguts del seu salari els donava gairebé íntegrament a la seva mare.

Mentrestant, durant els últims anys d'escola i de feina a la planxisteria, en Mourat començà a pensar de la mateixa manera que molts dels seus amics: volia emigrar a Espanya. Ho provà durant més de dos anys, baixant cada dia després de l'escola o de la feina al port, o bé vigilant alguns hotels per intentar amagar-se sota un autobús. Durant aquest temps ho intentà reiteradament sense èxit. Algunes vegades la policia marroquina l'agafà quan ja estava amagat sota el camió o l'autobús, li pegà i l'amenaçà de tancar-lo. Una vegada l'amenaça es convertí en realitat i els policies el tancaren tres dies a la comissaria, on intentaren identificar-lo; però ell els donà un nom fals perquè no poguessin contactar amb la seva família.

En Mourat no manifestà mai la seva intenció d'emigrar a la seva família, malgrat que possiblement ho sospitessin.

En Mourat no manifestà mai la seva intenció d'emigrar a la seva família, malgrat que possiblement ho sospitessin. Complia les seves obligacions diàries i només en acabat ho intentava, gairebé com si fos un joc en què l'objectiu últim era el pas de l'estret. Però arribar a Espanya era una prioritat en la seva vida. Volia millorar la seva situació, somniava amb un futur millor del que podria tenir mai en el seu barri. I també desitjava, com qualsevol adolescent de la seva edat, viatjar, viure aventures, descobrir noves emocions... Finalment, quan estava a punt de complir els 16 anys, aconseguí el seu objectiu. Un capvespre, ell i un amic s'amagaren damunt del dipòsit de benzina d'un autobús. Aquell amagatall esdevingué el seu bitllet d'anada a Europa. Allà passa-

ren, sense moure's, més de deu hores, fins que l'autobús s'aturà en un poble de la província de Granada. Els dos amics compartiren el petit espai de l'amagatall, abraçats, ajudant-se i donant-se escalfor durant tot el trajecte cap a terres espanyoles. Però la seva sorpresa fou descobrir, en baixar de sota l'autobús, que també hi havia sis nois més que s'hi havien amagat. Durant el camí no baixaren de l'autobús en cap moment, ni tan sols per buscar menjar ni per fer les seves necessitats. Només intentaren dormir per fer més curtes les llargues hores del viatge. Malgrat que en Mourat portava damunt dos pantalons, una samarreta i dues jaquetes d'esport, passà força fred, ja que tot just començava el mes de juny.

Al poble de Granada (en una estació de servei) on parà l'autobús, en Mourat baixà i alguns turistes de l'autobús l'invitaren a prendre un cafè amb llet, a ell, al seu amic i als seus companys de viatge desconeguts. Després, durant més de tres dies, en Mourat i el seu amic caminaren per la carretera, dormiren pel camí i demanaren menjar a les cases que van anar trobant. Van arribar a peu fins a Lorca i en tren fins a Múrcia. Uns quants dies més tard, arribaren a Alacant.

Quan feia menys d'una setmana que era a Espanya, en Mourat telefonà a la seva família per dir-los que estava bé. La seva mare li va dir que tornés cap a Tànger, però ell va tranquil·litzar-la i li comentà que ja la trucaria la setmana entrant. A Alacant els dos amics s'hi estigueren tres setmanes, treballant en el sector de l'agricultura amb emigrants majors d'edat. Durant aquest temps estigueren allotjats a casa dels seus compatriotes, i se sentiren més tranquils i segurs, malgrat que seguien pensant en continuar el seu camí, ja que encara no havien arribat prou amunt de la Península.

De fet, l'objectiu d'en Mourat i del seu amic era Catalunya, on sabien que hi havia força coneguts del seu barri de Tànger que hi havien arribat abans, i de qui, a través de les seves famílies, sabien que els anava tot força bé. Llavors van estalviar part dels diners que havien guanyat per comprar-se el bitllet de tren i per comprar-se una mica de roba. Finalment arribaren a Barcelona i van preguntar per la plaça Catalunya, on contactaren amb altres marroquins, els quals els recomanaren que anessin a Santa Coloma de Gramenet perquè hi podrien trobar feina, i que no es quedessin a Barcelona, perquè hi havia massa policia. Durant

La seva sorpresa fou descobrir, en baixar de sota l'autobús, que també hi havia sis nois més que s'hi havien amagat.

L'objectiu d'en Mourat era Catalunya, on sabia que hi havia força coneguts del seu barri de Tànger.

els tres primers dies a Santa Coloma, abans de treballar, en Mourat dormí a casa d'un amic major d'edat i amb permís de residència. Al tercer dia, quan estava dinant al bar Atlas que hi ha a la plaça del Rellotge de Santa Coloma (punt habitual de trobada per al col·lectiu marroquí en general), un senyor marroquí se li apropà i li oferí feina en un taller de confecció.

En Mourat treballà en dos tallers de confecció a Santa Coloma de Gramenet durant més d'un any. En el primer hi estigué uns dos mesos. Allí encolava colls i punys, sense treballar en cap màquina de cosir, i per això guanyava molts pocs diners (un total de 12.000 ptes.) a la setmana, és a dir 48.000 ptes. al mes). A més, li donaven allotjament, però havia de pagar unes 20.000 ptes. mensuals al *bar de Mar-ruecos* on anava a dinar i sopar cada dia. En aquesta primera etapa no va enviar mai diners a la seva mare, ja que no li quedava gaire per estalviar. Treballava unes 8 o 9 hores diàries. En el taller de confecció hi treballaven quatre marroquins més, majors d'edat, i va millorar una mica la seva situació, ja que tenia les mateixes condicions, i un cap que també era marroquí. Després va treballar per al germà del seu cap anterior, i aleshores no havia de pagar la manutenció. A partir d'aquell moment, sí que començà a enviar diners a la seva família, concretament unes 25.000 ptes. al mes a través d'un marroquí que viatjava gairebé cada setmana al Marroc.

En Mourat deixà de treballar al taller de confecció perquè el seu cap no complia el que li havia promès: que li faria l'oferta de treball per poder començar a regularitzar la seva situació a Catalunya.

En Mourat deixà de treballar al taller de confecció perquè el seu cap no complia el que li havia promès: que li faria l'oferta de treball per poder començar a regularitzar la seva situació a Catalunya. Després d'aquest llarg període treballà durant un mes i mig a casa d'un amic que també tenia un taller, cosint a màquina. Li donava la manutenció i l'allotjament, però no li pagava.

Cansat d'això i de veure que no podia regularitzar la seva situació legal, en Mourat (després de parlar amb altres nois amb la seva mateixa problemàtica) es posà en contacte amb els educadors de carrer de Santa Coloma de Gramenet. Aquests li explicaren el que ells i la Direcció General d'Atenció a la Infància podien oferir-li. En Mourat hi estigué d'acord i, acompanyat pels educadors, es presentà a la DGAI. Aquella mateixa nit ja dormia al Centre d'Urgències, amb l'esperança de canviar la seva sort. Al matí següent, de nou a la DGAI, li preguntaren per mitjà d'un mediador marroquí (en Mourat gairebé no parlava castellà) les seves

dades personals i la seva història anterior, i el van dur a l'hospital a fer-li una radiografia del canell per esbrinar la seva edat. A partir d'aleshores en Mourat va quedar internat durant més de dues setmanes al Centre d'Urgències, sense entendre gaire el sentit de tot allò, malgrat que els educadors li explicaven que havia d'esperar-se per aconseguir una plaça en algun centre. Durant la seva estada el seu comportament fou totalment correcte, tant amb els seus companys marroquins com amb els educadors. Era cordial, amable i pacient en tot moment. Per aquest motiu, la DGAI va considerar que en Mourat era un bon candidat per entrar en un programa socioeducatiu d'inserció amb autonomia. En Mourat estava content d'aquesta decisió, perquè altres nois li havien explicat que assistint a aquest recurs li resol-drien els *papers*. Quan va parlar amb la seva família (els trucava gairebé cada setmana des de la seva marxa), els explicà que estaria uns sis mesos en un centre, on aconseguiria el permís de residència i així els podria ajudar millor. Els familiars li aconsellaren de ser un bon noi i de tenir paciència. No obstant això, quan només feia dos dies que estava en el recurs, un altre noi l'acusà d'haver-lo agredit mesos enrere. Encara que en Mourat mai no ho va reconèixer, per evitar conflictes i per garantir-li la protecció, va ser traslladat un altre cop al Centre d'Urgències, i després d'unes quantes setmanes a un centre d'acollida.

En Mourat no va acabar d'entendre per què l'havien portat a aquest nou centre, ja que seguia insistint que ell no havia fet res. Va estar-hi només uns deu dies, fins que va fugir en companyia d'altres menors. Va tornar a Santa Coloma de Gramenet, on molt aviat va tornar a contactar amb els educadors de carrer. Aquests el van convèncer de tornar a la DGAI. Però el mateix episodi es va repetir diverses vegades: Centre d'Urgències, Centre d'Acollida i fugida. Quan tornava a la DGAI sempre li deien que només hi havia places lliures al Centre d'Acollida, però en Mourat no volia anar-hi, no li agradava. Sense veure clar tot allò, el seu comportament al Centre d'Acollida va anar empitjorant, i gairebé va provocar un motí dins del centre. Després va estar-se més de dos mesos al Centre d'Urgències, esperant una possible plaça en un centre d'acollida més petit o alguna altra solució. Durant aquest temps el seu comportament va anar canviant, amb força alts i baixos provocats per la inseguretat del seu futur, fins que li van concedir una plaça en un Centre Residencial.

En Mourat va quedar internat durant més de dues setmanes al Centre d'Urgències, sense entendre gaire el sentit de tot allò, malgrat que els educadors li explicaven que havia d'esperar-se per aconseguir una plaça en algun centre.

El mateix episodi es va repetir diverses vegades: Centre d'Urgències, Centre d'Acollida i fugida.

En Mourat, malgrat tot el camí recorregut no va perdre mai de vista el seu primer objectiu de venir a Espanya: ajudar la seva família.

Se'n va anar esperançat cap al nou centre i donant gràcies a Allà per haver-li donat la paciència de l'espera. També va assegurar als educadors que tornaria a ser dòcil i no aquell amargat dels últims temps. En Mourat va estar més de cinc mesos al Centre, i des d'allí donava notícies als seus companys i educadors que havia conegut en la seva etapa de Barcelona. Els explicava que estava realitzant un curs de fusteria i fent classes de castellà per millorar-lo. En definitiva, estava content, encara que hi havia vegades que li costava estar-s'hi, però hi seguia perquè volia aconseguir el seu permís de residència i aprendre algun ofici per poder treballar. En Mourat, malgrat tot el camí recorregut (algunes vegades molt difícil), no va perdre mai de vista el seu primer objectiu de venir a Espanya: ajudar la seva família. Per aquesta raó aguantava fidel els passos que li marcaven els serveis d'atenció a la infància de Catalunya.

Avui en Mourat ha aconseguit el seu permís de residència. Després del Centre d'Acollida va anar a un Centre Residencial, encara que estava a punt de fer els 18 anys. En Mourat ara ja és major d'edat i està a l'espera d'una plaça en un pis del Pla interdepartamental per a majors de 18 anys de la Generalitat. Per ell ara comença una altra etapa de la seva vida. La llei diu que ja ha de fer-se responsable d'ell mateix i que ja no és un infant. La vida li reserva nous projectes i també noves dificultats...

En la mesura que ens pertoqui, les nostres actuacions seran claus per decantar aquesta situació de risc.

L'exposició d'aquestes dues històries ens pot ajudar a reflexionar sobre les circumstàncies i dificultats que sovint acompanyen els processos migratoris d'aquests menors i que marcaran el seu comportament respecte a la societat d'acollida. Històries en les quals la vulneració dels Drets de l'Infant és una constant i els interrogants respecte a si tindran "un final feliç" segueixen en l'aire. En aquest cas, més que mai, parlem d'infància en risc entenent que *risc* implica una situació límit que es pot decantar cap a la integració o cap a la marginació. En tot cas és una situació oberta, no resolta, on les oportunitats seran decisives per marcar una direcció o una altra. En la mesura que ens pertoqui, les nostres actuacions seran claus per decantar aquesta situació de risc.

***Per concloure, una aproximació
al perfil d'aquest col·lectiu***

Més enllà de les apreciacions genèriques que proposem a continuació, seria contraproductiu pretendre descriure tipologies o indicadors específics per a aquest col·lectiu, ja que estaríem creant els instruments per etiquetar-lo. Entenem que la informació i els diagnòstics que requereixen els professionals d'atenció a la infància per treballar amb aquests nois no han de diferir dels que se sol·liciten per a la resta de menors autòctons. Segurament només caldrà ampliar un apartat amb la informació corresponent al procés migratori (lloc d'origen, any de partida, vinculacions amb la família aquí i allà, etc.) ja que són les circumstàncies, més que uns suposats trets de caràcter compartits, les que ens permeten distingir certes característiques comunes en tots ells. Però parlar de trets de personalitat específics d'aquest col·lectiu (tal com s'ha sol·licitat des d'alguna administració), a més de contraproductiu ens sembla un error perillós que respondria a prejudicis de tipus racista. Ens atreviríem a respondre si els menors catalans són genèricament extravertits o mentiders, o alegres, o impulsius, o cerebrals o...? Segur que ens seria impossible fer-los cabre tots dins d'una sola d'aquestes etiquetes (per cert, tan poc operatives a l'hora de planificar l'acció educativa).

Encara que ens sembli estrany, allò tan sabut respecte a la tendència de les persones a acceptar la diversitat en el si de la pròpia comunitat, però en negar-la en l'altre i homogeneïtzar-lo, reapareix i ens topem amb professionals que insisteixen a classificar un col·lectiu de manera global, negant-li el dret a la individualització (dret reconegut en el projecte marc dels centres educatius de la DGAI) i a la particularitat.

Seria contraproductiu pretendre descriure tipologies o indicadors específics per a aquest col·lectiu, ja que estaríem creant els instruments per etiquetar-lo.

Però parlar de trets de personalitat específics d'aquest col·lectiu ens sembla un error perillós que respondria a prejudicis de tipus racista.

De forma genèrica apuntem algunes conclusions sobre el perfil d'aquests menors, malgrat les diferències internes existents:

- Que són principalment adolescents de sexe masculí entre els 15 i els 17 anys tot i que darrerament n'arriben de més joves (entre els 11 i 12 anys) sense tants recursos personals i, per tant, amb més signes de marginalització.
- Que vénen amb un projecte migratori on funcionen dos premisses importants: aconseguir els papers com a residents europeus per tal d'evitar un retorn involuntari, i aconseguir un treball que els permeti comptar amb diners per viure i per enviar a les seves famílies.
- Que la majoria no eren menors de carrer (desemparats) al seu país: tot i que manifesten mancances en l'escolaritat o nul·les possibilitats d'inserció laboral i passen moltes hores fora de casa, al seu país, tots compten amb els referents familiars.
- Que és en els nostres països on esdevenen menors de carrer, on es produeix el trencament d'aquest primer projecte migratori i on comencen a patir les conseqüències d'una vida al marge de la legalitat.
- Que tot i arribar sols i tenir una gran mobilitat, es forjaran unes relacions grupals molt marcades que són les que els garantiran la subsistència mentre visquin al carrer. El grup d'iguals, amb totes les tensions internes i moments de violència que s'hi viuen, és fonamental per sostenir una certa coherència vital.

La majoria dels menors immigrants adquireixen l'atribut de "nens del carrer" al llarg del procés migratori.

Nens al carrer allà, nens del carrer aquí

Els mitjans de comunicació i molts professionals han parlat, de manera una mica sensacionalista i fins i tot paternalista, dels "nens del carrer" o dels "menors sense sostre", o bé dels "menors desemparats". És important tornar a remarcar que la majoria dels menors immigrants adquireixen l'atribut de "nens del carrer" al llarg del procés migratori cap al nostre país i en descobrir la impossibilitat d'acomplir el seus ob-

jectius o projectes de vida. Però podem afirmar que la majoria d'aquests joves no eren menors del carrer al seu país d'origen. Ja hem dit que són fills (la majoria) de famílies senzilles, en les quals els fills adolescents, en especial els homes, han de col·laborar en l'economia familiar. Una de les maneres de fer-ho és "buscar-se la vida" al carrer, que al Marroc es pot fer sense caure en la il·legalitat (venda ambulat, guia turística, petits encàrrecs, etc.), o bé emigrant per aconseguir treball i poder portar diners a casa. Ja hem vist com el fracàs del seu projecte migratori i les condicions socials, econòmiques i legals del nostre país els impossibilitaran aconseguir d'una forma ràpida i normalitzada aquest objectiu de treballar per enviar diners als seus familiars. Vagar per diverses ciutats anirà carregant aquests nois d'experiències negatives, viscudes en l'anonimat i la clandestinitat dels carrers, on subsisteixen dia a dia i van perdent la il·lusió del primer projecte que els va fer marxar de casa. S'han convertit, ara sí, en nens del carrer.

És important, doncs, fer aquesta distinció, ja que marcarà les possibles actuacions: és diferent acollir i endegar un projecte educatiu amb un menor acabat d'arribar, en qui les marques del carrer encara són lleus i el projecte inicial encara és força intacte i, per tant, la voluntat de millorar i d'obrir-se camí es pot recuperar, que iniciar el procés d'actuació amb joves que han anat acumulant fracassos i decepcions. Amb aquests la inserció també pot arribar a ser possible, però caldrà desconstruir més barreres. Insistim que en la seva infància la majoria d'aquests nois han viscut relacions afectives positives i, per tant, poden comptar amb els recursos personals necessaris per sostenir un projecte tan arriscat com el d'emigrar sols a un país desconegut i fer front a les dificultats que els vagin sorgint.

Afirmar d'entrada, com s'ha fet en algunes ocasions, que aquests menors presenten tantes carències

La majoria d'aquests joves no eren menors del carrer al seu país d'origen.

Vagar per diverses ciutats anirà carregant aquests nois d'experiències negatives, viscudes en l'anonimat i la clandestinitat dels carrers. S'han convertit, ara sí, en nens del carrer.

i dificultats socials que són inintegrables a la xarxa normalitzada d'atenció a la infància, seria justificar que per a ells n'hi ha prou amb actuacions assistencials o de contenció i control i que ens oblidem de fer esforços per facilitar-los una integració social plena.

Resum

Per la gran mobilitat d'aquest col·lectiu, entre ciutats de l'Estat espanyol i també d'Europa, és difícil establir xifres exactes. Es constata, però, que no s'ha tornat a arribar al volum inicial de nois al carrer (uns 200 segons la premsa al setembre del 1999) gràcies a una major fluïdesa en el circuit d'atenció, que va articulant respostes més ràpides i més a mida. Hi segueix havent, però, un grup reduït de nois no institucionalitzats i en situació de marginalitat greu pels carrers de Barcelona i altres ciutats catalanes.

- Si bé aquí viuen al carrer, no responen a la imatge dels "nens del carrer" al Magrib: els nens del carrer desemparats, que viuen una situació de marginació extrema al Marroc (drogues, delinqüència, malalties, abandonó) no estan en condicions d'emprendre l'aventura de l'emigració clandestina. No arriben a Europa.

- A les ciutats marroquines, com en moltes altres ciutats mediterrànies, hi ha molts nens *al carrer* des del matí fins al vespre, però que tenen uns referents familiars, una casa on anar. Aquests no són menors desemparats, tot i que passen al carrer la major part del dia jugant, badant, buscant-se la vida, convivint... El carrer és el seu principal espai de socialització. La majoria d'infants marroquins, igual que molts nens de poble a casa nostra, no sabrien imaginar la vida tancats a casa. Aquest hàbitat els dona autonomia, capacitat de decisió, agilitat..., i aquells que ja s'han fet la idea de marxar és on esperen l'oportunitat per saltar l'estret.

- El context que afavoreix aquesta emigració en menors d'edat és el de la poca convicció en les possibilitats de canvi d'un entorn on les migracions del camp a la ciutat estan fent trontollar les estructures familiars, amb la consegüent crisi d'autoritat i transformacions en

els rols tradicionals. Els barris perifèrics de les grans ciutats no compten amb els serveis mínims, la precarietat laboral o l'atur té una gran incidència, les llibertats, igual que altres drets fonamentals, no estan del tot garantides...

- Al marge de les dificultats socials, econòmiques i culturals que ha de superar tot immigrant, el projecte migratori que ideen aquests nois en marxar topa aquí amb una gran barrera: la legal. La Llei d'estrangeria, la Llei de protecció de menors i la Llei d'escolarització obligatòria fins als 16 anys els impedeixen posar-se a treballar legalment tot just arribar.

- El carrer accelera els processos de marginalització pel fàcil accés a la delinqüència, la venda i consum de drogues, etc. Estem plantejant un temps transitori que esdevé una etapa clau en què la marginalitat temporal, pròpia al que experimenta tot immigrant en la primera fase del seu procés d'adaptació, pot convertir-se en una "marginalitat permanent" molt més difícil d'abordar. El repte de les accions socioeducatives és justament evitar que aquesta marginalitat es perpetui.

2. Altres col·lectius propers: catalans d'origen magribí, joves immigrants de 18 anys. Diferències i similituds.

2.1 Adolescents de segona generació

Tot i que a primer cop d'ull costa distingir-los, no tots els joves magribins que veiem pels carrers de Barcelona, o d'altres ciutats properes, pertanyen al grup d'adolescents menors d'edat que han emigrat sols des del seu país. És més, aquests són una franca minoria entre el gruix d'adolescents catalans de pares magribins que o bé han nascut a Catalunya o bé hi han arribat de ben petits. Aquests immigrants de segona generació segurament tenen molt poques coses en comú amb els adolescents nous, més enllà que els pares d'uns i altres són d'origen magri-

Tot i que a primer cop d'ull costa distingir-los, molt pocs dels joves magribins que veiem pels carrers pertanyen al grup d'adolescents menors d'edat que han emigrat sols des del seu país.

Aquests immigrants de segona generació segurament

tenen molt poques coses en comú amb els adolescents nouvinguts.

Un jove català fill d'immigrats marroquins té molts més punts de contacte amb la resta de joves catalans que amb aquests "nois del carrer".

bí. Aquests joves catalans només coneixen el Marroc per les referències dels pares i els viatges a l'estiu, però han anat a l'escola d'aquí, parlen castellà i català, tenen els amics aquí i es mouen, es vesteixen, es diverteixen i comparteixen els gustos amb ells. Dominen uns codis comuns: els de la societat catalana, i miren de fer-los compatibles amb el que han après de casa i que té ressonàncies àrabs o berbers.

Cal remarcar, doncs, el fet que un jove català fill d'immigrats marroquins té molts més punts de contacte amb la resta de joves catalans que amb aquests "nois del carrer" ja que:

- Ells no han escollit el viatge.
- Ells no s'han separat de les seves famílies, i justament els conflictes generacionals propis de l'adolescència els viuen amplificats perquè s'hi afegeixen les tensions derivades de la disparitat de referents culturals.
- Entre els adolescents de segona generació trobem nois i noies i, per tant, connotacions lligades al gènere que en el cas dels menors que vénen sols no apareixen perquè es tracta exclusivament de nois.
- Ells viuen les dificultats d'inserció social derivades de les dificultats d'inserció dels seus pares a la societat d'acollida. La precarietat de la feina, de l'habitatge, la poca estabilitat dels permisos legals a Espanya, etc. són circumstàncies que marcaran la seva vida d'adolescents, i que potser en alguns casos es traduiran en conflictes a l'escola, en conductes asocials pel barri, en episodis personals força crítics, etc.

Com a punts en comú entre aquests dos col·lectius destacariem els següents:

- Tant pels uns com pels altres tenir regularitzada la situació legal al país i trobar feina (tenir diners) són els objectius prioritaris.

■ Uns i alguns dels altres (una minoria) sovint es reuneixen al barri del Raval, fet que els ha posat en contacte i que ha possibilitat que nois i noies fills d'immigrants, que estaven passant per situacions crítiques a casa, trobessin en els grups de joves del carrer un espai per desfogar-se, per identificar-se amb uns nois valents i capaços d'arriscar la vida, i per compartir amb ells la vida al límit de la legalitat. Costa de generalitzar, ja que cada trajectòria particular és diferent, però cal dir que malgrat que es donin aquests encontres, els adolescents que tenen les seves famílies aquí acostumen a avançar per camins més normalitzats que la resta, i sobretot no són acollits pel sistema d'atenció a la infància amb la celeritat amb què ho són els altres.

El perill d'aquest encreuament en les trajectòries d'uns i altres és que els joves fills de magribins, que ja per si mateixos són dipositaris dels estereotips negatius que la nostra societat construeix cap als "moros" i dels estereotips a l'entorn dels "grups de joves violents", es veu afectat per l'alarma que han generat els "menors del carrer" amb els quals no tenen res a veure.

2.2 Majors de 18 anys

Tots som conscients de les dificultats d'inserció per les quals passen els nois i les noies que han estat tutelats per la DGAI, quan compleixen la majoria d'edat i deixen una situació de protecció (a vegades fins i tot de sobreprotecció) per passar a una autonomia forçosa i absoluta. Aquest salt a la independència, que si hi ha sort es pot fer acompanyat pels recursos que ofereix el Pla interdepartamental per a majors de 18 anys, és un moment complicat ja que el jove ha de resoldre la qüestió del treball, de l'habitatge, els espais de sociabilitat i formació, etc. No cal dir

El perill d'aquest encreuament en les trajectòries d'uns i altres és que els joves fills de magribins es veuen afectats per l'alarma i l'estigmatització que han generat els "menors del carrer" amb els quals no tenen res a veure.

És alarmant la situació d'un gran nombre de joves magribins que actualment es troben sense els permisos en regla i només compten amb els ajuts de serveis socials per sobreviure.

Cal una voluntat política real per donar una resposta integral als joves majors d'edat que passen per dificultats socials.

que si les circumstàncies són d'irregularitat en el permís de residència i de treball, de desarrelament en el sentit de trobar-se lluny de la família i de la possible xarxa de suport que qui més qui menys dibuixa en el seu barri, de dificultats comunicatives perquè s'ha arribat fa poc temps i no es domina l'idioma, etc., la por de viure sol i no poder-se'n sortir creix.

És alarmant la situació d'un gran nombre de joves magribins (no tots van arribar com a menors) que actualment es troben sense els permisos en regla i només compten amb els ajuts de serveis socials per sobreviure —o, evidentment, del que vagin trobant en l'economia submergida, les activitats il·legals o les feines més precàries del mercat laboral—. Uns ajuts que, des de serveis socials, no sempre són els adequats ja que no estan previstos per a joves sense família o adscripció territorial. Ho podem explicar amb una imatge ben clara: als menjadors o albergs, al costat dels clients habituals (persones grans, indigents, amb problemes greus de salut mental i amb historials de marginació força cronificats), s'hi asseuen joves immigrants, també degradats per la precarietat de l'habitatge i per la manca de recursos de subsistència, però amb un perfil molt diferent: són joves, poden treballar i tenen, o tenien, un projecte de futur en aquesta societat.

Per fer front a aquesta situació no n'hi ha prou amb les iniciatives que s'estan posant en marxa des de les entitats: cal una voluntat política real per donar una resposta integral als joves majors d'edat que passen per dificultats socials. En cas contrari, només estem posant pedaços a una situació que pot degenerar i fer-se cada cop més insostenible.

La xarxa de serveis socials¹⁹ actual, tot i tenir uns serveis específics per a persones sense llar, no està atenent la situació d'aquests joves, que s'estan quedant al carrer, participant en les dinàmiques pròpies i amb les característiques pròpies dels joves autòctons

que ja eren al carrer. Concretament, els serveis als quals poden adreçar-se aquests joves immigrants majors d'edat i en situació administrativa irregular són els següents:

- **Educadors de medi obert:** equip de dos educadors que depenen de l'Ajuntament de Barcelona, amb l'encàrrec de fer la detecció i la diagnosi de la situació dels menors indocumentats i no acompanyats al carrer, i d'atendre també els que ja han fet 18 anys. Actualment detecten que el nombre de majors d'edat supera el dels menors.

- **Oficina permanent d'atenció social:** servei de l'Ajuntament que atén persones sense sostre que no tenen una ubicació territorial definida a la ciutat. En aquests moments l'atenció que poden donar a joves indocumentats que viuen al carrer és d'informació puntual: els adrecen al SAIER, si no és que es tracti un cas urgent. No fan seguiments.

- **SAIER:** Servei d'Atenció a Immigrants i Refugiats de l'Ajuntament de Barcelona. Està gestionat per entitats diferents que ofereixen serveis complementaris.

En aquests moments Creu Roja, que fa l'atenció social, ha d'atendre tota persona estrangera que arriba, sense documentació ni domicili. Es poden donar respostes amb un mínim seguiment però no a totes les persones. Actualment, a causa de l'augment constant d'aquestes situacions, només pot atendre col·lectius "vulnerables", famílies amb nens petits o malalts. Així, doncs, els joves indocumentats al carrer són el col·lectiu més desatès.

- **Espai d'acollida de Càritas:** espai de primera d'acollida a persones sense sostre o que siguin des de fa menys de tres mesos al nostre país (immigrants d'arribada recent sense domicili fix), plantejant sempre l'orientació i/o el traspàs al territori corresponent en un període curt de temps. Per les característiques

dels nois i de la situació que viuen és difícil el seguiment continuat des d'aquest servei.

- **Càritas. Al-Qàntara – Adam:** s'hi atenen els joves indocumentats que són al carrer amb la condició que hagin passat pel centre de dia de menors. S'hi ofereix una atenció global i de procés. En aquests moments també s'hi fan primeres acollides de joves adreçats per altres nois que s'atenen al projecte: quan se'ls troben al carrer, aquests són derivats als recursos existents de la xarxa. Es va detectant que hi ha molts nois que estan sense atenció a la ciutat.

- **Pla interdepartamental per a majors de 18 anys:** pot atendre joves que han estat tutelats per la DGAI quan eren menors. Prioritza els joves extutelats amb permís de residència i fàcil inserció laboral; no compta amb recursos suficients per poder atendre totes les situacions, sobretot de joves indocumentats.

- **Casal d'infants del Raval:** l'entitat no compta amb un projecte exprés dedicat a l'allotjament d'adults immigrants sense llar, però ofereix atenció a joves immigrants sense llar que s'han fet majors d'edat en contacte amb el projecte "Marhàba" adreçat a menors no acompanyats. En el marc dels programes per a joves en risc de l'entitat, se'ls ofereix formació ocupacional, inserció laboral i aprenentatge de la llengua. S'ha fet una prova pilot amb set joves d'acolliment en pisos compartits d'estudiants o amb famílies, valorada satisfactòriament. Properament es constituirà en projecte.

Per tant, en un primer nivell, la xarxa de serveis socials actual està donant atenció puntual a la necessitat d'assistència, ofereix espais de menjar i la cobertura de necessitats bàsiques, però no resol de forma estable altres necessitats com són la ubicació, la reelaboració d'un projecte personal, l'acompanyament en la inserció, etc. Per tant, no garanteix un procés posterior.

En un primer nivell, la xarxa de serveis socials actual està donant atenció puntual a la necessitat d'assistència, però no resol de forma estable altres necessitats.

La situació de risc personal s'agreuja amb el temps i l'acumulació de situacions conflictives sense atenció global i de procés porta a consolidar actuacions de risc quotidianes. Sense ser alarmistes, estem definint una situació molt greu i complexa d'abastar i definir en la qual intervenen tant factors personals com socials i de resposta ciutadana, com de polítiques públiques d'inserció.

Resum

- Més enllà de l'aspecte físic i del fet de ser fills de pares magribins, els nois i noies de l'anomenada segona generació d'immigrats tenen molt poques coses en comú amb els adolescents nouvinguts, que són una franca minoria dins del col·lectiu d'origen magribí.
- És delicada la superposició d'aquests dos col·lectius pel que fa a l'acumulació d'estereotips negatius (el dels "moros", el dels "joves violents") i per l'alarma social i el rebuig que poden patir.
- Actualment, entre els joves immigrants que es troben al carrer n'hi ha més de majors d'edat que de menors.
- És especialment preocupant la situació d'aquests joves perquè ja no tenen accés a dispositius d'atenció que considerin tant la dimensió assistencial com l'educativa.
- La xarxa de serveis socials actual només pot oferir respostes puntuals i dirigides a cobrir les necessitats més bàsiques d'aquests joves. No hi ha programes integrals de joventut que tinguin en compte aquesta situació de marginalitat, que queda equiparada a la dels adults sense sostre.

3. El paper de la comunitat: imatges i respostes de la societat d'acollida²⁰

L'arribada de fluxos migratoris procedents de països extracomunitaris ha esdevingut, en els darrers anys, una de les característiques de la nostra societat. Aquest fet ha comportat la presència de nous col·lectius, caracteritzats per les diferències culturals. Immigració, per tant, ens porta a parlar de diversitat cultural. La diversitat, però, no és una qualitat dels immigrants, no és un atribut dels col·lectius minoritaris. Ningú no és divers o diferent sinó és en relació amb algú altre. De la mateixa manera que quan parlem d'immigració en termes generals, la integració d'aquest col·lectiu d'immigrants, els menors, no consisteix en la seva assimilació, sinó en l'assoliment d'unes capacitats que els permetin esdevenir participants actius en la vida econòmica, social, cívica, cultural i espiritual del país d'immigració. En paraules de Josep Martí:

La integració d'aquest col·lectiu d'immigrants, no consisteix en la seva assimilació, sinó en l'assoliment d'unes capacitats que els permetin esdevenir participants actius en la vida econòmica, social, cívica, cultural i espiritual del país d'immigració.

Integració no vol dir assimilació. Integració vol dir el fet d'aconseguir la capacitat funcional com a membre ple dins d'una col·lectivitat. (...) pressuposa continus processos d'adaptació que es produeixen davant l'estímul i repte de noves situacions. I en aquest sentit, també els considerats autòctons han de continuar adaptant-se, entre altres coses, als canvis que impliquen la vinguda a la societat de nous membres que són portadors de diferents esquemes culturals. Tots ens hem d'anar integrant²¹.

Podem considerar, doncs, que la societat d'acollida té una responsabilitat en els processos d'integració d'aquest col·lectiu, com de la resta. Però en un sentit dinàmic: no es tracta de "tolerar" o d'acceptar", sinó d'integrar-se al nou paisatge social que conforma la presència de grups diferents. I aquesta integració de la societat d'acollida a la nova realitat passa,

en primer lloc, per la modificació de les percepcions que hi ha dels diferents col·lectius, percepcions que habitualment són fruit de prejudicis més que no pas d'observacions o experiències reals.

Parlar de diversitat (de qualsevol diversitat) és parlar de contacte entre els diferents grups. Però com es produeix aquest contacte? Quins condicionaments psicològics tenim per acceptar la presència de l'altre en l'espai comú? Per entendre-ho cal analitzar els mecanismes i processos que participen en la percepció de l'altre.

En el cas dels menors immigrants, però, hi ha un fet afegit d'importància fonamental. Podem considerar que la percepció que des de la societat d'acollida tenim d'aquests joves comparteix molts elements amb la percepció que tenim de la resta d'immigrants. Però aquest col·lectiu específic presenta una particularitat. No només formen part d'un col·lectiu d'immigrants (precisament del qual hi ha una percepció més negativa: els magribins), sinó que, a més, formen part d'un altre col·lectiu estigmatitzat: la infància i l'adolescència en risc. Aquest són dos elements que condicionen fortament la percepció que la societat d'acollida té d'aquests menors i, en conseqüència, les respostes i les actituds que tenen els ciutadans i ciutadanes cap a aquest col·lectiu. Dos elements, per tant, que condicionen el contacte.

La percepció de l'altre

La percepció dels altres, de l'*altre*, sempre es fa en relació amb el *nosaltres*, el *jo*. I en aquest procés individual de reconeixement de mi mateix i del meu grup i de l'altre i el seu grup, tenen un paper fonamental les identitats, col·lectives i individuals, i els prejudicis. La percepció de l'alteritat sempre està subjecta als prejudicis que la psicologia social anomena prejudicis ètnics o socials, i aquest fet està estretament relacionat amb la creació de les nostres

Es tracta d'un col·lectiu que acumula estereotips negatius: per ser immigrants magribins, "menors", i per ser "infància en risc".

La percepció de l'alteritat sempre està subjecta als prejudicis ètnics o socials.

identitats grupals. Cadascú de nosaltres, a més d'una identitat individual, en té diverses de grupals que molt sovint recorren a l'oposició i la contraposició amb l'altre per definir-se. Com diu Amin Maalouf:

Sovint la identitat que hom proclama es calca –en negatiu– damunt la de l'adversari²².

Per tant, parlar de conflictes intergrupals és parlar d'identitats, perquè rebutjar o acceptar els altres identificant-los com a grup és “identificar-me a mi” com a un altre grup, que en molts casos es defineix només per contraposició. Aquesta és una qüestió fonamental que cal tenir en compte a l'hora de plantejar-nos la imatge que tenim dels altres.

Els prejudicis en la percepció de l'altre

La percepció de l'altre des de la nostra pròpia identitat està subjecte als prejudicis i les actituds que se'n deriven. Segons la definició clàssica, un prejudici seria “un sentiment favorable o desfavorable vers un objecte o una persona anterior o no basat en una experiència real²³”. Els prejudicis dirigits contra determinats grups socials o culturals són el que la psicologia social anomena prejudicis socials o ètnics, i que es defineixen com el *sentiment desfavorable vers una persona que pertany a un grup a causa de la pertinença a aquest grup, suposant que té les qualitats atribuïdes al grup, amb indiferència dels fets que puguin contradir-ho²⁴.*

El prejudici no és un raonament basat o derivat d'una experiència, sinó que s'assembla més a un sentiment; té un component afectiu molt important.

Segons la psicologia social, els prejudicis no actuen com una forma del pensament dirigit o racional, és a dir, no actuen com un raonament, sinó com una forma de pensament autístic. Per tant, el prejudici no és un raonament basat o derivat d'una experiència, sinó que s'assembla més a un sentiment; té un component afectiu molt important. Aquest és un fet clau que cal tenir en compte sempre que es vulgui parlar de la

modificació dels prejudicis: els prejudicis no es poden vèncer sense una resistència emocional.

Així, doncs, percebem els altres en funció de la imatge (categoria) d'ells que tenim formada, els continguts de la qual són estereotips²⁵ ja que normalment no hi tenim una experiència prèvia. La imatge que tenim, per tant, és un prejudici.

Imatges sobre immigrants magribins

En les nostres societats urbanes occidentals, actualment hi ha un *altre* evident: l'immigrant. Però l'immigrant en el sentit contemporani del terme: l'extracomunitari. I a casa nostra, de totes les cares que pot tenir l'immigrant, n'hi ha una que sembla que és especialment desagradable: la del magribí. Manuel Delgado, a la seva obra *Diversitat i integració*, ho explica molt bé quan diu que “No tots els immigrants, però, apareixen afectats d'un mateix grau d'immigrat²⁶. Certament, sembla que hi ha diferents graus, que n'hi ha alguns que són més immigrants (amb totes les connotacions negatives que això comporta) que d'altres. I segons la categorització del mateix Delgado, no hi ha dubte que, en principi, els magribins i en general tot el col·lectiu de gent que agrupem sota la categoria de “moros” són “immigrants totals”. Dins d'aquest grup, tots els que tenen una situació irregular, que viuen en certa manera fora de la legalitat, presentarien “nivells molt alts, fins i tot inacceptables d'immigrat²⁷”. Aquest és el cas dels menors no acompanyats.

Segons el Colectivo IOÉ, a *La immigració estrangera a Catalunya*²⁸ parlant de la percepció que hi ha dels immigrants a Catalunya (segons un estudi del Centre d'Investigacions Sociològiques de l'any 1989), els àrabs serien “endarrerits”, “cruels”, “ganduls” i “altres”, i no serien ni “honrats” ni “fiables”. En relació a les opinions recollides sobre altres col·lectius, aquest seria el grup ètnic més mal considerat. Tampoc cal

En relació a les opinions recollides sobre altres col·lectius, el magribí seria el grup ètnic més mal considerat.

El corrent d'opinió desfavorable a la immigració és el que atia el foc en moments d'exaltació racista.

recollir aquí tota la llista d'imatges negatives que existeixen sobre aquest col·lectiu en la societat catalana. Malauradament, tots i totes en tenim moltes al cap i diàriament podem escoltar-les als mitjans de comunicació (tot i la pretensió d'objectivitat i imparcialitat que representa que tenen), a casa, al carrer, a la feina... Ara bé, que les imatges negatives que hi ha d'aquest col·lectiu habitualment siguin fruit de prejudicis, no vol dir que la convivència amb aquest col·lectiu no presenti cap tipus de conflictivitat. Ben al contrari: el corrent d'opinió desfavorable a la immigració és el que atia el foc en moments d'exaltació racista. Podem fer memòria i pensar en els actes violents d'El Egido, de Terrassa o fins i tot en les patrulles urbanes, de creació recent a Ciutat Vella, dirigides clarament contra els menors magribins "del carrer".

Imatges sobre infància en risc

Les enquestes sobre seguretat ciutadana ens aporten una altra dada inquietant: el que fa més por als ciutadans i genera més sensació d'inseguretat són les "bandes juvenils": els grups de joves violents, de barris marginals, que mostren conductes gratuïtament agressives. Conceptes com abandó, maltractament infantil, infància en risc, absentisme escolar, desestructuració, consum de drogues, conductes violentes, abusos, etc., que causen malestar a la societat, s'associen, a vegades de forma força gratuïta, a grups d'adolescents aparentment "descontrolats". En la diana de tots els possibles sectors que acumulen aquests qualificatius es troben, evidentment, els "nostres nens de carrer".

El coneixement és l'única arma contra el prejudici o els rumors erronis.

El coneixement és l'única arma contra el prejudici o els rumors erronis. Donar informació cada cop més precisa i concreta que permeti distingir cada tipus de situació, parlar de les persones pel seu nom, discernir entre els problemes socials i les dificultats personals, donar a conèixer les actuacions públiques al

respecte, desmentir opinions o valoracions que circulen i adopten la categoria de veritats són accions que ens poden ajudar a contrarestar el pes d'aquestes imatges construïdes.

3.1 Les xarxes de suport

En tots els processos migratoris són fonamentals les xarxes de suport que especialment els mateixos col·lectius immigrants suposen per als nous arribats. En la majoria de casos, l'immigrant arriba al nou context gràcies als contactes i al suport d'altres immigrants amb qui ha tingut contacte des del país d'origen: un familiar, un veí, un company de treball, etc. són les peces clau d'aquest entramat. Aquestes xarxes proporcionen no només informació sobre com arribar i què fer un cop són aquí, sinó també acolliment en el primer moment de l'arribada (és habitual que els primers dies o setmanes l'immigrant nouvingut s'estigui a casa d'algun parent o amic), suport per trobar feina i habitatge així com també suport psicològic i emocional.

L'arribada d'un immigrant al nou context, que desconeix, implica una sèrie de dificultats per desenvolupar-se a tots els nivells. L'acolliment de la comunitat d'origen que estigui establerta en el nou lloc, per tant, és fonamental. És per això que són molt importants els lligams familiars, d'amistat i fins i tot de procedència (molt sovint qui pot ajudar és algú de la mateixa zona, encara que no hi hagués un coneixement previ). Ara bé, una de les especificitats dels menors immigrants és, almenys aparentment, la inexistència d'aquestes xarxes de suport. És a dir, el fet d'emigrar sols, sense referents adults, implica molt sovint que a la seva arribada al país d'acollida no siguin capaços d'establir contactes amb referents que puguin actuar de la manera que comentàvem. La seva situació específica, a més, fa que sovint l'establiment de relacions amb adults, siguin o no magri-

Les xarxes de suport proporcionen no només informació, sinó també acolliment en el primer moment de l'arribada, suport per trobar feina i habitatge així com també suport psicològic i emocional.

Una de les especificitats dels menors immigrants és, almenys aparentment, la inexistència d'aquestes xarxes de suport.

El grup de menors mateix moltes vegades es constitueix en una xarxa de suport.

La participació d'aquests menors en algunes associacions també es podria interpretar en el mateix sentit.

bins, estigui sempre sota sospita. La seva situació de desamparament els fa especialment vulnerables a l'acció de les màfies i de l'extorsió de qualsevol adult.

En aquest sentit, el grup de menors mateix moltes vegades es constitueix en una xarxa de suport. Quan un dels menors arriba, entra en contacte al carrer mateix amb altres joves en la mateixa situació. El grup d'iguals que constitueixen moltes vegades pot ser qui orienti el nouvingut per adaptar-se al nou context, li proporcioni la informació necessària per a la seva subsistència i, en un sentit similar al que comentàvem abans, l'aculli i li doni també suport emocional.

La participació d'aquests menors en algunes associacions també es podria interpretar en el mateix sentit. Per exemple, la participació d'aquests menors en les activitats del programa de menors de l'Associació Sòcio-Cultural Ibn Batuta²⁹ ha permès que entressin en contacte amb altres immigrants del mateix origen i, ja fora del context específic de les activitats destinades a ells, que poguessin participar en altres activitats i espais amb referent culturals magribins. Durant el mes del ramadà, per exemple, des d'aquesta associació es va oferir als menors la possibilitat de trencar el dejuni prescriptiu tres dies per setmana. La resta de dies feien el trencament del dejuni als centres del circuit habitual. La presència dels menors a l'associació durant aquest període tan significatiu per als musulmans va suposar fonamentalment dues coses: en primer lloc, se'ls va oferir la possibilitat d'un context distès i tranquil, amb els seus referents culturals d'origen i amb altres joves d'origen immigrant (que, almenys momentàniament, esdevenien el seu grup d'iguals); i, d'altra banda, la possibilitat d'integrar-se en la normalitat de l'entitat, en no tractar-se d'una activitat exclusiva per a ells. A partir d'aquesta experiència, alguns dels menors van continuar anant a l'associació amb tota normalitat, com qualsevol altre soci.

En aquest sentit, l'ASCIB, com altres entitats d'immigrants, també pot fer una tasca de suport a aquests joves, no només oferint-los els serveis que els faciliten la integració, sinó també oferint-los aquest suport emocional, aprofitant els referents culturals d'origen.

També es podria considerar que la resta de serveis als quals accedeixen els menors (o almenys alguns) poden actuar com a xarxa de suport, tot i que difícilment hi pot haver un tracte d'iguals, ja que es tracta de professionals que estan oferint un servei. El cas dels voluntaris (per exemple, els que agrupa la Plataforma Ciutadana) pot apropar-se més a la idea de la solidaritat espontània que sustenta tota xarxa de suport. Seguiria mancant, però, el component de reciprocitat en la relació d'ajuda, que només trobem entre el grup d'iguals.

3.2 Associacions d'immigrants i participació cívica

Ens podríem qüestionar fins a quin punt la participació d'aquests joves en les associacions d'immigrants exclusivament no va en detriment de la seva integració. Ara bé, prenent les paraules de Teresa Losada, "cal que la integració es faci des de la pròpia identitat, tan necessària en el pla psicològic com en el pla social³⁰". Contràriament al que es pugui pensar, el fet de reforçar la pròpia identitat cultural facilita la integració i, per tant, la participació en entitats que permetin la identificació amb altres persones en una clau cultural és positiva.

Això no vol dir que calgui crear mesures específiques per a aquests joves, prioritzant sempre la qüestió cultural, com ja hem dit repetides vegades en aquest document, ni de bon tros. És evident que, per integrar-se, els menors han d'accedir als recursos normalitzats i que la seva participació en qualsevol

En el suport professional o voluntari que ofereixen les entitats, hi manca el component de reciprocitat en la relació d'ajuda, que només trobem entre el grup d'iguals.

espai no exclusiu per a ells és positiva. Però no oblidem tampoc que són immigrants i que, com tothom, tenen dret a les xarxes de suport que comentàvem en l'anterior apartat i a desenvolupar una part de la seva capacitat de sociabilització en un entorn que els resulti familiar.

Participació en associacions d'immigrants

Les activitats que es ressenyen en la 2ª part, promogudes per l'Associació Ibn Batuta per als menors immigrants, són un bon exemple de per on es podria moure aquesta participació.

Resum

- La societat d'acollida té una responsabilitat en els processos d'integració d'aquest col·lectiu, però en un sentit dinàmic: no es tracta de tolerar o acceptar sinó d'integrar-se, adaptar-se mútuament, a un nou paisatge sociocultural que conforma la presència de grups diferents.
- Dos elements condicionen la percepció que té la societat d'acollida d'aquest col·lectiu: formen part del grup d'immigrants més estigmatitzat, els marroquins, i alhora d'un grup que genera molta alarma social, els adolescents en risc. Per tant, acumulen un seguit de prejudicis negatius que caldrà desfer sobre la base del coneixement.
- El fet d'emigrar només comporta, en la majoria dels casos, la inexistència d'una xarxa de suport (persones adultes que ja estan integrades a la societat de destí i que ajuden el nouvingut en el primer temps de l'arribada), més enllà del grup de joves amb què ràpidament contacten a la plaça Catalunya.
- Els recursos existents, les associacions d'immigrants i les agrupacions ciutadanes poden suplir, ara per ara, aquesta manca de contactes inicials i fer de pont entre el noi nouvingut i la societat d'acollida, per bé que li seguiran mancants les relacions espontànies i recíproques, que són les que realment li proporcionaran una integració plena (no dependent).

3.3 La Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrats Desemparats

Assun Llena i Eva Fernàndez,
membres de la Plataforma en Defensa dels MID

El setembre de 1999, en Festa Major, es produeix la detenció i el tràmit de repatriació d'un jove magribí indocumentat veí de Barcelona. Aquest jove havia viscut al carrer durant mesos, essent menor, en territori estatal espanyol, i estava acollit des de feia temps per una família barcelonina. El fet provoca la solidaritat de 20 entitats ciutadanes i de nombroses persones, que aconseguen aturar el tràmit de repatriació i prenen la iniciativa d'apadrinar-lo per a la consecució de la documentació del jove. És la primera experiència d'organització ciutadana per defensar els drets dels menors i els joves immigrants desemparats.

L'octubre de 1999 un grup de ciutadanes i ciutadans, amb la companya Henriette Llopis Falcón, té la iniciativa de convocar persones i entitats diverses el dimarts a la nit a una trobada a la plaça de Catalunya de Barcelona, lloc habitual de reunió dels menors i joves immigrants desemparats de l'àrea metropolitana de Barcelona. La intenció de la trobada era de compartir tots plegats una estona amistosa, aconseguir un apropament no hostil als nois i donar-los a conèixer una altra cara de la nostra societat. Es preveia l'inici del ramadà musulmà i es volia que els nois trenquessin el dejuni preceptiu en companyia de gent amiga. A partir d'aquesta³¹ data i fins avui dia es manté aquesta trobada, tot i els canvis esdevinguts i que l'han afectada.

Aquesta trobada va ser un factor fonamental per a la conscienciació de la ciutadania sobre la situació d'aquests menors i joves i la consegüent constitució de la Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrats Desemparats. En virtut de la Convenció

L'octubre de 1999 un grup de ciutadanes i ciutadans té la iniciativa de convocar persones i entitats el dimarts a la nit a una trobada a la plaça de Catalunya, lloc habitual de reunió dels menors.

Tota persona menor d'edat que es trobi en territori estatal espanyol, sense referents familiars adults, haurà de ser declarada en desemparament i emparada, tutelada i documentada pels serveis d'atenció a la infància de la comunitat autònoma corresponent.

L'acompliment d'aquestes normes legals ha estat molt irregular a les comunitats autònomes de l'Estat espanyol.

dels Drets de l'Infant i de les diferents lleis d'àmbit estatal i autonòmic que van sorgir a l'empara d'aquesta, és indiscutible que, per mandat legal, una persona menor d'edat que es trobi en territori estatal espanyol, sense referents familiars adults, haurà de ser declarada en desemparament i emparada, tutelada i documentada pels serveis d'atenció a la infància de la comunitat autònoma corresponent. Entenent que el desemparament és una situació de fet, que la tutela ha de fer-se de forma immediata i de manera efectiva i que ha d'usar-se tota la diligència necessària per aconseguir la documentació i regularització legal del menor.

L'acompliment d'aquestes normes legals ha estat molt irregular a les comunitats autònomes de l'Estat espanyol en què hi ha una presència important de menors immigrants sense referents familiars i/o adults. Amb ritmes diferents, s'han anat complint aquests requisits i s'han implementat els dispositius adequats per donar atenció a aquests menors. A Catalunya, la situació d'aquests menors i joves ha estat molt diferent a la que s'ha donat a d'altres comunitats autònomes: d'una banda, no s'acomplien els preceptes legals esmentats i, d'altra banda, el circuit que s'establí per a donar atenció i protecció a aquests menors era clarament inadequat, com ho corrobora la Sindicatura de Greuges de Catalunya el març de 2000³².

Davant aquesta situació, el primer que ens va sobtar al conjunt de ciutadanes, ciutadans i associacions diverses que avui conformem la Plataforma Ciutadana va ser que, aquest cop, no es tractava, com en altres ocasions, de reivindicar lleis més justes. Paradoxalment, en un país amb estat de dret, democràtic i amb un nivell alt de riquesa de l'anomenat primer món, havíem d'organitzar-nos i sortir al carrer per tal de reivindicar que es garanteixin els drets i que s'acompleixi la llei. Va ser per això que vam acordar de constituir aquesta Plataforma Ciutadana en De-

fensa dels Menors Immigrats Desemparats, que va ser presentada públicament en roda de premsa el 22 de febrer de 2000, a Barcelona.

Aquesta Plataforma Ciutadana va redactar un Informe sobre els *Menors Immigrats, Indocumentats i Desemparats* i un Manifest, en què s'informava sobre la realitat d'aquests menors i joves i s'hi denunciava la seva situació.

Vam establir uns objectius:

- Exigir al Govern de la Generalitat de Catalunya que compleixi la Llei de protecció a la infància, que l'obliga a assumir la tutela³³ i la documentació dels menors immigrants desemparats.

- Dur a terme tasques de sensibilització de la societat sobre la situació dels menors i els joves immigrants desemparats.

- La Plataforma Ciutadana ha d'assumir com un eix essencial de treball la incorporació dels menors i joves de forma que la seva opinió sigui recollida, escoltada i difosa.

També vam instar les administracions públiques implicades, amb competències, responsabilitats i compromisos en aquesta situació, i signants de l'Acord Interinstitucional de març de 1999, que possessin els mitjans necessaris per executar la Llei d'atenció i protecció dels infants i adolescents, 8/1995.

Per avaluar l'activitat desenvolupada per la Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrats Desemparats, ho farem en referència als objectius que es van acordar al manifest:

- Sensibilització de la societat.

- Dur a terme tasques de sensibilització de la societat sobre la situació dels menors immigrants desemparats. Aquest objectiu és reflex de l'article 42

A novembre de 2000, hi ha un total de 113 persones i 88 entitats adherides a la Plataforma Ciutadana.

dels Drets de l'infant, precepte que diu que s'han de donar a conèixer àmpliament els principis i disposicions de la Convenció, amb mitjans eficaços i adequats, tant a infants com a adults.

Hem aconseguit, a novembre de 2000, un total de 113 persones i 88 entitats adherides a la Plataforma Ciutadana. També hem aconseguit aplegar un nombre significatiu de persones i entitats que assisteixen de forma regular a les reunions generals i d'organització. Pel que fa a les persones adherides (ciutadanes i ciutadans a títol personal), cal dir que aquesta és una Plataforma Ciutadana molt particular comparada amb les diverses plataformes del nostre país. Allò habitual és que una plataforma ciutadana estigui conformada per associacions, entitats i ONG de diversa mena. Aquesta es caracteritza per una important presència de ciutadanes i ciutadans sense estar vinculats a una associació, i no ja en el seu funcionament, sinó ja des dels orígens i antecedents³⁴.

Entre les persones adherides, cal destacar un important nombre de persones amb relleu social i ciutadà, tant de Catalunya com d'altres països, i de diversos àmbits professionals. Encapçalem la llista de persones adherides amb la significativa presència de Dom Pere Casaldàliga, bisbe de la Prelazia de São Félix do Araguaia, a l'Amazònia brasilera, i destacat defensor dels Drets Humans a nivell mundial, que ens va adreçar un missatge especial.

De les entitats adherides, cal destacar-ne la diversitat, ja que hi podem trobar des d'associacions de barri i veïnals fins a entitats internacionals de defensa dels drets de la infància i l'adolescència com BAY-TI, del Marroc; la Casa Renascer-Cebraios, el MNM-MR-Movimento Nacional de Meninos e Meninas de Rua (Premi Príncep d'Astúries a la Concòrdia el 1994) i l'MST-Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra, totes tres del Brasil; i l'ENSCW-Xarxa

Europea per a la Infància de Carrer del Món, d'abast europeu.

Des de l'inici hem comptat amb l'assessorament tècnic i la participació regular de Càritas Diocesana de Barcelona-Programa Al-Qàntara i del Casal dels Infants del Raval-Programa Marhàba.

L'existència d'aquesta Plataforma Ciutadana ens ha permès constatar un cop més que les ciutadanes, els ciutadans i les associacions podem i hem de prendre el protagonisme i la iniciativa en determinades ocasions, per tal de defensar els drets, exigir-ne la garantia i el respecte i l'acompliment de la llei a l'Administració pública. Considerem que amb el treball dut a terme hem aconseguit frenar alguns dels mites i falsedats sobre els menors i joves immigrants no acompanyats del carrer. Hem realitzat un centenar d'intervencions en mitjans de comunicació diversos. Cal destacar també la reunió mantinguda el 7 de març amb Salvador Alsius, degà del Col·legi Oficial de Periodistes de Catalunya, en què se li va exposar la situació i se li va transmetre la nostra queixa sobre el tractament donat als menors i joves als mitjans de comunicació. Creiem que és patent el canvi d'actitud que els mitjans de comunicació en general han anat tenint en aquest temps, deixant progressivament l'etiqueta de «nen de carrer» i, sobretot, la imatge criminalitzadora que abans difonien sobre aquests menors i joves. També creiem que aquests canvis es deuen a la tasca divulgativa i sensibilitzadora de la Plataforma Ciutadana i d'altres entitats. Tot i així, encara queden actituds, etiquetes i clixés perjudicials per als menors i joves immigrants desemparats.

Pel que fa a la presència pública de la Plataforma Ciutadana amb la finalitat de difondre i sensibilitzar, destaquem actes públics de rellevància com el comunicat de premsa conjunt del 28 de gener, la roda de premsa de presentació pública el 22 de febrer, la taula rodona «Solucions per als menors immigrants des-

Amb el treball dut a terme hem aconseguit frenar alguns dels mites i falsedats sobre els menors i joves immigrants no acompanyats del carrer.

emparats» del 5 d'abril, amb la participació especial de l'advocadessa andalusa Elena Arce Jiménez, la participació a la 8ª Festa de la Diversitat, on vam comptar amb una taula informativa i on vam realitzar l'acte «Situació actual dels menors i joves immigrants i desemparats a Catalunya», i la roda de premsa del 18 de juliol, on vam presentar l'Informe de Situació dels Menors i els Joves Immigrants Desemparats. Catalunya juny de 2000.

Relació amb els menors i els joves

La Plataforma Ciutadana ha d'assumir com un eix essencial de treball la incorporació dels menors de forma que la seva opinió sigui recollida, escoltada i difosa. Aquest objectiu és reflex de l'article 12 dels Drets de l'infant, precepte que parla del punt de vista de l'infant i que diu que l'infant ha de tenir el dret a dir el que pensa sobre qualsevol cosa que el concerneixi. Allò que diu ha de ser escoltat amb atenció. Quan es prengui alguna decisió que li pugui importar, s'ha de tenir en compte allò que l'infant sent o desitja. L'objectiu d'incorporar els menors i joves a la Plataforma Ciutadana era difícil d'assolir ja que la seva activitat ordinària no comporta el contacte continuat amb els menors i joves. A més, la situació de carrer en què es troben dificultaria una incorporació efectiva. De totes maneres, amb el manteniment de la trobada a la plaça de Catalunya de Barcelona setmanalment, el dimarts a la nit, per part de nombroses persones i entitats de la Plataforma Ciutadana, hem pogut recollir i escoltar les seves voluntats i opinions per tal d'assumir-les, vehicular-les i difondre-les.

En la trobada setmanal a la plaça de Catalunya, s'han recollit i escoltat les seves voluntats i opinions per tal d'assumir-les, vehicular-les i difondre-les.

La nostra presència a la plaça de Catalunya, tímida i respectuosa, sovint qüestionada per nosaltres mateixos, que moltes vegades la veiem com un gest massa senzill, massa puntual, ha tingut, en canvi, efectes importants. El principal ha estat convertir-se en un punt de referència per a uns nois que sovint no

tenen altres referents, un apropament amistós en un context hostil. Corríem el risc inicial de fracàs en la intenció, el risc de contribuir involuntàriament a la consciència de nen de carrer dels propis nois i el risc de fomentar aquesta imatge a la resta de la societat. Hem suportat les dures condicions i els inconvenients (fred, pluja, irregularitat dels nois, pressió policial...) i els canvis esdevinguts des de l'hivern passat i que l'han afectada seriosament, desfigurant-la i fent-la canviar de lloc i de dia. Malgrat tot això, s'ha mantingut fins avui i el resultat és positiu. A més, creiem que contribuïm a reforçar la tasca educativa dels professionals de carrer i dels centres oberts diürns, i també arribem a nois que no freqüenten aquests centres. Considerem que la trobada a la plaça de Catalunya ha estat i continua essent, en la seva forma actual, un dels elements que més enriqueix l'experiència de les persones i entitats de la Plataforma Ciutadana.

Hem pogut conèixer i reconèixer la identitat de cada noi, les trajectòries individuals, els seus projectes de vida, il·lusions, frustracions, somnis i desitjos. Hem conegut la duresa de la vida d'un menor al carrer i també hem vist que el carrer no és solament violència. Coneixem i estimem les seves cares i els seus noms. Creiem que el que demanem per a aquests menors i joves és exactament el que ells desitgen. I també creiem que ells valoren positivament el gest senzill de conèixer unes persones amigues amb les quals tenen una cita regular. Creiem que ells també coneixen i aprecien les nostres cares i els nostres noms.

Relació amb les Administracions públiques

Exigir al Govern de la Generalitat de Catalunya que compleixi la Llei de protecció a la infància, que l'obliga a assumir la tutela i la documentació dels menors Desemparats. Aquest altre Objectiu que ens vam marcar vol fer que l'Administració pública, con-

Creiem que el que demanem per a aquests menors i joves és exactament el que ells desitgen. I també creiem que ells valoren positivament el gest senzill de conèixer unes persones amigues amb les quals tenen una cita regular.

cretament la Direcció General d'Atenció a la Infància del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, faci valer els Drets de l'infant de què han de gaudir aquests menors tot acomplint la Llei d'atenció i protecció dels infants i adolescents, 8/1995. Aquest objectiu, a més, també vol que es tingui una consideració especial amb els joves majors d'edat que han estat menors desemparats al nostre territori sense haver estat ni emparats ni tutelats ni documentats, i que ara es troben en una situació especialment greu de desprotecció i d'exclusió social. Creiem que hem d'assumir les ignoràncies i desconeixements, els errors i negligències del passat i fer justícia amb aquests nois, tot donant-los el que per llei i sentit comú haurien de tenir i gaudir, els seus drets reconeguts.

Aportació dels moviments socials i ciutadans. L'exercici de la ciutadania

Què pot aportar el discurs dels ciutadans i ciutadanes? Entenem que, precisament per la complexitat i les repercussions del tema, cal la participació de tots els actors implicats en la situació. En aquest sentit, la Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrants Desemparats aporta la presència d'un ampli ventall d'entitats, associacions i institucions, que van des del món acadèmic al veïnal, i de persones que poden contribuir-hi amb una visió prou àmplia i flexible. Duem a terme intervencions concretes, especialment en dos àmbits: d'una banda, en la pressió a l'Administració pública, per tal que compleixi les lleis; d'altra banda, en la sensibilització ciutadana i la mediació quan sorgeixen conflictes, com hem anat fent des de la nostra creació i especialment des de l'estiu del 2000.

Hi ha encara un element més important i que continua essent una de les assignatures pendents que tenim sobre la taula: donar veu als menors i als joves

Duem a terme intervencions en dos àmbits: en la pressió a l'Administració pública, per tal que compleixi les lleis, i en la sensibilització ciutadana i la mediació quan sorgeixen conflictes.

implicats, tot afavorint que puguin prendre la paraula i expressar-se en primera persona.

Com a ciutadans i ciutadanes tenim un observatori privilegiat, que ens permet vincular l'anàlisi del fenomen de la presència de menors immigrants a la realitat d'altres fenòmens paral·lels. Ens centrarem en el cas de Barcelona. La presència de menors immigrants no acompanyats als carrers d'aquesta ciutat va néixer ja conceptualitzada com a "problema". Un problema de què es feia responsables únicament als afectats, a les víctimes. Als ciutadans i ciutadanes que conformem la Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrants Desemparats, ens preocupa que les anàlisis fragmentades no permetin veure la globalitat i impedeixin la creació de polítiques i recursos adequats per fer front al repte que suposa la presència de menors que vénen sols al nostre país.

Reivindicacions de la Plataforma

- Garantir el Dret a la Identitat sense condicions per a aquests menors com a pas previ a la consecució de tots els Drets de l'infant i l'adolescent en condicions de plena igualtat.
- Fer efectiva la tutela i documentació d'aquests menors, així com la documentació i regularització de tots aquells que van entrar al país essent menors i s'han convertit en majors d'edat sense haver estat tutelats ni documentats.
- Crear centres d'acollida diürna i nocturna oberts, que puguin donar respostes adequades a les necessitats i expectatives d'aquests menors, i els situïn en les condicions adequades per promoure la seva inserció social i la seva inserció laboral a partir dels 16 anys.
- Garantir el dret del menor a mantenir el seu projecte de vida, el seu projecte migratori individual a l'Estat espanyol. És a dir, a no ser repatriat contra la seva voluntat.
- Estudiar la possibilitat de l'accés a la nacionalitat espanyola dels menors que ho desitgin, així com dels

joves que s'han convertit en majors d'edat sense haver estat tutelats ni documentats.

La llei de protecció jurídica del menor i la legislació d'estrangeria espanyola determinaran de manera decisiva la vida dels menors immigrants.

4. El marc legal³⁵

El marc legal, que és molt més restrictiu del que pensa la majoria dels immigrants abans d'arribar, constitueix un element decisiu del procés migratori. En el cas dels menors immigrants, la llei de protecció jurídica del menor i la legislació d'estrangeria espanyola determinaran de manera decisiva el seu estatus i les seves pràctiques quotidianes.

Pel que fa a la protecció dels menors és important recordar que aquest és un dels objectius principals de les societats modernes occidentals. L'Estat espanyol en aquest últims vint anys ha experimentat un gran canvi respecte a les concepcions jurídiques en matèria de protecció de menors: són importants les reformes del Codi Civil l'any 1981, que desenvolupen l'article 39 de la Constitució espanyola i, en especial, per la idea de "dotar el menor d'un adequat marc jurídic de protecció". Aquesta expressió la trobem a l'exposició de motius de la Llei orgànica 1/1996 de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi Civil i la Llei d'enjudiciament civil (BOE núm. 15 del 17 de gener de 1996 –d'ara en endavant, LPJM), i també a la reforma del Codi Civil de 1987 (Llei 21/1987 d'11 de novembre). Aquestes transformacions han coincidit en el temps amb el traspàs de competències en aquest tema a les comunitats autònomes.

Un model que recentment ha estat reformat a través de la LPJM i a les diferents legislacions autonòmiques és el de considerar les mesures protectores en els supòsits de desprotecció del menor a l'Estat espanyol. Així, es diferencien dues grans situacions: juntament amb la situació de desemparament que

havia estat incorporada al sistema espanyol per la Llei 2/1987 (ampliant el concepte d'abandonament que definia el CC), s'introdueix la nova situació de risc. La llei espanyola ha reconegut, juntament amb la situació de desemparament, que suposa la situació extrema de desprotecció del menor en el seu medi originari, la nova situació de "risc personal o social" en què es pot trobar el menor. Malauradament, el legislador no ha definit quan es pot entendre que el menor es troba en situació de "risc". Fins i tot alguns conceptes en la definició de desemparament resulten realment ambigus, ja que poden ser interpretats de moltes maneres.

Tot i així, podem dir que la legislació de Catalunya considera que el menor està desemparat:

- Quan falten les persones a les quals per llei correspon exercir les funcions de guarda, o quan aquestes persones estan impossibilitades per exercir-les o en situació d'exercir-les amb greu perill per al menor.
- Quan s'aprecii qualsevol forma d'incompliment o l'exercici inadequat dels deures de protecció establerts per les lleis per a la guarda dels menors o quan manquin els elements bàsics per al desenvolupament integral de la seva personalitat.
- Quan el menor presenta signes de maltractaments físics o psíquics, d'abusos sexuals, d'explotació o d'altres fets de naturalesa anàloga.

En tots aquests casos en què el desemparament és clar, la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya assumeix automàticament la guarda per procediment administratiu (és a dir, no cal una resolució judicial).

Fins aquí, doncs, la legislació referent a la minoria d'edat. Entrem ara al capítol dels estrangers.

La Llei d'estrangeria espanyola de 1985 estava

La llei espanyola ha reconegut, juntament amb la situació de desemparament, la nova situació de "risc personal o social" en què es pot trobar el menor.

En aquest clima de crispació política a l'entorn del tema de la immigració, les referències als menors immigrants associades a la inseguretad ciutadana tornen a ser freqüents als mitjans de comunicació.

El marc legal espanyol tracta la qüestió dels immigrants com un problema de seguretat nacional que depèn del Ministeri d'Interior, és a dir de la policia, i no d'altres departaments socials o laborals.

gairebé exclusivament focalitzada en el control policial dels no nacionals presents al territori espanyol, i va suposar, a la pràctica, l'enduriment de les condicions de permanència a Espanya dels estrangers adults i va fer augmentar el gruix d'estrangers en situació il·legal. Però a la dècada dels noranta aquest control es complementa amb algunes mesures destinades a facilitar la integració social dels immigrants. Durant aquest mateix període entra també en vigor l'anomenat Conveni de Schengen, que obligarà a harmonitzar la política espanyola d'estrangeria amb la de la majoria de països de la Unió Europea: Espanya assumeix el seu paper de guardià de la porta d'Europa per Àfrica i endureix encara més les seves fronteres. En paral·lel, i a causa de la pressió social i de les ONG, el Govern elabora un Pla per a la integració social dels immigrants i impulsa una reforma de la Llei d'estrangeria, que no s'aprovarà fins a finals de desembre de 1999 enmig d'una intensa polèmica política. Aquest pla ha permès que centenars de milers d'immigrants irregulars hagin pogut legalitzar la seva situació durant l'any 2000, i alhora ha reactivat un discurs conservador respecte a l'anomenat "efecte crida" de la nova llei, la suposada allau d'immigrants que arriben al nostre país que ha produït, i la consegüent necessitat de retallar els aspectes més aperturistes de la nova llei. En aquest clima de crispació política a l'entorn del tema de la immigració, les referències als menors immigrants associades a la inseguretad ciutadana i a l'augment de la delinqüència tornen a ser freqüents als mitjans de comunicació.

El principal problema del marc legal espanyol és que tracta la qüestió dels immigrants com un problema de seguretat nacional que depèn, per tant, del Ministeri d'Interior, és a dir de la policia, i no d'altres departaments socials o laborals³⁶. Viure en un país en situació d'irregularitat (il·legalitat administrativa i no penal, encara que no sempre es faci aquesta dis-

tinció), crea sentiments de por i d'incertesa entre els immigrants que moltes vegades els agents de la policia i la societat interpreten com la voluntat d'amagar o de fugir d'un delicte. Aquest marc legal afecta especialment els menors immigrants, ja que a diferència dels adults no disposen de cap via per aconseguir l'entrada de forma legal al país i, per tant, la seva entrada es produirà sempre dins de la clandestinitat més absoluta. En conseqüència, els menors immigrants seran detinguts pels cossos policíacs, però, a diferència dels adults, seran automàticament posats a disposició de les administracions de protecció del menor pertinents, d'acord amb la Llei de protecció jurídica del menor, del nou Codi Civil i de la Llei d'enjudiciament civil. S'ha de remarcar que aquesta darre-ra llei té prioritat sobre l'anterior, ja que, sobre el paper, abans que la condició d'immigrant, la condició de menor dels immigrants és més important, i això suposa que tenen els mateixos drets de protecció que els menors del territori. És important destacar que no hi ha cap disposició específica sobre els menors immigrants a l'Estat espanyol, encara que hi ha en procés parlamentari una Proposició no de Llei sobre la residència de nois estrangers, destinada a facilitar la tasca de les institucions tutelars, dels centres d'acollida i de totes les administracions implicades. Però, mentre no sigui aprovada aquesta nova Proposició no de Llei, que vol aconseguir un major control dels menors, topem amb un seguit de contradiccions.

En realitat, ens trobem a Catalunya davant d'un problema de competències:

- Pel fet de ser menor és la DGAI, i per tant el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, qui actua.

- Pel fet de ser estranger, la seva regularització depèn del Ministeri de l'Interior i, per tant, la Subdelegació del Govern a Barcelona és la que ha d'actuar.

Els menors que emigren sols no disposen de cap via per aconseguir l'entrada de forma legal al país i, per tant, la seva entrada es produirà sempre dins de la clandestinitat.

Sobre el paper, abans que la condició d'immigrant, la condició de menor és més important, i això suposa que tenen els mateixos drets de protecció que els menors del territori.

En la majoria dels casos la DGAI compleix la llei i considera els menors immigrants, sols, sense referències adultes i moltes vegades sense documentació, com a menors desemparats i, en conseqüència, n'assumeix la tutela.

Així, doncs, a Catalunya s'encreuen dues normatives i dues administracions competents en un mateix subjecte. Atenent al que diu la llei pel que fa als menors respecte a l'assumpció de la tutela administrativa automàtica, quan es constata una situació de desemparament d'un menor per part de la DGAI, val a dir que en la majoria dels casos la DGAI compleix la llei i considera els menors immigrants, sols, sense referències adultes i moltes vegades sense documentació, com a menors desemparats i, en conseqüència, n'assumeix la tutela³⁷. El problema, un cop tutelats, és que l'Administració té l'obligació de protegir-los, ja que és qui n'exerceix la guarda; i, com veurem, no sempre el tipus de protecció que reben, donada l'especificitat d'aquest col·lectiu, és la més adequada.

Respecte als casos de menors sense referències familiars al nostre país, considerarem dues situacions. La primera és aquella en què un menor de poca edat es troba totalment abandonat a l'Estat espanyol. Quan el primer lloc conegut d'estada sigui el territori espanyol, l'article 17 del Codi Civil presumeix que han nascut a l'Estat espanyol i els atribueix directament i automàticament la nacionalitat espanyola. A partir d'aleshores, se'ls haurà d'aplicar el règim general de protecció previst al nostre sistema sense cap especialitat. El segon supòsit tracta aquells casos en què el menor estranger es troba en situació de desemparament, existint els indicis suficients per considerar que té una altra nacionalitat diferent a l'espanyola, encara que resulti indeterminada a nivell jurídic. El que fa el nostre ordenament en un principi davant aquestes situacions és fer extensives al menor estranger totes les mesures de caràcter protector i educatiu que siguin necessàries, encomanar-lo al servei de protecció de menors de la comunitat autònoma corresponent, i assabentar-ne el Ministeri Fiscal (article 63 del Reglament d'estrangeria). Si fracassa la reinserció en l'àmbit del país de la seva na-

cionalitat o el de residència dels seus familiars, aleshores s'estendran els mecanismes de protecció pensats per als nacionals, sense tenir ja en consideració el caràcter internacional de la situació. Malgrat tot, l'estrangeria del menor determina una cautela especial: assumida la tutela per l'entitat pública ha de regularitzar-se la seva situació de residència legal.

Es diu que amb aquest nou sistema, a part d'aconseguir la plena integració social i legal del menor estranger des del moment en què es qualifica la situació de desemparament, també s'aconsegueix situarlo en condicions òptimes per adquirir la ciutadania espanyola al cap de dos anys d'haver-se constituït la guarda o tutela de la institució competent. Formalment ben segur que deu ser així, però a la pràctica la regularització de la residència legal i de treball (per als que tenen 16 o més anys) és llarga i feixuga i mentre el temps passa els educadors no poden facilitar-los la inserció laboral i no poden possibilitar que un noi vagi a treballar per enviar diners a la família mentre la seva situació no sigui del tot legal.

Sense aquests requisits tampoc poden cursar qualsevol Formació Ocupacional³⁸. Fins i tot per aprendre el castellà i el català en una escola d'adults es requereix, com a mínim, una petició directa de la DGAI. Tot això sense oblidar aquells nouvinguts menors de setze anys que han d'escolaritzar-se (també ho prescriu la llei!). En aquest punt també cal aclarir que el dret a l'educació i la formació s'entén estès a tots els estrangers, però no el dret a obtenir la titulació específica si la seva situació no està regularitzada per llei. Tampoc poden accedir a un contracte de pràctiques si no tenen un permís de treball. Per tant, aquell requisit bàsic de l'educació social consistent a normalitzar la circulació social del subjecte, queda totalment amputat, a l'espera d'uns papers que triuen molt a arribar.

L'estrangeria del menor determina una cautela especial: assumida la tutela per l'entitat pública ha de regularitzar-se la seva situació de residència legal.

A la pràctica la regularització de la residència legal i de treball és llarga i feixuga.

L'objectiu de normalitzar la circulació social del subjecte, queda totalment amputat, a l'espera d'uns papers que triuen molt a arribar.

- Fins quan es pot allargar l'estada en un centre educatiu (del tipus que sigui) d'un menor estranger que ha vingut al país a treballar en aquestes condicions? Fins quan se li ha d'exigir paciència? Fins on podem entendre que la perdin i ho engeguin tot a rodar?

- La interpretació donada a la legislació sobre protecció de menors té en compte el greuge comparatiu que es dóna en aquests casos?

Partim del convenciment que el tractament dels menors immigrants no ha de ser un tractament de dret excepcional³⁹ perquè abans que res són menors, i les regulacions excepcionals afavoreixen que l'administració actuï a cops de premsa fent regulacions concretes davant de problemes concrets que sorgeixen, sense haver reflexionat prou abans sobre el que s'ha de fer. Per tant, dret excepcional no, però dret especial potser sí.

Hi ha una altra qüestió que requeriria una atenció especial i un debat polític de fons: com resollem la qüestió a la majoria d'edat? Els protegim fins als 18 i els deixem sense papers l'endemà? Es tracta d'un debat polític que sovint amaga la hipocresia que hi ha darrere de contradiccions d'aquest estil.

Les mesures de protecció no haurien d'interferir en les de control, garantint el dret a la intimitat d'aquests menors.

Una especificitat que justificaria un tractament especial de la llei fa referència al dret que les mesures de protecció no s'interfereixin en les de control: el dret a la intimitat. És a dir, que el fet de documentar-los no sigui perjudicial per a ells quan arribin a la majoria d'edat. Si no és així queda totalment justificada la seva tendència a amagar la veritable identitat o a desconfiar de l'ús que l'Administració farà de les seves dades administratives.

Evidentment, darrere d'aquests drets han d'existir uns deures, i si no ho plantejem així estem caient en el paternalisme més nefast. Però si analitzem globalment la població atesa des de la DGAI, autòctons i

estrangers, veurem com de fet els primers gaudeixen d'uns certs drets i els segons no (recordem l'interminable tràmit de documentació per poder accedir a diversos recursos i serveis). Per tant, es fa molt difícil i delicat, en una situació de greuge comparatiu constant, parlar dels deures d'aquests menors i treballar sobre la base de la responsabilització i l'autonomia.

Resum

- El marc legal, molt més restrictiu del que pensen la majoria de nois immigrants i que condicionarà totalment el seu procés migratori, és definit per la Llei de protecció jurídica del menor i la legislació vigent d'estrangeria.

- Des de la reforma de la legislació de protecció de menors el 1987 les comunitats autònomes tenen competències plenes en aquest tema. Per tant, a Catalunya és la DGAI (Direcció General d'Atenció a la Infància) la que, si es detecta una situació de desemparament en un menor, n'ha d'assumir automàticament (per via administrativa) la tutela.

- Com que tots els menors immigrants que es troben al carrer han immigrat clandestinament, la dificultat per obtenir el permís de residència legal i de treball (condicionats per una Llei d'estrangeria que s'aplica de forma molt restrictiva) és un entrebanc difícil de superar i una barrera a la integració real.

- Sobre el paper la condició de menor d'edat (que cal protegir) pesa més que la d'estranger. Tot infant, nacional o estranger, que es trobi en el nostre territori en situació de desemparament té dret a ser acollit. Aquestes premisses, a la pràctica, no sempre han estat observades.

- L'estrangeria del menor determina una cautela especial: assumida la tutela per l'entitat pública, ha de regularitzar-se la seva situació de residència legal. Als dos anys d'haver estat tutelat per l'Administració, el menor adquireix la possibilitat de nacionalitzar-se com a espanyol. Altre cop el text no sempre es correspon amb la realitat.

- Una de les dificultats en la tramitació dels papers rau en la manca de coordinació entre les dues administracions competents: Govern Civil i Departament de Justícia.

5. L'emergència social; cronologia de les primeres actuacions⁴⁰

Hem vist com en la situació dels menors immigrants conflueixen polítiques de protecció al menor i polítiques de restricció d'accés i control dels fluxos migratoris que condicionen la intervenció de l'Administració. En el primer cas es produeix una intervenció social i en el segon cas una intervenció policial. És important destacar com aquest control policial sobre la població immigrant produeix un efecte de desconfiança, davant del qual l'estratègia seguida per la majoria de nois ha estat la de donar noms falsos i declarar-se menors d'edat per tal de protegir-se d'un retorn forçós al seu país d'origen, d'on han pogut sortir amb moltes dificultats i en molts casos jugant-se la vida.

Quan es va començar a parlar del fenomen dels nens del carrer, malauradament el primer contacte dels nois amb la Direcció General d'Atenció a la Infància acostumava a ser amb acompanyament policial després de ser recollits del carrer. Els tècnics dels serveis d'urgències eren percebuts pels menors com uns altres agents de control policial. S'hi afegia la circumstància que qualsevol noi, com que arribava a la Secció d'Urgències de la DGAI sense cap documentació que acredités el seu nom i l'edat, havia de passar per una prova radiològica al canell per demostrar la seva edat i per la realització d'una fotografia per a la seva identificació. Si el resultat assenyalava una edat inferior als 18 anys, com a menor que havia de

La pressió policial sobre la població immigrant produeix un efecte de desconfiança, davant del qual l'estratègia seguida per la majoria de nois ha estat la de donar noms falsos i declarar-se menors d'edat per tal de protegir-se d'un retorn forçós al seu país d'origen.

ser protegit, tenia dret a l'accés a la Xarxa de Serveis d'Atenció a la Infància de la Generalitat de Catalunya. En cas contrari, en ser considerat major d'edat, podia ser conduït al Centre d'Estrangers de la Comissaria de la Verneda, on es podia iniciar una ordre d'expulsió.

La relació de desconfiança per part dels nois envers la DGAI dificultava que acceptessin les mesures de protecció que se'ls proposaven: havien d'ingressar forçosament a un Centre d'Urgències per passar després al Centre d'Acollida i Diagnòstic per ser diagnosticats i derivats al recurs més adient. L'"impasse" que suposa l'estada en un Centre d'Acollida, des del qual es difícil tenir accés a una vida escolar, laboral o social normalitzada, ha de ser, en teoria, com a màxim de tres mesos. Però la manca de places de centres residencials allargava el temps d'espera a períodes que han arribat a superar els 12 mesos. El factor temps marcarà, entre altres motius com la inadequació de les expectatives o les estrictes mesures de control, la no acceptació d'aquests serveis per part dels menors i per tant la fugida i el retorn a la vida del carrer⁴¹.

La dificultat per abordar la situació d'aquests menors es farà cada cop més palesa i motivarà que s'iniciï un debat sobre el circuit i els serveis d'atenció a la infància a Catalunya, els models d'intervenció i les característiques i necessitats d'aquest col·lectiu. El primer trimestre de l'any 1999 es fan contactes amb l'associació Baytí del Marroc⁴² per conèixer la situació de la infància al seu país i les estratègies d'intervenció. Es comencen a generar discursos des dels diferents àmbits d'intervenció social que, com mostra aquesta publicació, no han fet més que començar.

Des de l'aparició de la primera notícia, l'estiu del 1998, en relació amb els menors magribins del carrer, no han deixat d'estar presents a les planes dels diaris. El tractament que se n'ha fet no ha estat ho-

La relació de desconfiança per part dels nois envers la DGAI dificultava que acceptessin les mesures de protecció que se'ls proposaven.

La manca de places de centres residencials allargava el temps d'espera a períodes que han arribat a superar els 12 mesos.

A poc a poc s'ha anat endreçant aquell desconcert i s'han fet reajustaments dels diversos recursos d'acord amb una planificació més global.

mogeni: en determinants moments se'ls ha presentat com a menors en situació de desemparament i pobresa i/o en altres casos se'ls ha criminalitzat o se'ls ha relacionat amb diferents situacions de conflicte social vinculades a la imatge social del "moro", i això ha tingut diferents repercussions.

Les primeres notícies on es denunciava la precarietat en què es trobaven aquests menors van provocar decisions polítiques d'urgència d'institucions públiques i privades, d'on van sorgir diferents actuacions sense cap tipus de programa ni coordinació prèvia. Aquests conjunt d'actuacions afecten diferents Administracions, institucions i empreses que gestionen els diferents serveis, i és un cop iniciada la seva activitat que a nivell tècnic es veu la necessitat de coordinació i d'establir unes pautes d'actuació comunes. A poc a poc s'ha anat endreçant aquell desconcert i s'han fet reajustaments dels diversos recursos d'acord amb una planificació més global.

De l'atenció de les primeres necessitats a l'establiment de programes i la coordinació dels serveis

El mes de maig de 1998 Càritas Diocesana de Barcelona i una voluntària simpatitzant de l'Associació Baytí⁴³ comencen a atendre un petit grup de menors magribins sense sostre que es trobaven als carrers de Barcelona. Es tracta d'una intervenció social beneficoassistencial, que ofereix un espai de dutxes, bugaderia i entrepans. Paral·lelament l'associació d'atenció als immigrants Santa Rosa de Santa Coloma de Gramenet comença a atendre en espais informals nois en situació de desemparament.

El mes d'octubre del mateix any Càritas contracta un educador per tal d'iniciar una intervenció socioeducativa amb aquests menors. En una primera fase es realitza un treball educatiu de carrer que permet conèixer la realitat dels carrers de Barcelona i apro-

par-se al col·lectiu de menors magribins en situació de desemparament. En aquell primer moment, la principal dificultat va ser demostrar als nois que no es pertanyia als cossos policíacs i guanyar-se la seva confiança per establir una relació d'ajuda. S'oferí als menors un espai d'acollida: el Centre d'Acolliment Diürn per a menors magribins Al-Qàntara, on des del mes de gener del 1999 van ser atesos per un equip educatiu.

Després de dos mesos de treball al carrer, arribaven nois directament al Centre d'Acolliment Diürn acompanyats pels altres nois. Tot i que hi acudien voluntàriament, donaven dades falses de la seva identitat i no va ser fins mesos més tard que alguns nois van començar a dir el seu nom i edat reals.

L'objectiu del Centre d'Acolliment Diürn era aconseguir que els menors es possessin sota la protecció de l'Administració. El treball que es realitzava es basava en fer una bona acollida del menor, escoltant les demandes que tots compartien: documentació, treball i allotjament... A partir d'aquí s'ubicava el noi en la societat en què es trobava, on les seves expectatives inicials no eren realitzables a causa de la seva condició de menor, i això li produïa el primer desengany. Després calia explicar-li les mesures de protecció a la infància, la DGAI, el circuit a seguir... motivant-lo perquè hi accedís voluntàriament acompanyat d'un educador en lloc d'un agent de policia. Existia una dificultat afegida perquè en aquell moment el Servei d'Urgències de la DGAI encara no funcionava les 24 hores.

Paral·lelament la DGAI posà en marxa, el segon semestre del 1998, un programa específic per a l'atenció dels menors magribins (SAAEMI⁴⁴) que aviat resultà insuficient davant del nombre i les característiques dels menors que calia atendre.

Arran de les informacions aparegudes als mitjans de comunicació, el Síndic de Greuges de Catalunya

L'objectiu del Centre d'Acolliment Diürn era aconseguir que els menors es possessin sota la protecció de l'Administració.

La DGAI posà en marxa, el segon semestre del 1998, un programa específic per a l'atenció dels menors magribins.

Va ser aprovada pel Parlament de Catalunya el 29 d'octubre del 1998 la Moció 127/V, sobre la protecció dels menors i dels joves immigrants en situació d'alt risc social.

Les institucions amb competències i responsabilitats en matèria de menors signen l'Acord de coordinació i compromís per millorar la resposta interinstitucional.

va incloure en el seu informe al Parlament l'Actuació d'Ofici núm. 2940/98: Situació dels menors magribins no acompanyats⁴⁵. En el Debat de política general del Parlament de Catalunya celebrat els dies 29 i 30 de setembre i l'1 d'octubre es van votar tres resolucions que instaven el Govern de la Generalitat a impulsar les actuacions i mesures necessàries per trobar solucions adequades i ràpides al fenomen de la immigració de menors indocumentats que vivien al carrer. També va ser aprovada pel Parlament de Catalunya el 29 d'octubre del 1998 la Moció 127/V, sobre la protecció dels menors i dels joves immigrants en situació d'alt risc social.

Cinc mesos després, el 9 març de 1999, a petició de la consellera de Justícia del Govern de la Generalitat de Catalunya, els governs i les institucions amb competències i responsabilitats en matèria de menors i joves immigrants indocumentats en situació d'alt risc social i presumible desemparament a Catalunya⁴⁶ signen l'Acord de coordinació i compromís per millorar la resposta interinstitucional al problema social de la immigració de menors i joves indocumentats en situació d'alt risc social.

El mes de març de 1999 la DGAI posa en marxa el Centre d'Emergències Lledoners, conegut pels nois com a centre de la "muntanya" per la seva ubicació a Collserola. També va ampliar la franja horària d'atenció dels Servei d'Urgències a 24 hores.

En el Centre d'Acolliment Diürn Al-Qàntara, coincidien nois nouvinguts amb altres nois que ja havien estat a les dependències de la DGAI, en centres d'urgència i centres d'acollida i diagnòstic on havien entrat en una roda d'entrades i fugides. Entraven en un circuit que no donava resposta a la seva demanda: documentació i treball. La durada de la seva estada en aquests centres d'acollida s'allargava més del recomanable per la manca de places en CRAE⁴⁷. Els centres d'acollida, que es trobaven fora de la ciutat, i

el SAAEMI (de creació recent) per a nois majors de 16 anys eren l'única possibilitat de donar resposta a aquest col·lectiu.

També es van donar casos en el Centre d'Acolliment Diürn de nois escapolits de Centres Residencials d'Acció Educativa⁴⁸ que passaven per moments de crisi en veure que la seva situació no havia canviat en mesos, sobretot a causa de la lentitud dels tràmits de regularització, entre altres coses perquè el fet de no estar documentats els impedia accedir a recursos de formació ocupacional i de treball.

L'estiu del 1999, com a desplegament de recursos per millorar la resposta assistencial i protectora als menors de carrer indocumentats i/o en conflicte social dins la tasca preventiva, comença a treballar (el mes de juny) l'Equip de Contacte i Detecció de l'Ajuntament de Barcelona⁴⁹. A l'agost inicia la seva activitat, en conveni amb la DGAI per a atendre específicament menors immigrants desemparats, el Centre Obert del Casal d'Infants del Raval, i el mes de setembre el Centre obert Joan Salvador Gavina, dues entitats amb una trajectòria d'anys en l'atenció a la infància a Ciutat Vella. A partir d'aquest moment es fan reunions de coordinació entre els tres centres oberts i els educadors de carrer per tal d'establir criteris homogenis que afavoreixin l'eficàcia de la intervenció amb el menors magribins. En aquest moment i gràcies al treball educatiu de carrer, es contacta amb el grup de menors algerians existent al carrer. Fins aleshores la majoria dels nois que eren atesos pels centres oberts eren de nacionalitat marroquina.

El març del 2000 Càritas Diocesana de Barcelona tanca el Centre d'Acolliment Diürn Al-Qàntara, a causa de l'existència de dos centres oberts i la necessitat no resolta d'allotjament dels menors, per obrir el Centre d'Estada Limitada Al-Qàntara⁵⁰ (CEL). El mes de juny del 2000, un any després de la proposta dels professionals que estaven intervenint a la DGAI, co-

Es fan reunions de coordinació entre els tres centres oberts i els educadors de carrer per tal d'establir criteris homogenis que afavoreixin l'eficàcia de la intervenció amb el menors magribins.

Actualment els nois diuen el seu nom, faciliten papers per poder tramitar la seva documentació i coneixen els recursos als quals poden accedir.

mença a funcionar l'equip SETEMI (Servei d'Equip Tècnic Especialitzat en el diagnòstic de Menors Immigrants Indocumentats), que s'encarregarà de diagnosticar i documentar els nois magribins no acompanyats atesos pels Equips de Detecció i Contacte, educadors de carrer, pels centres oberts, pel programa SAAEMI i pel CEL Al-Quàntara. Amb la posada en marxa d'aquest servei, els menors immigrants poden accedir als CRAE sense haver de passar per un centre d'acollida a l'igual que els autòctons poden fer-ho gràcies a l'informe dels EAIE. Podríem dir, per tant, que el SETEMI actua com un EAIA per als menors immigrants i té una especificitat: no és territorial, inclou un advocat en el seu equip per a les tramitacions de residència, que en el cas dels autòctons no són necessàries.

Actualment els nois diuen el seu nom, faciliten papers per poder tramitar la seva documentació i coneixen els recursos als quals poden accedir.

Resum. Cronologia de les actuacions

Maig 1998:	Primer servei assistencial amb dutxes i bugaderia per part de Càritas.
Setembre 1998:	Informe del Síndic al Parlament sobre la situació dels menors immigrants.
Octubre 1998:	Càritas obre el Centre Obert Al-Quàntara.
Octubre 1998:	Fundació M. Fontanilles, en col·laboració amb la DGAI, obre el servei SAAEMI d'inserció laboral.
Març 1999:	Acord interinstitucional: DGAI, Aj. Barcelona i Aj. Santa Coloma.
Març 1999:	La DGAI obre el centre "Els Lledoners" i el servei d'urgències de la DGAI amplia la seva franja horària.
Juny 1999:	L'Ajuntament de Barcelona contracta, a través de Progress, els educadors de carrer de l'Equip de Detecció i Contacte.

Juliol 1999:	Càritas inicia el projecte ADAM per a joves immigrants que s'han fet majors d'edat al carrer.
Agost 1999:	El Casal dels Infants del Raval, en conveni amb la DGAI, obre un Centre Obert per als menors immigrants.
Setembre 1999:	El Centre Obert Joan Salvador Gaviña obre un centre Obert en conveni amb la DGAI, destinat als menors immigrants.
Novembre 1999:	Debat a l'aula de Provença "Menors immigrants: sols o desemparats?".
Novembre 1999:	1 ^a Trobada per als Nens magribins del carrer promoguda per l'Associació Treball Social Sense Fronteres.
Gener 2000:	Constitució de la Plataforma Ciutadana per la Defensa dels Menors Immigrants Desemparats.
Març 2000:	Càritas reconverteix el centre obert Al-Qàntara en un Centre Residencial d'Estada Limitada.
Juny 2000:	La DGAI crea l'equip de diagnòstic específic SETEMI.
Juliol 2000:	L'ICAA (Institut Català de l'Acolliment i l'Adopció) signa un conveni per promocionar els acolliments familiars de menors magribins amb l'IRES, la Creu Roja i l'Associació sociocultural Ibn Batuta, amb el suport de la Fundació privada Carmen i M ^a José Godó i la Fundació la Caixa.
Setembre 2000:	La DGAI renova el conveni interinstitucional amb les administracions i les entitats implicades.

5.1 Mapa de serveis existents d'atenció als menors immigrants en situació de desemparament⁵¹

En el mapa de serveis que es descriu a continuació s'observa que s'han creat alguns serveis específicament per atendre aquest col·lectiu (tot i que en rea-

Es tracta d'una xarxa complexa que va des de l'atenció social primària a l'atenció especialitzada que compta amb força entitats i empreses privades col·laboradores gestionant els diferents serveis.

litat estan atenent un col·lectiu més ampli), i que altres són els mateixos per atendre adolescents en risc en general. Es tracta d'un mapa provisional que hauria d'estar constantment actualitzant-se, ja que contínuament s'estan definint nous recursos, establint coordinacions amb els ja existents, millorant el circuit i, el que és més important, elaborant un discurs comú amb criteris de valoració consensuats i amb un llenguatge compartit. Es tracta d'una xarxa complexa que va des de l'atenció social primària, de competència municipal, a l'atenció especialitzada de competència de la Direcció General d'Atenció a la Infància, i que compta amb força entitats i empreses privades col·laboradores gestionant els diferents serveis.

Pel que fa a la DGAI, la presència d'aquests menors ha suposat la creació de nous serveis o la modificació d'altres. Concretament el servei d'urgències, que tradicionalment atén les situacions de crisi que afecten qualsevol menor les 24 hores, actualment està atenent una majoria de menors estrangers. Els menors magribins sense referents familiars han de ser atesos pel sistema de protecció de menors en no tenir un adult que pugui ser-ne el responsable, i el Servei d'Urgències és la primera porta on cal trucar. Aquest servei fa l'atenció immediata, una primera valoració i adreça el jove al centre adequat. És l'inici del circuit que pretenem dibuixar a continuació:

■ Equips de Contacte i Detecció

Són pròpiament els equips de carrer. Actualment en funcionen dos: un a la ciutat de Barcelona i un a Santa Coloma amb dependència municipal. Aquests equips estan constituïts per educadors socials que treballen amb un horari flexible (actualment els gestiona Progress). Els objectius són:

- Detectar els menors que es troben al carrer, sense referents familiars, tant els que acaben d'arri-

bar com els que ja han tingut contacte amb els recursos socials però que han retornat, pels motius que sigui, a la situació de carrer.

- Establir un contacte positiu amb el menor per conèixer la seva situació i les seves expectatives.
- Facilitar l'accés i la integració dels joves als serveis d'atenció a la infància previstos per la DGAI oferint-los recursos alternatius a la vida al carrer.
- Facilitar-los un punt de referència i ser mediadors entre la cultura d'origen i la societat d'acollida.
- Recollir informació sobre els menors i el seu entorn; fer una prospecció de la seva localització.
- Elaborar informes sobre la situació dels menors i establir i consensuar un pla de treball, derivant-lo a la DGAI.

■ Centres Oberts

Actualment hi ha dos programes específics d'atenció al col·lectiu en dos centres oberts adreçats a infants i adolescents a Ciutat Vella, a Barcelona: el projecte Marhaba del casal dels Infants del Raval i projecte Darna del Centre Obert Joan Salvador Gavina. Els seus objectius són:

- Ser un espai d'acollida, d'atenció i suport.
- Captar i vincular els nois per ser un pont a la xarxa d'atenció a la infància, mitjançant espais de lleure, formació i atenció integral.
- Vincular els joves a un projecte socioeducatiu que cobreixi necessitats bàsiques d'alimentació, higiene, salut i connecti amb els seus interessos.
- Ser un punt de contacte amb la seva xarxa familiar i la cultura d'origen.

■ SATEMI (Servei d'Assessorament Tècnic Especialitzat en el diagnòstic de Menors Immigrants indocumentats).

Es tracta d'un equip que s'ha posat en funciona-

ment el juny del 2000, format per un assistent social, un pedagog, un psicòleg i un advocat. Aquest equip és coordinat per un tècnic de la Secció d'Urgències de la Direcció General d'Atenció a la Infància, de la qual depèn. Entre les seves funcions destaquen l'elaboració del diagnòstic i la proposta de derivació dels menors detectats pels educadors de l'Equip de Contacte i Detecció, pels dels Centres de Dia (o Centres Oberts) i els del Centre d'Estada Limitada de Càritas.

■ Centre d'Emergències

En aquests moments per a la província de Barcelona hi ha dos centres, un a Barcelona per a menors de 12 anys i noies (Roure, gestionat per La Casa de la Jove) i un a Collserola per a nois majors de 12 anys (Lledoners, gestionat per la Fundació Mercè Fontanilles). Aquests centres, condicionats com a residències, estan pensats per a l'atenció urgent, amb una estada prevista d'1 a 3 dies a l'espera d'ingressar el noi al Centre d'Acolliment i Diagnòstic.

■ Centre d'Acollida i Diagnòstic

Es tracta de centres d'acolliment (existents a la xarxa prèviament a l'aparició dels menors immigrants) adreçats a menors en situació de desemparament que han hagut de ser separats de les seves famílies atesa una situació d'alt risc. La majoria de menors magribins, a causa de la situació de risc pel fet de viure al carrer i la llunyania de la família, ingressaran en centres d'acollida. Es tracta d'un Servei Residencial d'Estada Limitada amb l'objectiu d'observar la situació dels joves, realitzar un diagnòstic i elaborar una proposta de mesura de protecció. També té l'objectiu de la guarda i educació. El centre corresponent a la província de Barcelona on actualment hi ha una major concentració de menors magribins està situat a Manresa: és el Centre Estrep per a adolescents en risc social, gestionat per la Fundació Mercè

Fontanilles. També hi ha centres d'acollida de gestió directa per part de la DGAI.

■ Centres Residencials d'Acció Educativa

La finalitat dels CRAE a Catalunya és poder donar resposta a les necessitats d'acollida residencial i educativa de determinats menors, la guarda i/o tutela dels quals és a càrrec de la DGAI. Partint del Projecte Educatiu Marc de la DGAI, a nivell general podem considerar que un Centre Residencial d'Acció Educativa o CRAE és un lloc on es poden atendre les necessitats dels menors en aquells casos en què la família no pot o no està capacitada per fer-ho, o quan és precís protegir el menor d'alguna forma d'abandonament, maltractaments o explotació, o quan està en perill la seva integritat física, psíquica o moral. Per això, els centres tendiran a reproduir majoritàriament les condicions de vida ordinària, amb uns dimensions reduïdes i abastant franges d'edat àmplies.

Els CRAE són aquell recurs que, existint una avaluació i proposta de mesura, ofereix una alternativa al medi familiar inexistent, deteriorat o en greu dificultat. És important assenyalar que es tracta de centres d'acció educativa i que l'objectiu últim és la inserció social i, per tant, tot i que l'estada és il·limitada fins a la majoria d'edat, des del primer dia es treballa per promoure el desinternament i afavorir la circulació social normalitzada del menor.

■ Centre d'Estada Limitada Al-Qàntara

Pis residencial temporal de creació recent i pensat per atendre específicament joves de 16 a 18 anys magribins que estan realitzant processos positius des del carrer i els centres de dia, però amb dificultats per a l'acceptació i l'espera en els recursos d'emergència i en els Centres d'Acollida i Diagnòstic que els ofereix la DGAI. Càritas, que es qui gestiona aquest servei, en va promoure l'obertura per cobrir la necessitat de

pernocta d'alguns menors que seguien expressant un encaix difícil en els recursos existents. Com que és un servei de recent creació i motivat per donar resposta a una problemàtica molt específica, encara està en procés de definició.

■ **SAAEMI** (Servei d'Atenció i Acollida Especialitzat per a Menors Immigrants no acompanyats)

Servei socioeducatiu d'atenció en medi obert creat específicament per a menors magribins no acompanyats de 16 a 18 anys amb capacitat d'autonomia personal elevada, amb uns objectius adreçats a aconseguir la seva integració social. Treballen principalment la legalització dels menors i la seva inserció sociolaboral, amb un pla educatiu formatiu-ocupacional. Es tracta d'un procés progressiu d'autonomia personal, en el qual els educadors fan un acompanyament però els nois no resideixen en centres sinó en pensions. El servei els garanteix la cobertura de les necessitats bàsiques. Actualment és un servei gestionat per la Fundació Mercè Fontanilles.

■ **Programa d'acolliments familiars per a menors magribins sense referents familiars de l'Institut Català de l'Acolliment i l'Adopció (ICAA)**

És un servei d'acolliment familiar simple⁵² per a menors immigrants sense referents familiars a Catalunya en famílies de qualsevol origen ètnic amb residència habitual a Catalunya. L'ICAA obre aquest servei específic donada la dificultat de trobar persones o famílies disposades a acollir aquests menors. Coneixedors de la necessitat d'oferir l'acolliment familiar com un recurs més per a aquests menors, inauguren un servei amb equips específics per a la sensibilització i captació de persones i famílies disposades a acollir-los.

El Juliol de l'any 2000 se signa un conveni de col·laboració amb l'IReS (Institut de Reinserció Soci-

al), la Creu Roja i l'ASCIB (Associació Sociocultural Ibn Batuta) per tal de portar a terme el treball de sensibilització de la situació dels joves magribins sense referents familiars i la difusió del projecte, essent les dues primeres les responsables de formar, estudiar l'idoneïtat i fer el seguiment dels acolliments en família. Aquest projecte es pot portar a terme gràcies a la implicació i suport de la Fundació La Caixa i la fundació privada Carmen i Mª José Godó.

■ **Activitats de l'Associació Sociocultural Ibn Batuta (ASCIB)**

El programa d'acollida a menors immigrants no acompanyats de l'ASCIB es basa, fonamentalment, en tres línies de treball:

– Activitats amb els menors: L'objectiu d'aquestes activitats és proporcionar a aquests menors uns espais de relació i interacció allunyats de la marginalitat i propers als seus referents culturals, a través dels quals puguin desenvolupar les seves habilitats socials i aconseguir experiències vivencials positives que afavoreixin la seva socialització. Es van iniciar les trobades durant el ramadà de l'any 1998.

– Mediació amb el consolat marroquí: tenint en compte que un dels problemes que habitualment troben els professionals és l'obtenció de la documentació necessària que ha de tramitar el consolat marroquí i que sovint l'actuació del consolat no permet l'agilitat d'aquests tràmits, l'ASCIB, sobre la base de la seva experiència de treball amb el consolat, proposa el seu projecte de mediació.

– Participació en el projecte d'acolliment familiar per a menors immigrants magribins sense referents familiars a Catalunya, en la captació de famílies d'acollida entre la comunitat magribina immigrada, i suport al projecte per assegurar una comunicació fluida i articulada amb aquesta comunitat.

■ Pla interdepartamental per a majors de 18 anys

Els joves extutelats en complir la majoria d'edat poden ser derivats als recursos del Pla interdepartamental, que compta amb pisos assistits, orientació en qüestions laborals, de formació i legals. És un recurs que pretén acompanyar el noi o la noia, autòcton o estranger, en el seu procés d'autonomia per tal de pal·liar un trencament massa brusc entre la situació de protecció i la d'adult independent. La coordinació del Pla depèn de la DGAI.

■ Projecte ADAM per a majors de 18 anys

Projecte iniciat per Càritas l'any 1999 dins dels programes Sense Sostre de l'entitat, amb l'objectiu d'atendre un col·lectiu de joves, majors d'edat, que van arribar a Barcelona com a menors sense documentació ni referents familiars, que vivien al carrer i assistien al Centre d'Acolliment Diürn Al-Qàntara. Es tractava de donar suport a joves que no podien ser atesos per la xarxa de serveis socials normalitzada existent per manca d'ubicació territorial, per irregularitats administratives, etc. i que en canvi vivien, i viuen, en una situació de precarietat extrema.

■ Altres recursos en estudi

Hi ha pendent l'obertura d'un alberg, o centre de baixa exigència, per part de l'Ajuntament de Barcelona en col·laboració amb la Creu Roja, i un centre socio-sanitari per atendre aquells joves que pateixin problemàtiques específiques amb les drogues. Es tracta de recursos que encara s'estan definint.

5.2 Estat de la situació la tardor del 2000

En els darrers temps la DGAI ha fet un esforç de coordinació i avaluació de les actuacions que s'han dut a terme des de fa dos anys per pal·liar la situació dels menors immigrants "de carrer". Fruit d'una troba-

da el 23 de febrer del 2000 s'han endegat dues comissions de treball on són presents les entitats, els tècnics dels Ajuntaments de Barcelona i de Santa Coloma i els tècnics de la DGAI que tenen responsabilitats en aquest tema. Manel Capdevila és qui està al capdavant d'aquesta iniciativa mirant de consensuar un discurs sobre l'atenció a aquests menors. Paral·lelament, Jordi Cots (adjunt del síndic per a la infància) s'ha reunit amb diverses entitats per tenir entre tots la fotografia actualitzada sobre la situació dels menors immigrants sense referents familiars.

En conjunt es destaca el fet que els serveis creats han tingut un efecte, tot i que com veurem hi ha aspectes que cal reajustar: ha disminuït considerablement el nombre de menors al carrer. Insistim en la idea que en un inici hi va haver una acumulació de nois en situació de desemparament, que de mica en mica el circuit ha anat absorbint. El repte és, evidentment agilitar els processos per donar cabuda a tots els que vagin arribant i als que no han aconseguit adaptar-se als recursos previstos des del sistema actual. Bona mostra d'això és l'angoixant situació dels majors de 18 anys que no han trobat sortida en el sistema de protecció a la infància mentre eren menors i ara, com a joves, només poden recórrer a dispositius pensats per a una població amb la qual ells no tenen res a veure (adults sense sostre, indigents que pateixen trastorns de salut mental, persones amb problemes de toxicomanies, etc.). Els informes que periòdicament escriu la Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrants Desemparats poden servir per a tenir un pols actualitzat de la situació i mantenir l'estat d'alerta respecte a un fenomen que, si bé s'ha controlat, no es pot considerar del tot resolt⁵³.

Valoració del circuit

Cal revisar contínuament els models d'intervenció i els circuits existents per tal d'adequar-los a una rea-

Els serveis creats han tingut un efecte, tot i que com veurem hi ha aspectes que cal reajustar: ha disminuït considerablement el nombre de menors al carrer.

El repte és agilitar els processos per donar cabuda a tots els que vagin arribant i als que no han aconseguit adaptar-se als recursos previstos des del sistema actual.

litat que canvia ràpidament, ja que aquests deixen de tenir sentit quan no responen als problemes socials. La situació dels menors immigrants no acompanyats ens ha obligat a fer noves propostes, però caldria no perdre de vista alguns plantejaments que aniran apareixent al llarg d'aquestes pàgines:

- Segurament no cal inventar res de nou sinó reactivar metodologies (de carrer, de prevenció, d'atenció a col·lectius en risc...) que fa deu o quinze anys eren vigents i que ara tornen a ser-ho. Cal partir del que ja tenim, dels recursos existents i fer un procés de reajustament.

- Cal fer un esforç de definició metodològica d'aquells serveis nous o readaptats que s'han posat en marxa: els centres oberts, els centres d'emergències, el centre d'estada limitada o el SAAEMI són serveis amb poc rodatge que requereixen una avaluació i una redefinició constant per anar afinant cada cop més les finalitats que persegueixen amb els mètodes que empren.

- És bàsic no intervenir des de l'excepcionalitat ja que es podria cometre l'error de crear serveis provisionals, exclusius o deslligats del circuit. Cal integrar l'atenció a aquests menors en el sistema d'atenció a la infància previst a Catalunya i dissenyar actuacions globalitzadores. S'ha d'admetre que aquests menors comparteixen moltes dificultats amb els menors autòctons i que uns i altres mereixen el mateix nivell d'atenció.

- Finalment, tot i que sembla clar per a tothom, no és sobrer insistir que cal actuar des de paràmetres educatius per a la promoció social, oblidant les actuacions repressives o aquelles basades exclusivament en el control d'uns menors cada cop més criminalitzats, o les actuacions assistencials, fonamentades en cobrir les necessitats bàsiques d'uns menors cada cop més dependents.

S'observen alguns problemes estructurals i funcionals en els centres, que s'analitzaran en els capítols següents, als quals cal afegir una certa confusió i descoordinació entre les entitats i els organismes que intervenen amb els menors immigrants. Una resposta no ràpida en la majoria de casos i la dualitat o varietat d'iniciatives en d'altres potencia encara més la sensació de desconcert dels nois, que acaben pensant que el seu problema no obtindrà solució. Sempre hem sentit a dir que el sentit del temps és diferent per a un menor que per als adults i que, a més, el menor necessita una reacció més o menys immediata. Si a més es tracta d'adolescents, per naturalesa impacients, i d'immigrants, per als quals el rellotge del Ministeri de l'Interior en referència a la Llei d'estrangeria és implacable, el temps esdevé un condicionant ineludible.

Així, doncs, el temps que un noi immigrant pugui passar mentre no se'l deriva a un CRAE o a un altre recurs que serveixi per afavorir la seva normalització i integració a la societat pot abonar la desmotivació, la baixa autoestima i la desconfiança d'aquest noi cap a tot el que pugui relacionar amb l'Administració. A més, hem de partir de la base que molts d'aquests menors desconeixen el sistema i, com és lògic, això augmenta la seva por i desconfiança cap als seus serveis.

També hem de dir que, amb el temps, alguns d'aquests nois (en aquest cas tant immigrants com no immigrants), per un efecte pervers i infantilitzador de l'acollida, acaben creient que el sistema de protecció té l'obligació de donar-los el que ells creuen que és lícit i solucionar-los tots els problemes, fet que crea malentesos de base i relacions de dependència de difícil solució. A aquests menors no els convé viure les institucions com un fre a la seva recerca. Aquests nois inicialment no busquen amor, ni tendresa, ni caliu familiar. Cerquen un suport per a la seva aven-

S'observen problemes estructurals i funcionals en els centres i una certa confusió i descoordinació entre les entitats i els organismes que intervenen amb els menors immigrants.

El temps esdevé un condicionant ineludible per aquests menors immigrants.

A aquests menors no els convé viure les institucions com un fre a la seva recerca.

tura, aventura que a vegades ni tan sols s'han plantejat.

Observarem com l'estructura organitzativa del circuit actualment encara presenta limitacions i dificultats que, a vegades, són insalvables, particularment des de cada un dels recursos, per molt bona predisposició que hi hagi. Potser en casos de menors immigrants sense referents familiars al territori no és tan important un diagnòstic per tal d'elaborar la proposta de mesura "corresponent", tal com s'ha estat portant a terme fins ara, com la col·laboració organitzada de tots els professionals (d'entitats, d'ONG, de diferents administracions...) i persones que d'alguna manera han estat al costat d'aquests joves i han estat fent algun tipus de seguiment en concret del menor (educadors de carrer, en algun punt de trobada, serveis socials, mediadors, etc.) per tal d'agilitar i diagnosticar inicialment la mesura i els recursos més adients.

Però no ens equivoquem, no parlem de decisions ni d'un diagnòstic inicial d'aquests menors preses únicament i exclusivament per un grup d'entitats, estaments i professionals dispersos, sinó que aquesta plataforma de col·laboració organitzada hauria de venir fomentada per la mateixa DGAI i, a més, hauria de centrar-se en tots aquells menors d'edat que romanen pels carrers, ja siguin immigrants o no. Sembla que el SETEMI, creat recentment com a equip de diagnòstic i derivació especialitzat en menors immigrants, inclourà algunes d'aquestes funcions.

Una darrera consideració: si per als menors autòctons s'ha previst un ventall ampli de recursos considerant una gran diversitat de situacions, en el cas dels menors immigrants no es pot generalitzar i "posar-ho tot en el mateix sac". Hi ha molta heterogeneïtat i alguna problemàtica específica possiblement no pot ser abordada des d'un CRAE, i per això es plantegen recursos transitoris com poden ser el CEL (Centre d'Estada Limitada gestionat per Càritas) o el

Si per als menors autòctons s'ha previst un ventall ampli de recursos considerant una gran diversitat de situacions, en el cas dels menors immigrants no es pot generalitzar i "posar-ho tot en el mateix sac".

centre de baixa exigència (projectat però no inaugurat encara) que, en principi, gestionarà Creu Roja. Existeixen fases de deteriorament per les quals pot estar passant algun d'aquests joves que un centre, amb tots els recursos que pugui tenir a l'abast, no seria el més idoni per tractar.

També hem de pensar que moltes de les necessitats i interessos d'alguns d'aquests nois possiblement puguin ser abordades millor des d'altres recursos existents, com pot ser el Pla interdepartamental per a majors de 18 anys i els pisos assistits, o d'altres. En tot cas, es tracti d'un recurs o d'un altre, mai es pot perdre de vista l'objectiu de la promoció social i la integració plena d'aquests menors com a ciutadans amb deures, però també amb drets, i en conseqüència s'ha de treballar des d'una perspectiva de la responsabilització i el treball, no només amb el subjecte sinó també amb la comunitat.

S'ha de treballar des d'una perspectiva de la responsabilització no només amb el subjecte sinó també amb la comunitat.

Resum

- Del 1998 fins avui cal reconèixer l'esforç de coordinació, de creació de nous serveis i d'adaptació dels recursos existents que s'ha fet des de la DGAI i des de l'Ajuntament de Barcelona, tot i que encara són insuficients.
- L'existència d'aquest circuit d'atenció ha ajudat a disminuir el nombre de nois al carrer, que no ha tornat a arribar a la xifra inicial, malgrat que encara queden menors desatesos i sobretot majors de 18 anys que han quedat al marge.
 - Pel que fa a la valoració s'observa que:
 - No cal inventar res de nou sinó adaptar recursos existents i incrementar-ne el nombre (educadors de carrer, places de CRAE).
 - Cal avaluar i revisar els objectius, les metodologies i els resultats obtinguts amb els serveis específics de nova creació.
 - No s'ha d'intervenir des de l'excepcionalitat sinó

des de la globalitat que requereixen tots els fenòmens socials.

– Cal actuar des de paràmetres educatius i no repressius.

- Entre les dificultats destaca la tramitació dels papers per a la legalització de la residència.

- El temps d'espera en els centres d'acollida es fa insostenible: els nois necessiten una resposta al més ràpida possible.

- No es tracta d'un col·lectiu homogeni i, per tant, s'haurà de cercar el recurs més adequat a cada noi.

CAPÍTOL II. RECURSOS I SERVEIS PER ATENDRE'LS

1. Els equips de detecció i diagnòstic: l'atenció al carrer

Marc Laranga, *educador social*

Nom del servei: Servei Municipal de Detecció i Contacte per als menors estrangers immigrants no acompanyats.

Titularitat: Ajuntament de Barcelona/ Ajuntament de Santa Coloma.

Entitat que el gestiona: PROGRESS (Projectes i Gestió de Serveis Socials).

Any de creació: maig de 1999.

Objectius: Recurs de proximitat amb la finalitat de detectar i establir contacte amb els menors indocumentats que no tenen referències familiars ni referents adults aquí, per oferir-los alternatives a la vida al carrer, apropar-los als recursos socioeducatius de la ciutat i derivar-los cap a la xarxa normalitzada d'atenció a la infància de la DGAI.

Població a qui s'adreça: menors immigrants no acompanyats, i puntualment aquells majors d'edat que conviuen amb ells, als quals també s'adreça als serveis pertinents.

Nombre de places: l'objectiu és detectar tots aquells que es trobin al carrer, i per tant el nombre de places és limitat i dependrà de l'afluència de menors. Pel que fa al seguiment es preveuen unes ratios de treball de 20 a 25 casos per educador.

Recursos humans i d'infraestructura: 3 educadors a 35 hores a Barcelona, 3 educadors a 35 hores a Santa Coloma i un coordinador del programa.

Un despatx als locals de l'entitat.

Localització: Av. Diagonal, 329. Barcelona

Les dificultats d'adaptació dels recursos de protecció a la infància i les contradiccions entre el projecte migratori que el menor havia dissenyat a l'origen i el que d'allò n'ha quedat al destí, són els factors que generen la situació de carrer.

S'observa un recel cap a l'adult-educador, motivat pel desconeixement de les seves funcions i els objectius que persegueix.

La presència de menors magribins al carrer, com hem anat veient, respon a dos factors que conflueixen: d'una banda, les dificultats d'adaptació dels recursos de protecció previstos per acollir la infància en situació de risc i, d'altra banda, les contradiccions entre el projecte migratori que el menor havia dissenyat a l'origen i el que d'allò n'ha quedat al destí, tot i que aquesta situació pot estar canviant arran de les primeres experiències dels primers fluxos de menors immigrants, que un cop retornen al país fan circular la informació i expliquen als seus companys quina és realment la situació a Espanya, i més concretament a Catalunya. Potser el desconeixement de la legislació vigent a Catalunya, pel que fa a la impossibilitat de treballar en els països europeus a una determinada edat i la necessitat d'una tutela legalitzada per aconseguir la documentació, molt generalitzat al principi, s'ha anat superant.

Un cop arribats aquí, la seva estratègia es fonamenta en una premissa clau, que és l'ocultació de la seva autèntica identitat per evitar una identificació que el retorni al seu país d'origen, així com un recel cap a l'adult-educador, motivat pel desconeixement respecte a les seves funcions i els objectius que persegueix.

Partint de les trajectòries i els processos d'adaptació que va construint cadascú podem definir, a grans trets, tres nivells d'adaptació. Es tracta d'agrupacions transitòries, és a dir, no són categories fixes, però tampoc són estadis progressius pels quals tots passaran:

- El grup més minoritari el formen aquells menors que no consideren la possibilitat d'acceptar els recursos administratius que han de vetllar pel seu emparament com una alternativa i una ajuda que els porti a culminar el seu projecte migratori, i que continuen el seu deambular en una situació de risc social en el

carrer amb la resta de joves i adults immigrants en situacions de clandestinitat.

- El segon grup el constitueixen els joves que, de forma intermitent, fan un procés d'entrada i sortida dels serveis d'atenció a la infància sense acabar-s'hi d'adaptar i, per tant, sense tenir el temps suficient per viure el recurs com una ajuda vàlida per a ells i el seu projecte; ja sigui per la manca d'adequació del recurs, com per les experiències que de mica en mica van modelant el menor, en què la temptativa de la vida al carrer i dels diners fàcils, així com les relacions grupals amb vincles afectius que a poc a poc supleixen els familiars, sumades a l'esperit d'aventura típic de l'adolescència, poden pesar més, en molts casos, que la duresa de la vida al carrer.

- Finalment hi ha un gran nombre de menors immigrants, en especial aquells que acaben d'arribar i no han esdevingut encara menors de carrer, que accepten el circuit de protecció del menor, garanteixen l'estada en els diferents centres i acaben culminant el seu projecte migratori amb l'obtenció dels papers i les possibilitats d'una inserció laboral en el nostre país.

Per tant, qui és el menor que resta al carrer? Aquell que no ha encaixat en els recursos de protecció del menor de l'Administració competent, pels diferents motius exposat anteriorment, i que ha vist aturat el seu projecte migratori i ha acumulat experiències de carrer que el porten a polaritzar la seva vida en dos eixos principals: sobreviure en "el dia a dia" i no ser retornat al seu país d'origen com a fracassat. Serà amb aquests últims, els que estan cada vegada més atrapats en la dinàmica del carrer, amb qui es farà necessària la figura de l'educador de carrer per dur a terme una acció socioeducativa basada en la proximitat i l'establiment d'un primer contacte allà on es trobi la persona que pateix dificultats. L'educador

Hi ha un gran nombre de menors immigrants, en especial aquells que acaben d'arribar, que accepten el circuit de protecció i acaben culminant el seu projecte migratori.

Amb els que estan cada vegada més atrapats en la dinàmica del carrer, es farà necessària la figura de l'educador per dur a terme una acció socioeducativa basada en la proximitat.

L'objectiu seria que el noi que està immers en les dificultats del carrer s'adoni que aquesta no és la vida que buscava quan va decidir creuar l'estret.

pretén posar-se al costat dels nois per iniciar un primer procés de reconstrucció personal i social, i rescatar el seu projecte migratori perquè els empenyi a donar el pas al circuit d'emparament dissenyat per les diferents Administracions. L'objectiu seria que el noi que està immers en les dificultats del carrer (hàbits poc saludables, drogues, delinqüència, violència..) s'adoni que aquesta no és la vida que buscava quan va decidir creuar l'estret. Que entengui que, tenint en compte el marc legal i les condicions sociolaborals de Catalunya, per fer realitat el seu projecte ha de fer un pas que no havia previst: accedir als recursos de protecció i "deixar-se ajudar" com a menor. Un cop fet el "clic" i acceptades les normes del joc i les circumstàncies que li ha tocat viure, serà possible iniciar el treball educatiu i la derivació cap a altres recursos que faran de pont a amb la inserció social.

Característiques dels menors de carrer, objecte de la intervenció educativa

Les experiències negatives viscudes al carrer per aquests menors immigrants sovint no són tan distants d'altres experiències viscudes per menors en situació de desemparament i en risc social, ja siguin de població autòctona, ètnia gitana, segones generacions o altres menors que han fet del carrer la seva forma de vida.

No es pot criminalitzar, sinó que s'han d'abocar tots els esforços per ajudar-lo en el seu procés de reconstrucció social i personal.

Si es parteix de la base que "el menor és la víctima, més que el culpable de la seva situació de risc", no es pot criminalitzar, sinó que s'han d'abocar tots els esforços per ajudar-lo en el seu procés de reconstrucció social i personal. Això no vol dir que no sigui responsable de les seves actuacions, sinó que l'entorn i unes determinades circumstàncies li han restat oportunitats i li han dificultat la integració social plena. A partir d'aquí i perquè pugui créixer autònomament, cal educar-lo per a la responsabilització.

La vida del menor de carrer acostuma a ser una

vida compartida amb el grup d'iguals, que, com hem vist, és el que li dóna suport per sobreviure en unes condicions tan difícils. Normalment es tracta d'una realitat grupal que manté les seves pròpies jerarquies i on uns joves mantenen l'autoritat sobre els altres, a l'estil de les clàssiques "bandes juvenils". Aquesta autoritat ve marcada per un pacte de fidelitat, submissió i protecció que es reafirma en el si del mateix grup. Sovint la força i la violència són presents en les dinàmiques del grup, remarcant aquestes relacions de poder i dependència, alhora que es combinen amb relacions de suport i d'ajuda mútua.

Subsistir al carrer comporta sovint haver de realitzar activitats delictives a petita escala: furts, venda o intercanvi d'objectes robats, tràfic de drogues, etc. Sense descartar que la pressió que exerceix l'entorn sobre el menor el porti a situacions molt més dures i més difícils de reconduir, com ara experiències de prostitució infantil.

Viure al carrer, físicament, suposa buscar un lloc de relació grupal en una plaça o un barri determinat, així com un lloc de pernocta, ja siguin cases pendents d'ensorrament, cotxes o furgons, o altres refugis, sovint itinerants, que els permeten amagar-se i defugir la pressió policial o periodística⁵⁴.

El consum de substàncies tòxiques (alcohol, haixix, pastilles o dissolvent), es freqüent en aquests menors com a mecanisme d'evasió de la seva pròpia realitat, de manera que la degradació social i psicològica és cada cop més evident. L'acceleració d'aquests processos ens porta a afirmar on el temps juga en contra de la intervenció educativa, ja que, ara per ara, quan deixi de ser menor, es deixarà d'actuar. Les condicions de vida al carrer, segons del grau d'intensitat de les experiències viscudes i superant els processos individualitzats de cada menor, poden cristal·litzar en el noi causant-li serioses dificultats.

El repte és que el seguit de característiques pròpi-

Sovint la força i la violència són presents en les dinàmiques del grup, alhora que es combinen amb relacions de suport i d'ajuda mútua.

El consum de substàncies tòxiques es freqüent en aquests menors com a mecanisme d'evasió, de manera que la degradació social i psicològica és cada cop més evident.

es del nen de carrer que enumerem a continuació esdevinguin transitòries, i que siguem capaços de produir una modificació en l'entorn que les provoca i en la persona que les pateix:

- Poca capacitat d'autoestima, sovint amb quadres d'autoagressions.
- Manca d'hàbits higiènics i d'horaris.
- Rebuig dels espais tancats o espais molt controlats per adults.
- Poca capacitat d'espera, actuant sobre l'immediatesa de les coses i amb poca capacitat d'autocontrol davant de la frustració o la negativa.
- Confusió en els missatges, dificultat per formular projectes a llarg termini i poca fidelitat davant dels compromisos que van més enllà del dia a dia.
- Deteriorament psicològic amb dependència de substàncies tòxiques.
- Carències afectives que sovint comporten dependència respecte als amics; es tracta de persones molt influenciades per la resta del grup, amb poca capacitat de prendre decisions per elles mateixes.

Tot i així, el menor adquireix altres valors positius que li dóna la vida del carrer i que són importants per a tota intervenció educativa que es vulgui plantejar:

- Valentia i coratge per sortir endavant –sobretot en el moment d'iniciar el projecte migratori.
- Solidaritat amb els altres, amb disposició per compartir el que es té en una relació d'iguals.
- Capacitat de raonament ràpid i picardia davant de situacions adverses per als seus interessos.
- Treball en equip i relació amb els altres.
- Reconeixement i respecte per la figura adulta que el menor intueix que mostra interès per ell.

Caldrà, doncs, per part dels educadors de carrer, dissenyar un pla d'intervenció educativa que d'una forma pautada ajudi a reconduir la situació personal i social d'aquest menor, en especial d'aquells en què les experiències de carrer estiguin molt arrelades. Un pla que li garanteixi, al mateix temps, les necessitats bàsiques de menjar, higiene i sostre, però que alhora li permeti fer un procés de desvinculació de la vida de carrer i, així, assumeixi el pas al circuit de protecció com una alternativa a la seva realitat actual i pugui reconstruir el seu procés migratori.

El rol de l'educador de carrer

La presència de l'educador de carrer en els espais i els temps on transcorre la vida del menor és el que li permet esdevenir un referent educatiu vàlid. El fet de compartir amb ell espais i determinades experiències, farà que el menor se senti proper i acompanyat per l'educador i assumeixi la seva presència sense recels i escolti en positiu els seus missatges.

Hi ha dos factors d'interacció important amb els menors immigrants sense referències familiars: una realitat grupal i un procés de relació individualitzada amb cada un dels menors.

Els recursos amb què es compta per facilitar als nois la reconstrucció del seu projecte migratori i el treball de trànsit cap al circuit d'emparament tenen la seva base en els centres oberts com a espais alternatius a la plaça o al carrer, i com a espais on altres educadors fan la seva tasca de reconstrucció hàbits del menor, així com de cobertura de les seves necessitats bàsiques de menjar i higiene.

La presència de l'educador de carrer en els llocs i horaris on es relaciona el grup resulta imprescindible per esdevenir un referent del menor, alhora que a l'educador li aporta informació sobre les característiques grupals i individuals, és a dir, no només per a l'actuació, sinó també pel contacte i el diagnòstic⁵⁵.

Cal ajudar el noi en el procés de desvinculació de la vida de carrer i en el pas al circuit de protecció.

La presència de l'educador de carrer en els llocs i horaris on es relaciona el grup resulta imprescindible per esdevenir un referent del menor.

La presència de l'educador de carrer no té cap més objectiu que produir un moviment en l'estancament que ha portar el menor a esdevenir menor de carrer.

En definitiva, la presència de l'educador de carrer no té cap més objectiu que produir un moviment en l'estancament que ha portar el menor a esdevenir menor de carrer, per ajudar-lo a donar un pas endavant i generar interrogants sobre la seva situació actual, respectant en tot moment les seves característiques individuals i el seu procés, així com per detectar totes les situacions de risc que pugui estar vivint.

Tanmateix, es garanteix la intervenció i el pas al circuit quasi immediat a aquells menors que acaben d'arribar nous al territori i que encara no han esdevinguts menors de carrer, o es poden reconduir en el cas d'aquells que han abandonat el recurs on van ser derivats. A partir del moment en què el menor se sent vinculat a l'educador, es produeix un acompanyament i un seguiment del seu procés: el menor comença a aportar la seva autèntica identitat i comença a donar mostres de voler normalitzar la seva situació.

Característiques de la intervenció educativa per part dels educadors de carrer

Els objectius de la intervenció (és a dir, la detecció i el contacte amb els nois de carrer) vénen definits pel mateix conveni signat entre l'Ajuntament de Barcelona i Santa Coloma de Gramenet amb la Generalitat de Catalunya, i suposen les següents actuacions per part dels equips d'educadors:

- Detectar i contactar amb els menors immigrants sense referències familiars, ja siguin nous al territori, escapolits dels recursos de protecció o menors que s'han quedat estancats en el seu projecte migratori i han esdevinguts menors de carrer.
- Realitzar un acompanyament cap a recursos que garanteixen la cobertura de les seves necessitats bàsiques, així com un acompanyament al SU de la DGAI per garantir el seu emparament.
- Presència en els llocs de relació grupal i indivi-

dual d'aquests menors i en els horaris en què es produeixen.

- Seguir el procés del menor en el centre obert i altres recursos de protecció, així com ajudar-lo a l'adquisició d'hàbits.

- Trencar el recel per part del menor a la presència educativa esdevenint un primer punt de referència per a ell, on el menor aporta la seva autèntica identitat i es deixa acompanyar en el seu procés de normalització.

- Detectar situacions de risc i activar mecanismes de protecció per fer una reducció de danys que protegeixi en tot moment al menor.

- Treballar amb el menor i amb el suport de les entitats col·laboradores en l'àmbit sanitari, l'àmbit jurídic-legal i l'àmbit socioeducatiu del menor.

La valoració de la tasca dels equips de detecció i diagnòstic després d'un any de funcionament és molt favorable, ja que suposen el primer nivell de contacte de la cadena, sense el qual seria difícil arribar a aquests joves nous o a aquells que ja fa temps que són aquí i han anat quedant arraonats.

2. Els Centres Oberts a Ciutat Vella, una resposta plena d'interrogants

Ismael Palacín, *educador social*

Nom del servei: Centre de dia Marhàba.

Entitat que el gestiona: Casal dels Infants del Raval.

Any de creació: 1999.

Objectius: el centre obert té tres objectius: reduir els riscos i danys de l'estada al carrer, vincular els menors a una quotidianitat d'activitats estructuradora i facilitar-los el trànsit a la xarxa de protecció normalitzada

Població a qui s'adreça: menors immigrants en situació de carrer.

Nombre de places: 12.

Recursos humans i d'infraestructura: tres educadors contractats a jornada completa, un monitor de suport i un cuiner, i els equips dels altres programes normalitzats del Casal quan hi participen.

Infraestructura utilitzada per Marhàba: un local de centre obert, amb sales de joc, descans, menjador, bugaderia... i un local de formació en pretallers: fusteria, electricitat, lampisteria, informàtica...

Activitats esportives als recursos del barri.

Localització: Junta de Comerç, 16, 08001 Barcelona.

El centre obert es va concebre com un dispositiu per reforçar la difícil transició del carrer als centres, mentre es desplegaven i adequaven noves respostes en la xarxa de centres residencials.

La creació de centres oberts per a l'atenció a menors no acompanyats ha estat una de les mesures adoptades perquè la xarxa de protecció pugui donar respostes diferenciades a la complexa i heterogènia situació d'aquest col·lectiu. Un centre obert que treballi amb nois en aquesta situació mentre són al carrer és un recurs valuós, però necessita una vigilància intensa a causa la seva naturalesa. Intentarem donar tanta importància a les funcions desenvolupades pel centre obert com a aquests criteris reguladors del seu funcionament, sobre la base de les reflexions que ha requerit el projecte Marhàba del Casal dels Infants del Raval.

Després d'haver comprovat la situació de fracàs crònic en l'accés d'una part dels menors a la xarxa de protecció, el centre obert es va concebre com un dispositiu per reforçar la difícil transició del carrer als centres, mentre es desplegaven i adequaven noves respostes en la xarxa de centres residencials. Va ser una de les primeres iniciatives que permetien no tractar-los com un col·lectiu homogeni sinó en funció de cada situació individual.

A partir de l'experiència desenvolupada pel Centre

Obert Al-Qàntara de Càritas, la DGAI va acordar amb el Casal dels Infants del Raval i el Centre Salvador Gavina la creació de dos centres oberts en el districte de Ciutat Vella, on es mou la majoria d'aquest col·lectiu. La permanència al carrer redueix les oportunitats de treball educatiu: crear un espai temporal que el faci possible és la missió del centre obert.

La finalitat del Centre Obert és vincular progressivament un grup d'adolescents i joves en aquesta situació a un projecte socioeducatiu que cobreixi les seves necessitats bàsiques i connecti amb els seus interessos immediats. Mitjançant activitats de lleure, formació i atenció integral es busca una mediació i una transició acceptada cap a la xarxa normalitzada de protecció de la infància.

Parteix de la hipòtesi que un recurs que pugui vincular els nois i crear oportunitats d'intervenció educativa permetrà actuacions més eficaces en aquells casos que han cronificat la dinàmica de rebuig a la xarxa de centres. L'objectiu és crear uns centres de referència on els educadors de carrer que detecten aquests nois puguin portar-los, ajudar a trencar l'estancament dels nois i promoure un accés negociat i consentit pel noi cap als centres de protecció. Per tant, més que un recurs educatiu com a tal, estem definint un dispositiu temporal de vinculació i transició. Ha de ser un recurs sense identitat pròpia, que defineixi els seus objectius i la seva metodologia en funció dels límits amb què es troba el circuit de protecció en cada moment.

El centre té un caràcter subsidiari a la resta de la xarxa. La prioritat és que el noi tingui una atenció integral a la xarxa normalitzada, no oferir-li un recurs substitutori. S'adreça exclusivament a aquells menors que, si no es prenen mesures complementàries, poden quedar llargament desatesos en un itinerari circular de fugides i ingressos involuntaris en els centres d'urgències que incrementi la seva desestructu-

La permanència al carrer redueix les oportunitats de treball educatiu: crear un espai temporal que el faci possible és la missió del centre obert.

Més que un recurs educatiu com a tal, estem definint un dispositiu temporal de vinculació i transició.

El centre obert té tres objectius: reduir els riscos i danys de l'estada al carrer, vincular els menors a una quotidianitat d'activitats estructuradora i facilitar-los el trànsit a la xarxa de protecció normalitzada.

Les activitats tenen la funció d'estructurar el temps i les expectatives dels menors.

ració i els deixi progressivament allunyats de les propostes educatives.

El centre obert té tres objectius: reduir els riscos i danys de l'estada al carrer, vincular els menors a una quotidianitat d'activitats estructuradora i facilitar-los el trànsit a la xarxa de protecció normalitzada. Els dos primers van encaminats únicament a crear unes condicions favorables per assolir l'objectiu final: un internament amb més garanties d'èxit.

Alguns aspectes han caracteritzat la intervenció d'aquest recurs:

- El procés del noi està organitzat per fases d'acollida que li donen un caràcter contractual, que permeten ser més flexibles amb el noi d'entrada i mantenir la seva permanència en el recurs condicionada constantment a la negociació per a l'internament. Cada fase implica uns avantatges per al noi al mateix temps que uns compromisos i unes obligacions.

- El centre obert és un lloc de referència amb un horari diürn dilatat. En una part molt important dels nois, l'accés a un recurs permet incidir en les dinàmiques del carrer i facilita el treball educatiu. El sol fet d'accedir al recurs suposa per al noi l'acceptació d'un pla de treball cap a la normalització de la seva situació. En la seva vida diària s'estableix una diferenciació entre les activitats de carrer, marcades per la supervivència i la manca de pautes, i les hores al centre, amb uns horaris, normes, activitats...

- Les activitats tenen la funció d'estructurar el temps i les expectatives dels menors: la participació en pretallers, activitats d'esport i alfabetització al llarg de la setmana no té un valor d'aprenentatge en si mateixa, però exerceix una important influència perquè substitueix el paradigma del noi al carrer per altres valors relacionats amb la pròpia millora, el reconeixement dels altres i l'esforç en el seu futur personal. Tot això potencia les possibilitats que el noi ac-

cepti l'entrada a centres de protecció amb més possibilitats d'adaptar-s'hi.

- Els serveis de caràcter assistencial (higiene, alimentació, rober, salut) redueixen el deteriorament excessiu del noi. El noi pot esmorzar, dinar, sopar, dutxar-se i rentar la roba en la mesura que participa d'un pla de treball, accepta un control creixent i demostra que està disposat a pactar amb l'educador el seu internament.

- Oferir espais de convivència i descans durant nou hores diàries facilita que el noi es distanciï de la dinàmica accelerada, defensiva i agressiva que imprimeix la vida diària al carrer, i dóna un espai a l'educador per ajudar-lo a reconstruir la seva autoimatge, el seu projecte i elaborar demandes relacionades amb el seu benestar.

- El treball tutorial amb el noi i el grup permet fer comprendre al noi la seva situació i allò que la nostra societat li proposa. És l'espai on s'estableix la relació d'ajuda per analitzar les vivències i acompanyar les opcions i renúncies que li caldran per conciliar el seu projecte migratori com a menor amb la realitat de la nostra societat. La identificació legal del noi i la mediació telefònica dels educadors amb la seva família també han estat un important element de reforç.

Ha estat necessari també prevenir els efectes contraproduents d'aquest centre sobre els menors i evitar que oferir recursos per al col·lectiu de nois al carrer alimenti o faciliti aquesta estada. Un treball permanent consisteix a establir criteris per evitar aquests efectes: una metodologia personalitzada, una adequació permanent de les intervencions a l'evolució de la resta de la xarxa, criteris de temporalitat i mínima intervenció i una estreta coordinació amb els altres recursos de la xarxa per prevenir els efectes perversos.

En primer lloc, els criteris d'accés dels nois han de

Els serveis de caràcter assistencial redueixen el deteriorament excessiu del noi.

Oferir espais de convivència facilita que el noi es distanciï de la dinàmica accelerada, defensiva i agressiva que imprimeix la vida al carrer.

La tutoria permet acompanyar les opcions i renúncies que li caldran per conciliar el seu projecte migratori com a menor amb la realitat de la nostra societat.

Ha calgut limitar l'accés a aquells nois que s'havien escapolit d'un centre repetidament, per evitar que després d'haver rebutjat un recurs se'ls n'ofereixi un altre d'alternatiu.

Un centre obert no dona resposta a les necessitats reals d'aquests menors: tenir una llar i iniciar un itinerari normalitzat d'integració compatible amb el seu projecte migratori.

ser restrictius i cal que el noi hagi esgotat les possibilitats d'èxit en l'entrada normalitzada a la xarxa de protecció. Les derivacions han estat centralitzades en els educadors de carrer per garantir que el noi no rebi una resposta fragmentada. Ha calgut també limitar l'accés a aquells nois que s'havien escapolit d'un centre repetidament, per evitar que després d'haver rebutjat un recurs se'ls n'ofereixi un altre d'alternatiu sense que adquireixin una responsabilitat en el nou pla de treball. Sempre és difícil valorar quant de temps s'ha de negar l'atenció i perllongar l'estada al carrer del noi. Una estada al carrer entre dues intervencions ha servit en molts casos perquè el noi es comprometí després en el pla de treball amb més consciència, però també per incrementar-ne el deteriorament i els riscos amb greus conseqüències per a la seva integració.

És imprescindible analitzar críticament la funció dels centres oberts. Des del primer moment va quedar clar els perills que podien comportar. No cal dir que un centre obert no dona resposta a les necessitats reals d'aquests menors: tenir una llar i iniciar un itinerari normalitzat d'integració compatible amb el seu projecte migratori. Tampoc respon a les seves demandes: treballar i documentar-se o deixar de viure al carrer. Hem de tenir en compte que una resposta desplaçada a les necessitats dels menors pot acabar desplaçant les necessitats i demandes dels propis usuaris.

És molt qüestionable la potència i legitimitat educativa d'un recurs que treballa amb menors en la mesura que són al carrer. Un recurs específic per a menors no acompanyats fàcilment pot reforçar que interioritzin una identitat «de carrer» segregada: qui va a un recurs per a menors «de carrer» actua com a tal. També existeix el risc que la creació de recursos d'aquest tipus produeixi un efecte homeostàtic sobre la xarxa i les intervencions de protecció en ser con-

cebut com una falsa solució que substitueix l'increment de recursos residencials i altres canvis necessaris en el si de la xarxa d'atenció a la infància. Finalment, es pot discutir la funcionalitat d'un centre obert que faciliti l'accés a la xarxa en un marc en què la manca de places i la inadequació de moltes propostes adreçades als menors han estat determinants clau dels èxits i els fracassos d'aquesta intervenció.

Algunes dades poden ajudar a reflectir el que ha estat la realitat del recurs. Pel projecte Marhàba han passat 123 joves i adolescents en els 14 mesos de funcionament del recurs, el 80% dels quals eren menors d'edat. El seguiment dels casos atesos en el període d'abril a setembre de 2000 ens parla de les limitacions d'aquesta intervenció. La gran majoria dels casos atesos provenien directament del seu entorn familiar al Marroc (33%) o bé s'havien escapolit de centres d'urgències o residencials de Catalunya (36%) o de la resta d'Espanya (19%). La mitjana d'estada al recurs ha estat desigual: un 45% ha fet una estada transitòria de menys de 20 dies i la resta hi ha estat una mitjana de 2 mesos.

Respecte a la situació actual dels casos atesos, el 45% dels menors segueixen al carrer, la meitat d'ells assistint diàriament al centre obert. Només un 40% estan actualment internats en diversos centres del Departament de Justícia. Aquest percentatge no es pot extrapolar al conjunt del col·lectiu dels menors no acompanyats, perquè infravalora el percentatge dels nois que estan en centres. Cal tenir en compte que la mostra es basa en els casos atesos pel projecte, és a dir, aquells que havien fracassat en l'ingrés als centres de protecció. A més a més, una part del percentatge dels nois que segueixen al carrer són casos arribats recentment. Aquestes xifres tampoc reflecteixen els itineraris d'internament que segueixen els nois. Molts nois han estat internats i han tingut fracassos, períodes de retorn al carrer i reinternaments

Existeix el perill de concebre el centre obert com una falsa solució que substitueix l'increment de recursos residencials i altres canvis necessaris en el si de la xarxa d'atenció a la infància.

La gran majoria dels nois atesos fan en poc temps demandes d'internament i són demandes treballables.

La quotidianitat del centre obert ha estat sempre marcada per un clima poc conflictiu que ha facilitat la intervenció individual.

successius fins que han aconseguit una bona adaptació al centre. De la resta dels casos (un 14%), se'n desconeix la situació. Molts d'ells han canviat de ciutat.

La revisió exhaustiva dels casos atesos porta a una valoració molt important. La gran majoria dels nois fan en poc temps demandes d'internament i són demandes treballables. Els casos coneguts permeten aventurar que fàcilment es podria doblar el percentatge d'èxit en els internaments en centres de protecció si es consolida la diversificació de recursos de protecció, es fan els canvis necessaris en els centres de protecció i es garanteix la disponibilitat de places.

Al contrari del que es podria esperar, la quotidianitat del centre obert ha estat sempre marcada per un clima poc conflictiu que ha facilitat la intervenció individual: els nois han acceptat les normes de funcionament i un grau de control i exigència creixent de la seva situació de risc. La majoria han participat activament en les activitats d'aprenentatge, han acceptat identificar-se i han mostrat una assistència regular. Aquesta constatació no pot relativitzar, però, la situació de maltractament i deteriorament personals en què es troben quan vénen al centre obert.

Projectes d'inserció per a nois que han complert els 18 anys, impulsats des del Casal d'Infants del Raval

- Un nombre important de nois que provenien d'aquest col·lectiu han participat en altres programes normalitzats de l'entitat una vegada que estaven en diferents recursos residencials de protecció. Vint-i-quatre nois han fet accions de formació ocupacional en diferents projectes del Casal; altres han seguit cursos d'aprenentatge de la llengua o activitats de lleure per a joves, com una part de la col·laboració de l'entitat amb la xarxa de protecció normalitzada.

- Hem iniciat en fase de proves un projecte per a

la transició a l'autonomia dels joves que s'han fet majors d'edat al carrer i, per tant, ja no són considerats menors amb dret a ser tutelats sinó adults immigrants clandestins. L'objectiu és evitar l'estancament al carrer de joves majors d'edat per manca de recursos de suport a la inserció. El projecte consisteix a combinar un suport temporal de sis mesos que inclou formació ocupacional, tramitació del permís de treball i acollida en llars autòctones. Parlem de llars perquè s'ha ofert allotjament en una llar que pot ser d'una família amb fills, d'una persona, o de diverses que comparteixen pis. L'entitat ofereix el seguiment del noi, l'assessorament i suport a les persones que protagonitzen l'acollida i un ajut econòmic mínim de compensació. Els resultats amb els primers casos permeten pensar que és un recurs útil per crear un entorn de suport i integració intens i de qualitat i assolir l'autonomia econòmica en un termini curt.

Al mateix temps, hem iniciat la col·laboració amb una organització catalana de cooperació internacional i una associació de Tànger per a un futur projecte que incideixi en la prevenció de l'emigració de menors mitjançant el suport a aquelles famílies que ja han estat emissores, la mediació amb la família per al retorn amb garanties o el treball coordinat del cas i la creació d'un centre de formació professional que doni oportunitats d'educació i inserció en el propi entorn d'origen dels nois. Pensem que obrir vies d'investigació i treball conjunt amb organitzacions que treballin com a contrapart en la ciutat d'origen de la majoria dels nois, pot ajudar a que alguns nois puguin rebre una millor atenció al seu cas comptant amb la col·laboració i el reforç de la seva família d'origen.

Obrir vies de treball conjunt amb organitzacions que treballin com a contrapart en la ciutat d'origen pot millorar l'atenció.

3. SATEMI: Servei d'Assessorament Tècnic Especialitzat en el Diagnòstic de Menors Immigrants Indocumentats

Mercè Lombarte, *psicòloga coordinadora del servei*

Nom del servei: Servei d'Assessorament Tècnic Especialitzat en el Diagnòstic de Menors Indocumentats (SATEMI).

Entitat que el gestiona: Fundació Mercè Fontanilles.

Any de creació: juny del 2000.

Objectius: estudi diagnòstic dels menors assistits als recursos existents a aquest col·lectiu amb l'objectiu d'agilitar l'accés a la xarxa normalitzada.

Població a qui s'adreça: menors immigrants no acompanyats, indocumentats i en situació de carrer, que mostren resistències a l'internament.

Nombre de places: el nombre de casos atesos varia segons la demanda. De juny a novembre del 2000 s'han rebut 53 derivacions.

Recursos humans i d'infraestructura: l'equip està format per un psicòleg, un pedagog, un assistent social, un metge i un advocat. Les sales d'entrevista i de reunió són les que té la Fundació Mercè Fontanilles a la seva seu.

Localització: Via Laietana, 54, 1r. 08003 Barcelona.

L'objectiu bàsic del servei és el d'elaborar un informe diagnòstic del noi, en totes les àrees (psicològica, social i familiar, pedagògica i mèdica) i transmetre a la DGAI una proposta de derivació del cas al recurs que es cregui més adient.

Paral·lelament, i per tal d'agilitar el procés d'inserció, el SATEMI també s'ocupa de la documentació dels nois. S'inicia la tramitació de la seva documentació al consolat del país d'origen, és a dir passaport i DNI, per la qual cosa es requereix un contacte previ

amb la família, que és la que ha d'enviar els papers del noi per fer possible aquesta tasca. Es treballa en relació amb les causes pendents, fent que el noi prengui consciència dels fets que hagi comès i assumeixi la seva responsabilitat. S'acompanya el noi, juntament amb el seu tutor, que acostuma a ser l'educador de carrer dels Equips de Contacte i Detecció, perquè vegi la necessitat de dir tots els "alies" o noms falsos amb què s'ha donat a conèixer, i perquè assisteixi als judicis als quals és convocat. Si el menor té causes pendents, quedarà paralitzat el seu expedient per a l'obtenció del permís de residència. La tramitació dels permisos de residència i treball a Catalunya s'inicia quan el menor té assignat un guardador, que és el director del centre on es deriva el menor.

Com a metodologia de treball es compta amb les entrevistes directes amb els nois i amb les coordinacions per informar dels casos a la resta de professionals implicats. Les entrevistes es realitzen a les dependències de la fundació o bé a la DGAI en cas que es necessiti traductor. L'ideal seria que cada professional de l'equip pogués mantenir de tres a cinc entrevistes amb cada noi al llarg dels tres mesos previstos per a aquesta fase de diagnòstic.

En la proposta final es preveuen les diverses tipologies de recursos amb què actualment compta la DGAI: els centres residencials d'acció educativa (CRAE), el SAAEMI, el Pla per a majors de 18 anys, els acolliments familiars o bé el retorn a la família (possibilitat focalitzada sobretot en els menors de setze anys). En l'informe diagnòstic, a part de la proposta de recurs, cada especialista, si és necessari, apuntarà orientacions per al tractament o la intervenció posterior (des de recomanar un suport psicològic, classes de català fins a tractaments mèdics específics).

Es treballa en relació amb les causes pendents, fent que el noi prengui consciència dels fets que hagi comès i assumeixi la seva responsabilitat.

Si el menor té causes pendents, quedarà paralitzat el seu expedient per a l'obtenció del permís de residència.

En l'informe diagnòstic, a part de la proposta de recurs, s'apunten orientacions per al tractament o la intervenció posterior.

Reflexions sobre el servei

L'especificitat del servei es justifica perquè és a la porta del circuit: atén específicament nois immigrants en situació de carrer que no poden ser atesos pels dispositius de la xarxa normalitzada que tenen assignades funcions de diagnòstic. Un cop elaborat l'informe per part del SATEMI, l'objectiu és l'accés d'aquests menors a la xarxa normalitzada. El seguiment d'aquests nois ja no correspon al SATEMI, sinó que el referent passa a ser l'equip educatiu corresponent.

Una de les finalitats del SATEMI era la d'unificar criteris i coordinar les intervencions que realitzen diversos professionals amb uns mateixos nois mentre aquests romanen al carrer.

Pel que fa a les coordinacions, diríem que aquesta és la clau del nostre servei i que una de les finalitats que es perseguia en crear-lo era justament la d'unificar criteris i coordinar les intervencions que realitzen diversos professionals amb uns mateixos nois mentre aquests romanen al carrer. El referent per als nois són els educadors de carrer, que assumeixen les funcions de tutors, però també hi intervenen els educadors dels centres de dia, els tècnics de justícia juvenil (en cas de ser nois residents al Centre d'Estada Limitada), els educadors del centre, etc. Amb tots ells s'elabora un programa educatiu individual i s'intenta anar tots a la una. D'aquesta manera s'eviten les incoherències i els missatges contradictoris que acabaven desorientant encara més els nois. La valoració que fem de l'esforç de coordinació per part de totes les entitats implicades és molt bona, i concretament volem agrair l'acompanyament que ens ha fet la DGAI a l'hora de presentar-nos a tots els equips amb què hem de treballar, i la forma com aquests ens han obert les portes. Podríem dir que la necessitat de coordinació en aquesta fase inicial del procés, que és també la més dura, era una demanda a crits i que en crear el SATEMI s'ha vist, encara que sigui de manera inicial, coberta.

És difícil fer una valoració d'un servei als quatre mesos de la seva creació, però podríem dir que està complint les funcions assignades tot i que estem en

un procés de reajustaments constants a nivell metodològic i de procediments. Valorem positivament l'agilitació que suposa el fet d'iniciar tant el diagnòstic com la tramitació dels papers sense haver d'esperar que el noi accepti un internament. De totes maneres, per començar el procés cal també una certa estabilitat i un cert compromís per part dels nois, compromís que moltes vegades es redueix a assistir regularment durant dues setmanes als centres de dia i a donar les seves dades personals per poder iniciar la tramitació dels papers legals. Al principi els costava més, però a mesura que veuen que hi ha companys que hi han accedit i que els han anat millorant les coses, afluixen les reticències. A vegades som nosaltres els que volem córrer massa, quan en realitat cal deixar temps perquè el noi s'adoni per ell mateix que el carrer no és una alternativa viable, que per accedir a un cert tipus de benestar li cal entrar al circuit, etc. L'equip els dona totes les facilitats, però a vegades encara troba resistències. Val a dir que els menors que atén el SATEMI són justament aquells que mostren més reticències a entrar a la xarxa, aquells que han acumulat un bon nombre de presentacions a la DGAI (a vegades més de 20), sense arrelar en cap recurs. Podríem dir que aquells que estan més atrapats en les dinàmiques de carrer són els nostres destinataris.

Iniciar el diagnòstic i la tramitació dels papers sense haver d'esperar que el noi accepti un internament ha agilitzat el procés.

A vegades som nosaltres els que volem córrer massa. Cal deixar temps perquè el noi s'adoni per ell mateix que el carrer no és una alternativa viable.

4. Centre d'Emergències Lledoners

Victòria Santamaria, directora del centre

Nom del servei: Centre Lledoners.

Entitat que el gestiona: Fundació Mercè Fontanilles.

Any de creació: 1999.

Objectius: atendre de manera immediata i puntual

els menors que siguin presentats i que es trobin en aquells moments sense referents adults que se'n facin càrrec.

Població a qui s'adreça: menors immigrants i del territori.

Nombre de places: 12 places; amb sobreocupació pot arribar fins a 16.

Recursos humans i d'infraestructura: 1 director, 10 educadors (2 per torn), 2 educadors de reforç, 1 xofer, 1 cuiner, personal de neteja, personal de manteniment, guarda de seguretat (24 hores), suport de la direcció tècnica de la Fundació M. Fontanilles i l'equip administratiu del Centre de Gestió.

Edifici aïllat a la muntanya de Collserola, adaptat urbanísticament i arquitectònicament per a l'atenció de menors. La casa consta de 3 plantes amb un total de 486 m².

Localització: Fundació Mercè Fontanilles. Via Laietana, 54, 1r. 08003 Barcelona

Descripció del servei

El Centre Lledoners atén menors entre els 12 i els 18 anys, nois, la majoria immigrants que procedeixen en gran part dels països magribins i no compten amb referents familiars a Catalunya.

El centre atén nois que es poden trobar en alguna de les situacions següents:

- Nois que es trobin a l'espera de valoració i diagnòstic
- Nois sense mesura judicial que rebutgin les propostes de protecció.
- Nois que es trobin a l'espera d'un recurs de centre residencial.
- Nois que es trobin a l'espera d'altres recursos.
- Nois escapolits de centres, a l'espera que el guardador els reculli.
- Nois escapolits de centres que han perdut la plaça i estan a l'espera que se n'obri una altra.

- Nois escapolits de centres que rebutgen l'inter-nament.

El centre pretén dur a terme una educació integral, compensadora i activa.

5. Els Centres d'Acollida: el repte d'adaptar recursos existents a les noves necessitats

Jordi Garreta, *Universitat de Lleida*⁵⁶

En aquest capítol volem analitzar la resposta im-mediata que la DGAI ha donat, davant l'obligació cí-vica i social de fer front a l'entrada de joves estran-gers, en un nombre superior a l'esperat, basant-se en els recursos ja existents a la xarxa: els centres d'aco-llida i els centres d'urgència, els quals els proporcion-en una atenció primària i transitòria. Aquests són serveis residencials d'estada limitada (més limitada en els d'urgències) que tenen per objecte donar res-posta immediata a la situació de desemparament, re-alitzar l'observació i el diagnòstic de la situació dels menors atesos i elaborar la proposició de recurs més adequada (un Centre Residencial d'Acció Educativa –CRAE–, un acolliment familiar, un programa especí-fic, etc.). Els menors que hi arriben són els que es tro-ben en situació de risc greu, és a dir, aquells infants de qui es tem per la integritat física o psíquica, o en els quals la dificultat del cas dificulta o impedeix que siguin avaluats de forma ambulatoria en el territori pels Equips d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (EAIA) corresponents.

Actualment la DGAI compta amb 8 Centres d'Aco-llida repartits per diverses comarques, que s'han es-pecialitzat per franges d'edat, i en el cas dels d'ado-lescents, també per sexes. Segons aquesta tipologia la presència de menors immigrants en els centres és

Actualment la DGAI compta amb 8 Centres d'Acollida re-partits per di-verses comar-ques, que s'han especialitzat per franges d'edat, i en el cas dels d'ado-lescents, també per sexes.

De les 200 places disponibles en els centres d'acollida, més de la meitat han estat ocupades per menors magribins en els darrers dos anys.

molt desigual, essent, evidentment, molt més nombrosos en els centres dedicats a nois adolescents, com Estrep (a Sant Salvador de Guardiola, Manresa) o Lledoners (a Collserola). Aquest últim només és d'Urgències i, per tant, l'estada hi és més limitada. De les 200 places disponibles en els centres d'acollida, més de la meitat han estat ocupades per menors magribins en els darrers dos anys, proporció que encara és més elevada si només observem els centres d'urgències on la presència de magribins arriba al 64%.

Els nois poden arribar als centres d'acollida per via administrativa, és a dir, acomplint una ordre de derivació del servei d'urgències de la DGAI o directament per via judicial, quan un jutge dictamina l'ingrés com a mesura preventiva. Normalment només vénen acompanyats de la policia al servei d'urgències.

Dins dels centre d'acollida podem distingir tres tipologies de menors immigrants, que requereixen un tractament diferenciat:

- Menors fills d'immigrants que tenen família a Espanya

Procedeixen de famílies que pateixen dificultats econòmiques i socials, en alguns casos presenten conflictes culturals d'inadaptació i pateixen greus conflictes generacionals amb els seus fills o filles adolescents, que poden provocar fugides de casa o situacions de desempament i fins i tot de maltractaments. Aquests pares sovint viuen amb vergonya la situació d'interferència de l'Administració en les relacions familiars que ells consideren privades. Salva des aquestes dificultats, el centre es planteja un treball de col·laboració amb aquestes famílies. Aquest grup no difereix massa d'altres menors nacionals espanyols acollits al centre.

- Infants i adolescents abandonats per les seves famílies

Es tracta d'una segona generació d'immigrants

amb pares amb els quals no es pot comptar per les circumstàncies que sigui, realitat que tampoc difereix en gaire de la de menors espanyols que pateixen situacions de desemparament similars.

■ Immigrants adolescents que vénen sols

En aquest col·lectiu és on hem centrat el nostre interès. Es tracta de nois (a diferència dels altres dos grups, on trobem nois i noies) que han pres sols la decisió de marxar i que han creuat clandestinament la frontera, fins a arribar a les nostres ciutats, on viuran juntament amb altres joves que es troben en la mateixa situació, pels carrers. Aquest col·lectiu és el que mostra un major recel a les intervencions administratives i actua amagant la seva identitat per por a ser retornat al país d'origen i veure frustrats els seus projectes, reserves que en certa manera dificulten la intervenció educativa.

La perspectiva del col·lectiu de professionals dels Centres d'Acollida⁵⁷

La rapidesa amb què ha penetrat aquest específic fenomen migratori als centres d'acollida (en els darrers dos anys s'ha duplicat la presència d'estrangers als centres), ha obligat els professionals a adaptar-se i fer front a la nova realitat multicultural, que fins ara, tot i la presència de minories en els centres, com és el cas dels infants d'ètnia gitana, havia quedat molt desatesa. El que primer es plantegen aquests professionals és entendre aquesta nova situació per, posteriorment, dins la discussió de la valoració de la diversitat cultural (uns més que altres), donar resposta a les noves necessitats que detecten. Tant en l'anàlisi com en la proposta de possibles actuacions trobem diverses postures entre els professionals.

Pel que fa a l'anàlisi de la multiculturalitat, detectem dues postures extremes, que marquen el ventall d'opcions en el qual es mouen els educadors. En els extrems trobem:

La rapidesa amb què ha penetrat aquest fenomen als centres d'acollida ha obligat els professionals a adaptar-se i fer front a la nova realitat multicultural.

La majoria d'educadors tenen una opinió favorable a la diversitat que ve matisada pel seguit de dificultats organitzatives i estructurals que comporta per al centre educatiu adequar-se i donar resposta a la nova situació.

La percepció negativa o positiva del fenomen per part dels educadors estarà totalment condicionada per les experiències que hagin viscut.

- Els que es queden en una visió simple, dicotòmica, que agrupa els menors en dos pols: aquells que accepten i abracen el comportament i els valors anomenats occidentals i que no plantegen gaires problemes a la dinàmica establerta i, a l'altre pol, aquells menors que rebutgen frontalment els valors occidentals i provoquen constants situacions d'enfrontament i conflicte. Aquesta polarització reflecteix també l'elecció que creuen alguns que han de realitzar aquests menors i que es planteja, sovint, com a excoent.

- Els que defensen postures menys dràstiques i entenen que el noi es pot integrar sense haver de ser totalment assimilat i té dret a mantenir uns referents culturals mínims de la seva cultura, però que es mostren preocupats pel fet que aquesta "elecció" no és completament lliure: els condiona la idea d'èxit i alguns comprenen que això passa per optar per aproximar-se al model dominant de la societat receptora.

Més enllà d'aquesta distinció, el valor de la diversitat cultural i el que pot suposar d'enriquiment per a la nostra societat sembla ser que, a més d'un discurs de moda, és una creença que comparteixen la majoria d'educadors; opinió favorable que ve matisada pel seguit de dificultats organitzatives i estructurals que comporta per al centre educatiu adequar-se i donar resposta a la diversitat. Quan les dificultats quotidianes fruit dels problemes per entendre's, per adaptar-se a unes normes o per haver de fer nous plantejaments són molt presents, el valor de la diversitat es relega a un segon pla. Val a dir que tots aquells centres on la presència d'immigrants és important han fet actuacions específiques, amb més o menys èxit, per adequar el servei a la nova realitat.

La percepció negativa o positiva del fenomen per part dels educadors estarà totalment condicionada per les experiències que hagin viscut. Si s'han topat

amb menors que han passat moltes vegades pels centres, tornant-se a escapolar o generant conflictes perquè no creuen que els puguin satisfer les seves expectatives, vol dir que han viscut moltes situacions d'enfrontament i agressivitat; per tant, se'ls fa difícil entendre aquestes situacions com una font d'enriquiment per a tots els usuaris. Al contrari, alguns serien favorables a crear centres específics per a aquests nois per poder dedicar-los una atenció adequada i alhora evitar les interferències amb la resta de menors acollits.

Una altra situació a la qual els educadors han de fer front, més enllà de les pròpies percepcions respecte a la diversitat, és la imatge que els infants d'origen espanyol acollits als centres tenen dels immigrants. Educar tots els acollits en el valor i els avantatges de la diversitat cultural és quelcom difícil si tenim en compte que es tracta de menors que han patit situacions de marginació, problemes d'identitat i d'autoestima. Se'ls demana que acceptin la diferència quan ells també s'han sentit tractats molt sovint com a "diferents".

Pel que fa a les actituds de rebuig o als prejudicis o les imatges preconstruïdes de la cultura d'aquests immigrants per part dels professionals, es detecta que, encara que sigui inconscientment, existeix una jerarquització del valor i el grau de "civilització" i "modernitat" de les diferents cultures, que condiciona l'anàlisi que es realitza i les posteriors actuacions.

A més de la distància que generen les imatges mútues, la distància lingüística i cultural condiciona molt la tasca per les dificultats de comunicació tant amb els menors com amb les seves famílies. És innegable que el coneixement de la llengua facilita la comunicació, però també s'ha de tenir en consideració el domini que se'n tingui, i no es pot reduir al llenguatge verbal sinó que s'ha de tenir en compte la co-

Una dificultat és la imatge que els infants d'origen espanyol acollits als centres tenen dels immigrants.

Se'ls demana que acceptin la diferència quan ells també s'han sentit tractats molt sovint com a "diferents".

La distància lingüística i cultural condiciona molt la tasca per les dificultats de comunicació tant amb els menors com amb les seves famílies.

municació no verbal (gesticulació, expressivitat, contacte visual, estructura de l'espai, concepció del temps, etc.), ja que tots dos construeixen l'ambient o clima comunicatiu que facilitarà o dificultarà les intervencions. Per tant, una de les actuacions prioritàries per adaptar-se a les necessitats fruit de la immigració seria facilitar aquesta comunicació. Normalment l'estratègia seguida ha estat la de contractar educadors d'origen magribí, o en altres casos recórrer puntualment a les figures de mediadors culturals o simplement de traductors.

A les dificultats de comunicació cal afegir-hi les derivades de l'estructura assistencial dels centres i les de formació dels professionals⁵⁸.

Els problemes derivats de l'estructura dels centres es refereixen particularment a la concepció i a la realització d'uns serveis pensats i dissenyats en funció del grup majoritari.

El factor temps, és a dir la lentitud dels tràmits i la llista d'espera per accedir als centres residencials, fa més costosa l'adaptació d'aquests nois a la institució.

- Problemes derivats de l'estructura dels centres, es refereixen particularment a la concepció i a la realització d'uns serveis pensats i dissenyats en funció del grup majoritari. La inadequació dels recursos que ha fet palesa el rebuig sistemàtic dels menors amb els continuats escapoliments, posa de manifest la necessitat de readaptar uns recursos ja existents, que no van ser creats pensant en contextos multiculturals. El fracàs dels internaments dels menors de carrer en els centres d'acollida respon, com hem vist més amunt, a un seguit de contradiccions, entre les quals destaca el fet que el centre no dóna resposta a les expectatives del menor. Bàsicament el factor temps, és a dir la lentitud dels tràmits i la llista d'espera per accedir als centres residencials, fa més costosa l'adaptació d'aquests nois a una institució en la qual el control, la normativa i l'observació per tal de ser diagnosticats els resulten difícils de tolerar.

- Problemes referents a la formació, es refereixen a dificultats que sorgeixen d'una comprensió unilateral, per part dels professionals, de les demandes que realitzen les persones de les comunitats culturals. La majoria d'educadors demanden una formació espe-

cífica per tal d'adquirir una major seguretat a l'hora de pensar noves estratègies d'intervenció. Reconeixen no tenir gens d'informació sobre les cultures d'origen dels immigrants ni sobre els processos migratoris. Els comportaments, les tradicions, els diferents papers socials, sobretot de gènere i d'edat, l'educació que s'imparteix al seu país, les creences religioses... són aspectes considerats bàsics per atansar-se a aquests menors. A més, els usuaris, quan s'adonen d'aquest coneixement, interès i valoració respecte a la pròpia cultura, accepten de més bon grat la relació amb el professional. Una formació específica en relació amb la situació legal d'aquests menors i la Llei d'estrangeria seria molt ben valorada, per respondre adequadament a moltes qüestions que els fan els nois. També insisteixen que el que cal és aturar la marxa del tren i tenir temps per reflexionar de manera crítica sobre les actuacions que duen a terme. La dinàmica del dia a dia i el sentiment d'urgència disminueix aquesta possibilitat. A vegades la inestabilitat o inseguretat laboral que es viu en alguns dels centres incrementa el sentiment de descontentament que es reflecteix en aquests discursos. La sensació que es pot fer ben poca cosa és sovint generalitzada.

Les conclusions que es desprenen de l'estudi de Jordi Garreta, i sobre les quals aprofundirem en l'apartat de propostes, se sintetitzen en dues qüestions que es van posar a debat: la necessitat de crear centres específics per a aquests menors, proposta que va ser majoritàriament refusada, i la necessitat d'adequar els centres existents aportant-hi més recursos, sobretot de personal, i concretament contractant educadors de la cultura d'origen. Aquesta segona proposta, que és la que té més suport, té matisacions respecte a la figura del professional de la cultura d'origen, que van des de que sigui un educador de

Els problemes referents a la formació es refereixen a dificultats que sorgeixen d'una comprensió unilateral, per part dels professionals, de les demandes que realitzen les persones de les comunitats culturals.

Els educadors demanen temps per reflexionar de manera crítica sobre les actuacions que duen a terme.

S'observa la necessitat d'adequar els centres existents aportant-hi més recursos, sobretot de personal, i concretament contractant educadors de la cultura d'origen.

plantilla i membre de l'equip fins a un mediador amb presència puntual al centre.

Com a síntesi de les opinions dels educadors entrevistats, podem diferenciar quatre discursos: els que, valorant la multiculturalitat pel que pot representar d'enriquiment, consideren que tenen una formació adequada per enfrontar-se amb els reptes que planteja; els que, partint de la mateixa valoració, creuen necessitar una formació complementària; els que valoren negativament aquesta presència considerant-la una font de conflictes i de distorsió de la dinàmica i que creuen tenir una formació adequada per realitzar la seva tasca (per la qual cosa els culpables que no tingui l'èxit desitjat són els menors,) i els que, també veient que és una font de conflicte, creuen no tenir la formació òptima (per la qual cosa les dues parts comparteixen la responsabilitat de l'èxit escàs). Aquests dos darrers discursos, tot i que minoritaris, defensen la necessitat de crear centres específics i, consegüentment, consideren que la presència en el seu centre d'educadors de la cultura d'origen no tindria sentit.

6. Centres Residencials d'Acció Educativa: l'experiència de la Llar Betània

Montserrat Pedrola, *educadora de Llar Betània*

Nom del servei: CRAE (Centre Residencial d'Acció Educativa) Llar Betània.

Entitat que el gestiona: Associació educativa per a joves Betània.

Any de creació: 1991.

Objectius: donar resposta a les necessitats educatives i d'acollida de nois tutelats per la DGAI, en un ambient al més aproximat possible a la llar familiar, amb l'objectiu d'assolir una integració social plena.

Població a qui s'adreça: nois de 14 a 18 anys tutelats per la DGAI.

Nombre de places: 9 places.

Recursos humans i d'infraestructura: l'equip està format per 7 educadors i un director, que, a més de les funcions educatives, realitzen les tasques de serveis de la llar, juntament amb els nois. El centre està ubicat en una casa de poble de dues plantes (182m²) i un petit jardí.

Localització: carretera del Carç, núm. 34, Sant Pere de Ribes, Garraf

Tots i cadascun dels CRAE del nostre territori, ja siguin propis o col·laboradors de la DGAI, ofereixen un tipus de servei basat en el mateix objectiu i sota criteris d'acció educativa i social comuns, compartint un mateix Projecte Educatiu Marc. Però cada centre ofereix també un tipus de servei particular en funció de la seva tipologia, característiques i línia educativa pròpia, que quedarà reflectit en el seu Projecte Educatiu de Centre (PEC). Podem dir que cada Centre té el seu tarannà, la seva manera de portar a terme les intervencions educatives i de debatre-les, crear-les i modificar-les en el si de l'Equip Educatiu per tal d'oferir l'atenció necessària als infants i joves que formen part de la comunitat educativa. En conseqüència, l'arribada als CRAE de menors immigrants ha posat de manifest la necessitat d'adaptació del servei, coherent amb el PEC. A la Llar Betània ens hem plantejat un pla específic per a aquests nois immigrants atenent unes especificitats que han de ser tingudes en compte per tal d'integrar aquests joves al programa general que, en definitiva, persegueix la integració de tots els nois del centre a la nostra societat. D'alguna manera podríem dir que es tracta d'un pla "de transició", en què les actuacions específiques de què parlarem han de ser un recurs pont, temporal, puntual, que condueixi a la integració de programes generals.

L'arribada als CRAE de menors immigrants ha posat de manifest la necessitat d'adaptació del servei, coherent amb el projecte educatiu de cada centre.

Es tracta d'un pla "de transició", en què les actuacions específiques han de ser un recurs pont, temporal, que condueixi a la integració de programes generals.

Moltes de les dificultats que presenten els nois del centre se situen en “zones” semblants a les que presenten els magribins nouvinguts. Però hi ha un altre tipus de dificultats que es deriven del fet de l'emigració.

Moltes de les dificultats que presenten els nois del centre se situen en “zones” semblants a les que presenten els magribins nouvinguts i per a les quals ja existeix un Projecte Educatiu de Centre, en contínua avaluació, i unes línies específiques per poder abordar aquestes dificultats de la millor manera possible. Però hi ha un altre tipus de dificultats, a part de les individuals que pot presentar cada persona, que es deriven del fet de l'emigració i l'edat en què s'ha portat a terme, de situacions socials, legals i d'estil de vida... que cal tenir presents perquè nosaltres, els educadors i educadores, estem aquí per poder oferir resposta a les necessitats d'aquests menors en la mesura que ens sigui possible.

Objectius de la nostra intervenció

- Acompanyar al menor en el seu procés d'inserció.

És funció dels educadors i educadores fer l'acompanyament, el seguiment individualitzat i l'orientació dels joves. Pretenem estar al costat del jove per poder esdevenir referents i, quan calgui, confidents. Pretenem que quan el jove hagi d'optar, ho pugui fer el més lliurement possible, i pensem que un exercici de llibertat és poder ser orientat, des de l'estimació i la confiança, per adults referents que siguin crítics i alhora acceptats pels joves.

- Documentar el menor: vetllar per l'obtenció dels “papers”.

Hem de partir de la impossibilitat d'accedir a molts recursos viables (treball, cursos de formació, beques i ajuts) fins a obtenir la situació legal d'aquests menors que, pel fet de ser immigrants, encara no són ciutadans d'aquest país en igualtat de condicions i, per tant, la nostra intervenció està, encara, molt més limitada del que desitjaríem. Val a dir que en el moment en què redactem aquestes ratlles sabem que

tant la Direcció General d'Ocupació com el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya han establert que els menors immigrants que no tenen la documentació legal però l'estan tramitant, poden matricular-se i se'ls reservarà la titulació fins a l'obtenció dels papers.

- Resituar la relació del menor amb la seva família.

La majoria dels joves acollits (autòctons i estrangers) tenen problemes familiars o es troben desvinculats de les seves famílies. En treballar per a l'assumpció de l'autonomia i la responsabilització dels nois i noies, es pretén que comptin amb els recursos personals i la maduresa suficient per refer aquests vincles des d'una altra posició o, si més no, situar la seva família a un lloc on no representi un obstacle per a la seva trajectòria de vida.

Amb els menors immigrants la finalitat és pràcticament la mateixa: desenvolupament harmònic, inserció social i laboral, autonomia... i autoavaluació permanent del seu projecte migratori. Un cop resoltes les dificultats bàsiques d'allotjament, treball, papers, etc. i un cop s'ha assolit un clima de confiança amb els educadors, serà el moment d'ajudar el noi a aturar-se perquè faci balanç del seu procés i reformuli els objectius que es plantejava en emigrar. Veure què queda d'aquell projecte inicial, pensar que el retorn també és possible, valorar els avantatges i les dificultats que li comporta seguir el seu projecte de vida a Catalunya, etc. En aquesta fase és molt important restablir el contacte amb la família, que sovint en l'etapa de vida al carrer ha quedat tallat, i implicar els pares en les reflexions; possibilitar el contacte telefònic, fins i tot les visites, l'enviament de diners, etc., amb la intenció de solidificar els vincles familiars perquè el noi se senti més capaç de tirar endavant, aquí, allà o on sigui.

- Treballar per una educació intercultural

S'estimula als nois a fer una autoavaluació permanent del seu projecte migratori.

És molt important restablir el contacte amb la família, que sovint en l'etapa de vida al carrer ha quedat tallat.

Es tracta que els nois puguin participar tant en l'elaboració del seu Projecte Educatiu Individual com en les qüestions globals del centre.

No és possible treballar sectorialment la intervenció socioeducativa amb immigrants i excloure la població majoritària dels objectius ja que allò social inclou el conjunt de la població. Des del començament és molt necessari tenir en compte els interessos, necessitats i benefici del conjunt de nois i noies residents al centre, encara que s'estableixin estratègies metodològiques diferenciades i, en molts casos, amb principis de discriminació positiva.

- Fomentar la participació dels menors en la vida del centre

Una de les claus del treball educatiu amb adolescents consisteix a obrir espais en els quals puguin participar efectivament totes les persones involucrades en el Projecte per tal de beneficiar-se'n. Es tracta que els nois puguin participar tant en l'elaboració del seu Projecte Educatiu Individual de manera activa com en les qüestions globals del centre.

- Donar sentit a les accions educatives

Els educadors i educadores hem d'estar capacitats per ajudar aquests joves a elaborar un procés personal d'incorporació social, però aquest procés amb adolescents no es pot portar a terme si l'argument que oferim a aquests nois és el de pensar que s'han de preparar pel dia de demà i han de pensar en el seu futur. Cal plantejar intervencions globalitzadores i multidisciplinàries que tinguin sentit per a tots i cadascun dels nois pels quals estan programades, i que responguin a la detecció de problemes quotidians i reals –en el millor dels casos percebuts com a problemes pels propis afectats- i a l'objectiu de desenvolupar destreses i habilitats per poder-los solucionar de manera responsable i autònoma.

Una part fonamental de la metodologia de treball de la Llar Betània es basa en la vida quotidiana dels nois mentre romanen al centre i les interrelacions que es creen des d'allí. Fins aquí hem parlat dels objec-

tius que es persegueixen, però volem avançar una mica més apuntant algunes estratègies educatives que ens ajudaran a assolir-los:

- Contactes previs abans de l'ingrés del noi.

Un dels aspectes que considerem que és molt important treballar és l'ingrés del noi al centre o primera acollida. Hem d'intentar que l'entrada del noi al Centre sigui al màxim de voluntària, dins les limitacions que tenim i les obligacions amb què ens trobem com a centre, perquè el noi no se senti angoixat i, a més, per poder treballar aquesta voluntat relativa de quedar-se amb nosaltres. Volem que quedi clar que no som partidaris que un noi ingressi en un centre totalment en contra de la seva voluntat, amb presses i precipitació, tot i que som conscients que els equips dels CRAE no tenim la suficient autoritat per gestionar els ingressos "a la nostra manera", tot i que seria important fer el possible perquè sigui així.

Amb els joves que han emigrat sols, l'acollida pren un caire diferenciat. En primer lloc perquè no s'acostuma a donar la possibilitat que el noi pugui venir amb cap referent o antic tutor; a més, molts d'aquests nois ingressen amb caràcter d'urgència per tal que no romanguin més temps al carrer. Els seus interessos giren al voltant de guanyar-se la vida i sobreviure als desafiaments d'una nova, complexa i difícil situació, i no volen "perdre el temps" mentre algú es preocupa d'explicar-los com s'han de fer les coses.

Tenen necessitats molt més importants que complir una normativa o ampliar el seu nivell d'instrucció. En aquest sentit, creiem que uns dels primers objectius del centre ha de ser poder oferir al noi una acollida que li faciliti una primera integració. Un aspecte que creiem important és no escriure ni llegir⁵⁹ res a la primera trobada que tenim amb el noi immigrant que acaba d'ingressar i desconeix totalment el funcionament de la nostra institució i, probablement, el nostre

No som partidaris que un noi ingressi en un centre totalment en contra de la seva voluntat, amb presses i precipitació.

Estem per la contenció afectiva en contra de la contenció física, i creiem fermament que ni les reixes, ni els guardes de seguretat, habitacions de contenció, etc. afavoreixen l'estada d'un noi al centre i un desenvolupament harmònic.

Un centre de dimensions reduïdes el més semblant possible a una llar familiar, on els nois puguin entrar i sortir sense problemes, afavoreix el clima educatiu.

idioma. Creiem que els dóna més seguretat el fet de parlar; si més no, pot generar més tranquil·litat i confiança.

Oferim als nois la possibilitat de començar des de zero i els proposem una altra alternativa per tal de tirar endavant; ara bé, el pas de la proposta a la realitat els pertoca a ells, als nois que l'assumeixen o no. Ells tenen la paraula.

- Oferir-los algun avantatge

Creiem oportú oferir-los alguna cosa que per a ells és important i valoren a canvi de que provin de romandre un temps al centre, perquè pensem que és una de les millors maneres d'assegurar-nos la seva permanència, més o menys temps, i la seva adaptació a la vida del centre. A més, la seva permanència ens dóna l'oportunitat de conèixer-nos i poder treballar conjuntament les relacions interpersonals. L'equip educatiu del centre és aquí per orientar-los i ajudar-los en la mesura que ells vulguin que se'ls ajudi.

- Evitar l'ús de la força en la contenció de conductes disfuncionals

Un element bàsic de la línia educativa del nostre Centre rau en la contenció afectiva en contra de la contenció física, i creiem fermament que ni les reixes, ni els guardes de seguretat, habitacions de contenció, etc. afavoreixen l'estada d'un noi al centre i un desenvolupament harmònic. També entenem que aquest aspecte és pot donar en millors condicions quan es tracta d'un centre de dimensions reduïdes el més semblant possible a una llar familiar, on els nois puguin entrar i sortir sense problemes (sota les mesures establertes) i afavorint la seva decisió de quedar-se.

- Integrar educadors d'origen magribí als equips educatius

L'experiència ens ha demostrat que la possibilitat de comptar amb un educador/a d'origen magrebí a l'equip educatiu integrat plenament a la nostra socie-

tat ens pot ser de molta utilitat a l'hora de comunicar-nos amb els nois immigrants que no coneixen el nostre idioma quan arriben al centre i també amb les seves famílies. També pot ser una figura clau per poder comprendre molts indicadors que a la resta d'educadors/es de l'equip ens poden resultar difícils d'entendre pel seu caire abstracte i de diferenciació cultural.

■ Dedicar temps i professionals a les qüestions legals

La presència de menors estrangers ha augmentat el volum de feina per a aquells responsables d'aspectes administratius, legals i judicials dels centres. Si s'hi afegeixen aquells casos als quals, quan vivien al carrer, se'ls va obrir diligències policials, el problema encara s'agreuja més.

■ Aprendre la llengua: objectiu prioritari

Com és explicable, un dels primers reptes que se'ns plantegen és resoldre la dificultat de la comunicació. És per això que hem de procurar que el noi assisteixi a classes de castellà i català a algun recurs o escola d'adults de la zona.

Paral·lelament, des del centre s'hauria de poder reforçar aquests aprenentatges intentant que els resulti útil el vocabulari que aprenen i amè. Hem de partir de la base que el nivell d'instrucció d'aquests nois és molt heterogeni segons els anys que han estat escolaritzats i el tipus d'escola a la qual han assistit. L'aprenentatge de les llengües cal enfocar-lo sempre des del punt de vista de la comunicació, més que no pas pensant en una gramàtica i una normativa. Cal també seguir un procés que suposi una gradació entre escoltar-familiaritzar-se-entendre-recordar-expressar oralment-expressar per escrit.

Creiem que un dels elements que juga un paper important en aquest aprenentatge és l'afectivitat, tant o més que el mateix significat del llenguatge. En l'aprenentatge de les llengües és de vital importància crear l'espai afectiu necessari, despertar la confiança

Comptar amb la presència d'un educador d'origen magribí a l'equip facilita la comunicació amb els nois i les seves famílies.

La presència de menors estrangers ha augmentat el volum de feina per a aquells responsables d'aspectes administratius, legals i judicials dels centres.

En l'aprenentatge de les llengües és de vital importància crear l'espai afectiu necessari.

d'aquests nois adolescents cap a nosaltres i sentir interès per les coses noves que aquests ens poden transmetre de la mateixa manera que nosaltres intentem despertar el seu interès per la nostra llengua i cultura.

- Partir de la revisió del nostre posicionament respecte a la diversitat

En primer lloc, els professionals que treballem amb menors immigrants nouvinguts hem de poder ser capaços d'analitzar tant personalment com professionalment les nostres actuacions amb els joves provinents d'altres cultures del tercer món, què és el que *sentim* per aquests nois nouvinguts. Hem d'afavorir la relativització del punt de vista personal per poder arribar a desmuntar els mecanismes producte dels estereotips.

Des del centre s'han de poder afavorir i crear les condicions per a l'intercanvi cultural. Per exemple, alguns dels nois voldran fer el ramadà i altres musulmans no, i això també crearà confrontacions. És bo que s'entengui que cadascú és lliure de fer el que cregui convenient sempre que no perjudiqui ningú.

El fet de conviure tots junts ofereix una imatge mútua més pròxima i més real i a vegades ajuda a rebatre molts estereotips creats sobre diferents cultures. La cooperació serà un aspecte bàsic en la tasca de valoració mútua.

- Aprendre a fer cues

No podem acabar sense incidir en un fet real i concret com és que els nois als quals ens referim han vingut a millorar la seva qualitat de vida: a treballar, guanyar diners i regularitzar la seva situació d'immigrants "il·legals". La prestació que ha d'oferir el centre és la possibilitat d'assolir el seu objectiu. En aquest sentit, un dels aspectes que creiem que és important és que als nois estrangers els quedi clar que, si bé un dels seus primers objectius és aconseguir la seva situació legal al país, la nostra tasca com a educadors

Per exemple, alguns dels nois voldran fer el ramadà i altres musulmans no, i això també crearà confrontacions.

La cooperació serà un aspecte bàsic en la tasca de valoració mútua.

no és precisament aquesta i, tot i que s'intentarà fer el que es pugui, existeixen diferents estaments implicats en el tema i, per tant, no és responsabilitat nostra l'obtenció o no dels seus "papers", sinó dels diferents tràmits i entitats que hi tenen a veure.

El que es pretén és que el noi entengui que actualment els tràmits per regularitzar la seva situació no són gens fàcils i per això hem de ser els educadors els que hem d'acompanyar els nois en aquesta tramitació. El nostre objectiu és que, a la llarga, aprenguin a tramitar i renovar els seus "papers" sense por i amb molta tenacitat i paciència (que no és sinònim de submissió). Som conscients, però, que el fet d'acompanyar-los en un primer moment potencia la seva confiança en nosaltres i els compromet més afectivament.

- No perdre de vista l'objectiu de la inserció

Un altre objectiu que ens proposem és el desenvolupament i la consolidació de les diverses habilitats socials, bàsiques per a una òptima inserció laboral i social d'aquests nois. Respecte la inserció sociolaboral, volem puntualitzar que no hem de caure en el parany d'acontentar-nos quan el noi trobi "una feina" i, en el millor dels casos, la mantingui, tenint en compte les dificultats existents actualment per aconseguir-ho. L'objectiu últim de la nostra atenció no ha de perseguir que els nois immigrants obtinguin els seus "papers" i puguin treballar de paletes o cuiners, etc., sinó que puguin viure de manera digna en igualtat d'oportunitats per accedir als recursos que els ofereix la societat.

Pel que fa a l'avaluació dels resultats, és a dir, respecte a com ha anat el procés d'integració d'aquests nois, encara estem lluny de poder aportar resultats fiables. Només podem dir que, tot i que d'algun dels nois que ha passat pels nostre centre no sabem què se n'ha fet, d'altres els veiem amb assiduitat i sembla que la metodologia de treball que hem aplicat ha ser-

A la llarga, han d'aprendre a tramitar i renovar els seus "papers" sense por i amb molta tenacitat i paciència (que no és sinònim de submissió).

Pretenem que puguin viure de manera digna en igualtat d'oportunitats.

vit perquè molts d'aquests nois, havent complert la majoria d'edat o abans, visquin en autonomia i treballin i, a poc a poc, vagin augmentant el seu cercle de relacions en l'entorn en què viuen. Només per això val la pena seguir treballant, formar-nos, conèixer i contrastar idees.

7. El Centre d'Estada Limitada, Al-Qàntara: un recurs intermedi o una barreja necessària?

Maite Mauricio i Jordi Usurriaga

Nom del servei: Centre d'Estada Limitada Al-Qàntara.

Titularitat: Càritas Diocesana de Barcelona.

Entitat que el gestiona: EAS, SCCL (Educatadors d'Acolliment Social, Societat Cooperativa Catalana Limitada).

Any de creació: març del 2000.

Objectius: l'objectiu últim d'aquesta acció socioeducativa és propiciar la seva inserció crítica a la societat, entesa com la capacitació dels nois envers una circulació constructiva, crítica i transformadora per les diferents xarxes socials a les quals aniran tenint accés en el seu procés evolutiu.

A nivell individual es pretén:

- Reforçar i estimular les capacitats i potencialitats de cada educand, per tal d'iniciar un procés d'autonomia personal que esdevingui la seva inserció social.

A nivell grupal:

- Facilitar un marc estructurador i estable, en forma de comunitat de convivència transitòria, que els permeti vertebrar positivament unes interaccions cooperatives i un sentiment de grup entre ells i els educadors.

A nivell comunitari:

- Promoure, d'una banda, la integració i la participació en el conjunt de la societat receptora respectant les diferències culturals. Per aconseguir aquest objectiu preveiem comptar amb la comunitat del país d'ori-

gen com un recurs de referència per facilitar aquesta integració.

- Potenciar la sensibilització de la comunitat receptora per tal que compregui i accepti la diversitat cultural, legal i evolutiva dels joves.

Població a qui s'adreça: menors magribins en situació de desemparament, d'edats compreses entre els 16 i 18 anys, amb possibilitat de continuar en el recurs després de la majoria d'edat per tal de finalitzar els seus processos.

Nombre de places: 10 places per a menors i 2 per a majors d'edat.

Recursos humans i d'infraestructura: l'equip del Centre està format per 8 educadors socials (6 a jornada completa, incloent-hi la direcció del centre, i 2 a mitja jornada), 1 mediador cultural, 1 treballadora familiar i 2 vetlladors. Els 8 primers són autòctons i el quatre últims són de procedència marroquina.

Com a suport de l'equip comptem amb 1 assessora psicopedagògica, 1 treballadora social i 1 supervisor. També per a determinades circumstàncies i gestions comptem amb els recursos de Càritas Diocesana de Barcelona.

L'infraestructura és un pis amb cinc habitacions compartides pels nois, amb un mínim de dues places i màxim de tres, una habitació-despatx per als educadors, cuina, tres sales d'ús comú (menjador, sala d'estar i sala d'ordinadors), una cambra de bany amb tres dutxes i tres vàters, una cambra de bany per als professionals, una cambra de bany adaptat, rebost, sala d'entrevistes i una sala de màquines (bugaderia, caldera, etc.).

Adreça: Via Laietana, 5, entresòl, 08003 Barcelona.

El març de 2000 es crea el recurs Centre d'Estada Limitada Al-Qàntara, que consta d'un pis residencial i un centre d'activitats per a nois magribins a partir de 16 anys. És un centre que neix de la necessitat de trobar recursos de continuïtat i sortida als processos que estaven fent els nois amb els educadors de carrer i els centres oberts. Aquest nou projecte residencial és fruit de la reconversió del Centre d'Acolliment

Diürn Al-Qàntara per cobrir un altre espai tenint en compte l'existència de dos centres oberts creats per l'Administració⁶⁰ que ofereixen el mateix servei. D'aquesta forma es pot atendre un col·lectiu de nois que quedaven fora del sistema de protecció, per als quals els centres d'acollida i diagnòstic no eren una resposta adequada, com a porta d'entrada a la xarxa de protecció, tal com queda reflectit en altres capítols d'aquest document.

Com a alternativa a aquests centres i des de l'experiència de treball educatiu al carrer i al Centre d'Acolliment Diürn Al-Qàntara, es reclamava la creació d'un EAIA (Equip d'Atenció a la Infància i Adolescència) sense territori, que permetés diagnosticar els menors en els diferents espais de medi obert on eren atesos. L'objectiu d'aquest centre és fer possible un diagnòstic indispensable per poder accedir als entres residencials o a altres mesures de la xarxa existents a Catalunya.

El mes de juny del 2000 neix el SETEMI (Servei d'Equip Tècnic Especialitzat en el Diagnòstic de Menors Indocumentats) amb aquesta finalitat. El CEL Al-Qàntara permet, respecte al diagnòstic, que el menor estigui allotjat i així no es trenqui el procés del menor, ja que en alguns casos havien començat a fer processos formatius i els centres de diagnòstic es troben allunyats del nucli urbà on se solen moure aquests menors.

Les demandes que els menors expressaven i expressen són les següents i en aquest ordre: papers, treball i sostre. Des de la intervenció al carrer i als Centres Oberts es detecten aquestes necessitats, però no es poden satisfer; des del CEL això ha de ser possible.

El fet que la DGAI (Direcció General d'Atenció a la Infància) tuteli el menor i n'atorgui la guarda al CEL permet regularitzar la situació jurídicoadministrativa del menor, que així assoleix els requisits indispensa-

El fet que la DGAI tuteli el menor i n'atorgui la guarda al CEL permet regularitzar la seva situació jurídicoadministrativa.

bles per a la tramitació del permís de residència, com són: domicili fix (empadronament) i existència de guardador. Al mateix temps els papers són indispensables per accedir a la formació i al món laboral.

Els nois vénen derivats pel servei d'urgències de la DGAI. Han passat per diferents situacions, des de viure al carrer (més o menys temps) per manca de detecció, per opció personal o per dificultat d'adaptació als recursos existents, i n'hi ha d'altres que han estat als Centres d'Acolliment i Diagnòstic i al SAAE-MI (Servei d'Atenció i Acollida Especialitzat per a Menors Immigrants no Acompanyats).

Els menors magribins que arriben al CEL han acceptat la mesura de protecció que des de la DGAI se'ls ha ofert i la participació en el seu projecte educatiu. Per accedir al CEL han de fer una opció personal, que es tradueix en un procés que inclou una primera visita i contacte amb el centre, la presentació del recurs educatiu i l'explicació del procés que es pretén amb el menor. Se'ls demana que decideixin; per tant, la seva entrada al centre no es produeix el mateix dia de la presentació. Un cop han fet l'opció d'acceptació, se signa un contracte educatiu entre el menor i l'equip.

La primera relació dels menors amb els educadors és de molta desconfiança. Es pot considerar una conseqüència lògica tenint en compte que molts d'ells, al carrer, han hagut d'amagar-se de l'adult i/o han estat utilitzats per ell. Les relacions de confiança s'estableixen amb el temps, a partir de l'acompanyament educatiu en les seves vides.

Al centre es parteix d'un concepte d'educació integral de les persones, però en els processos dels menors es posa un especial èmfasi en la documentació, en la formació laboral i l'adquisició d'habilitats socials. El primer pas que havíem de fer des del centre era documentar els menors. Tots van venir sense passaport del país d'origen; per tant, calia fer les ges-

Un cop han fet l'opció d'acceptació del recurs, se signa un contracte educatiu entre el menor i l'equip.

Es posa un especial èmfasi en la documentació, en la formació laboral i l'adquisició d'habilitats socials.

En la tramitació del passaport i del permís de residència és imprescindible la col·laboració dels consolats dels països d'origen i de la subdelegació del Govern.

Mentre les causes pendents no són jutjades, en el seu cas preval la presumpció de culpabilitat. A més, el ritme de la justícia els perjudica, perquè la seva lentitud retarda la tramitació del permís de residència.

tions als consolats pertinents per a l'obtenció d'aquest document imprescindible per a la tramitació del permís de residència al nostre país. Aquests processos iniciats per part del CEL han estat traspassats a la SETEMI des de la seva creació. Tot i això, hi ha circumstàncies d'algun menor que encara requereix la nostra intervenció en aquest aspecte.

En la tramitació del passaport i del permís de residència és imprescindible la col·laboració dels consolats dels països d'origen i de la subdelegació del Govern, sense la qual és impossible garantir el dret dels menors a ser documentats. S'han desenvolupat relacions amb algun consolat, i s'estan obrint vies de col·laboració amb d'altres. Malauradament, molt expedients de permisos de residència s'aturen a la subdelegació del Govern, perquè els menors tenen causes pendents amb la justícia, i és evident que en la situació de carrer molts d'ells s'han vist involucrats en activitats delictives. Però el fet important és que, mentre les causes pendents no són jutjades, en el seu cas preval la presumpció de culpabilitat i no la d'innocència. A més, s'hi afegeix que el ritme de la justícia els perjudica, perquè la seva lentitud retarda la tramitació del permís de residència. Sense aquest permís no poden accedir a gaudir d'una sèrie de drets necessaris per a una vida normalitzada, i aquí podem llegir des d'accedir al món laboral, fins a tenir una llibreta d'estalvis, el lloguer d'una vivenda... o també la retenció per part de les forces d'ordre públic fins la comprovació de la seva identitat. Al mateix temps l'obtenció dels papers fa que augmenti la confiança en el seu procés educatiu, la credibilitat i el respecte vers l'equip educatiu. Tot això reverteix en la relació educativa i afavoreix que s'estableixin els vincles necessaris per al treball del dia a dia.

Paral·lelament a la documentació cal treballar la formació per a la capacitació laboral. És necessari tenir en compte que per aconseguir una inserció la-

boral hauran d'assolir una formació prèvia, com qualsevol altre adolescent. En el seu cas tenen una dificultat afegida, l'escàs domini dels idiomes. Des del centre es garanteix la recerca de cursos de formació ocupacional i de cursos d'aprenentatge de llengües. En el cas de la formació ocupacional estem sotmesos a l'oferta disponible per part de les diferents entitats que promouen la formació. Aquestes es troben alhora condicionades a l'arribada de les subvencions per part del Departament de Treball. Això ens obliga a preveure casos en què els menors no podran accedir a cursos de formació ocupacional reglats i a oferir des del centre formació al menor que es trobi en aquesta situació. En relació amb l'aprenentatge de llengües els orientem a les escoles d'adults, ja que són els únics recursos de què poden gaudir aquests menors perquè, en tenir 16 anys, segons la llei no tenen dret a l'escolarització.

El Centre d'Estada Limitada intenta donar allotjament, entès com una unitat de convivència en què cadascú té els seus espais propis i n'hi ha d'altres de compartits, un espai on nois i professionals comparteixen les tasques domèstiques i les responsabilitats necessàries per a la vida quotidiana.

L'estada al Centre és un procés cap a l'autonomia; com diu Paulo Freire⁶¹ "*...la autonomía, en cuanto a maduración del ser para sí, es proceso, es llegar a ser. No sucede en una fecha prevista, es en este sentido que una pedagogía de la autonomía tiene que estar centrada en experiencias estimuladoras de la decisión y la responsabilidad, valga decir, en experiencias respetuosas de la libertad.*"

Per a l'aprenentatge de llengües els orientem a les escoles d'adults que, ara per ara, són els únics recursos existents.

8. SAAEMI (Servei d'Acollida i Atenció Especialitzada a Menors Immigrants no acompanyats): actuar des de l'acompanyament

Rachid Mostaid i Sergi Gabernet, *educadors del SAAEMI*

Nom del servei: SAAEMI: Servei d'Atenció i Acollida Especialitzat en Menors Immigrants.

Entitat que el gestiona: Fundació Mercè Fontanilles.

Any de creació: juny del 1998.

Objectius: inserció sociolaboral dels menors.

Població a qui s'adreça: el servei està destinat a l'atenció del col·lectiu immigrant no acompanyat, especialment els que provenen dels països del Magrib.

Nombre de places: actualment podem atendre 40 menors.

Recursos humans i d'infraestructura: en l'actualitat el servei disposa de tres educadors socials, la direcció tècnica de la Fundació i el personal tècnic i administratiu del centre de gestió.

Localització: el servei s'ubica a la Via Laietana núm. 54 de Barcelona, a les instal·lacions del Centre de Gestió de la Fundació.

Es tracta d'un servei d'atenció en medi obert per a menors de 16 a 18 anys amb capacitat d'autonomia suficient per acollir-se al procés d'iniciació al treball que exigeix el projecte.

Un dels primers serveis que es va crear atenent directament a la demanda dels menors de ser documentats i poder accedir al món laboral fou el servei SAAEMI, gestionat per la Fundació Mercè Fontanilles, que pel fet de ser la mateixa entitat que gestionava centres d'acollida coneixia de prop la problemàtica d'aquest col·lectiu. Es tracta d'un servei d'atenció en medi obert per a menors magribins no acompanyats de 16 a 18 anys amb capacitat d'autonomia personal suficient per acollir-se al procés d'iniciació al treball que exigeix el projecte. El servei realitza funcions educatives i de mediació cultural, atenent la situació personal i social dels menors i procurant-los

serveis propis de substitució de la llar en un règim obert que no requereixi l'internament en un centre.

Els nois que accedeixen al projecte, pel fet de viure en pensions i moure's autònomament per la ciutat, fan un procés de creixement personal que és el que els permetrà assolir l'objectiu de la inserció social amb èxit. Aquest objectiu és alhora un criteri de selecció: només podran accedir a aquest recurs nois amb capacitats suficients per dur a terme una vida autònoma normalitzada.

Els objectius principals del servei són:

- Atenció personal i acollida.
- Allotjament i mantenció
- Educació en habilitats socials orientades a la inserció sociolaboral.
- Integració en els recursos normalitzats de la comunitat (àmbit formatiu, laboral, cultural, de lleure...).
- Gestió de tràmits destinats a aconseguir la seva legalització.

Reflexions sobre el servei

L'objectiu últim és la inserció social del menor, al marge que sigui immigrant. És a dir, donar-li unes bases que li permetin construir el seu futur. Això vol dir fer un treball educatiu basat en la responsabilització i l'autonomia del jove. Responsabilització i autonomia que només és possible si:

- El centre d'acollida queda en un segon pla: el noi, tot sol, s'ha d'obrir camí en la societat.
- Es té confiança en les possibilitats del jove. Ell vol (per això ha fet 1000 Km fins aquí) i pot (i, si no, se li han de donar les eines educatives perquè pugui), i l'educador li ha de demostrar que creu en ell; per això li dóna un marge de llibertat tan ampli, al qual el noi ha de respondre complint els compromisos que ha adquirit.

Els nois que accedeixen al projecte, pel fet de viure en pensions i moure's autònomament per la ciutat, fan un procés de creixement personal molt positiu.

Es fa un treball educatiu basat en la responsabilització i l'autonomia del jove donat-li unes bases que li permetin construir el seu futur..

No s'actua amb paternalisme sinó amb exigència. Certs discursos victimistes que deixen el menor sempre desvalgut l'estan convertint en un minusvàlid social.

Pel fet que siguin estrangers no cal abaixar el llistó educatiu i aconseguir-se amb resoldre'ls els papers, la pernoc-ta o la manu-tenció.

- Es realitza un treball individualitzat: cal conèixer bé el noi. Tots són menors immigrants desemparats, però hi ha unes grans diferències entre uns i altres, que si no es tenen en compte ens portaran al fracàs. No tenen res a veure el que té un projecte de treball i el que ha vingut només per millorar (i amb la complicitat de la família), o el que ve fugint d'un context familiar que el maltractava o l'ofegava, el que ha patit experiències de carrer molt dures, el que té referents adults amb els quals pot comptar, el que està sol, el que és capaç de comprometre's, el que encara és molt infantil i no sap el que vol, el que es descontrola i necessita contenció... per a cadascú hi pot haver un recurs educatiu apropiat.

- No s'actua amb paternalisme sinó amb exigència. Partim de que el noi és capaç de sortir endavant. Certs discursos victimistes que deixen el menor sempre com el pobre noi desemparat l'estan convertint en un minusvàlid social.

- Se'ls tracta amb igualtat de condicions que als nens d'aquí: amb drets i deures. Pel fet que siguin estrangers no cal abaixar el llistó educatiu i aconseguir-se amb resoldre'ls els papers, la pernoc-ta o la manu-tenció. Cal fer, juntament amb ells, un projecte educatiu i demanar-los responsabilitat i interès per la seva formació: en aquest sentit cal destacar la importància dels cursos ocupacionals, que són el primer requisit del programa. Primer es pretén que els nois aprenguin un ofici: SAEMI no pretén trobar-los feina immediatament. Primer cal formar-se per tenir alguna cosa per al futur.

- Es treballa sota un criteri de realitat: la formació, la tutoria, el treball educatiu individualitzat pretenen enfrontar constantment el noi amb els seus desitjos, el que esperava, el que s'ha trobat... alleugerir la por a tornar havent fracassat, reduir l'orgull, contactar amb la família, preparar el retorn quan aquest és volgut pel noi. Se li ha de fer entendre que no tornarà

amb el cotxe carregat ple de regals, però sí amb el cap ple d'idees i experiències útils que ha viscut aquí, amb les quals pot recomençar la seva vida allà sense haver de patir unes condicions tan dures. L'objectiu és que el noi aprengui a aprendre.

- Es té en compte la relació amb la família i la possibilitat de retorn al nucli, que per als menors autòctons és present en el 90% dels projectes educatius i en el cas d'aquests nois s'oblida del tot. També tenen una família i a vegades, no sempre, havent conegut la duresa de la vida pels carrers, voldrien tornar-hi.

- La presència de l'educador com a adult de referència: marca les normes de joc. Marca els límits. Però com que el context de treball és molt distès (ell dorm en una pensió, acudeix al curs, sopa al restaurant, dina a la Fundació Mercè Fontanilles amb la resta de treballadors, va al gimnàs, etc.), és un marc de quotidianitat que s'assembla més a la vida d'un barceloní adult que a la d'un menor d'un centre. La soledat existeix i és una de les qüestions que cal resoldre: tot i que sempre compten amb la tutoria i el referent hi ha una certa dificultat per refer unes relacions grupals diferents a les del carrer.

El treball educatiu comença per aclarir què vol fer el noi. Ha de tenir clar el seu projecte i saber que és ell que el tirarà endavant. SAAEMI només és una ajuda, i amb contraprestacions. Els educadors t'ajuden a cercar pensions, dinen junts, i et mouen la qüestió dels papers; però tu has de complir els teus compromisos: bàsicament el curs de formació ocupacional i comportar-te a les pensions...

Quan van al consolat, l'educador acompanya el noi a fer els seus tràmits, no a l'inrevés. Són els seus papers, els seus problemes, i és ell qui els ha de resoldre.

Queda un buit: les relacions d'amistat, afecti-

Es té en compte la relació amb la família i la possibilitat de retorn al nucli: tenen una família i a vegades, no sempre, havent conegut la duresa de la vida pels carrers, voldrien tornar-hi.

ves... SAAEMI té pocs espais de lleure per al grup. Els nois s'han d'obrir, però això és el que els costa més.

La valoració és molt bona. Els nois de carrer coneixen el servei i hi volen anar. Potser s'ha idealitzat una mica: haurien de conèixer tots els centres del circuit i veure que hi ha nois als quals convé més un centre d'acollida o un residencial que això. El SAAEMI només serveix per a aquells que tenen uns certs nivells d'autonomia. Això no vol dir que no vinguin d'històries de carrer, que no tinguin dificultats amb les drogues, amb els horaris, amb els requisits laborals..., però sí que vol dir que tenen una voluntat de treballar i ser adults a Catalunya.

Aquest servei ofereix una alternativa real a aquells nois per als quals no és adient una mesura d'internament en centre.

L'estada és limitada de 6 a 8 mesos. Des del 1998 que van començar han passat uns 40 nois, dels quals el 100% ha assolit la documentació i un 75% la inserció laboral. La valoració d'aquest servei és prou positiva per pensar que ofereix una alternativa real i viable a aquells nois per als quals no és adient una mesura d'internament en centre. Però, evidentment, com tots els serveis de nova creació, necessita reajustaments per fer front a totes les noves situacions no previstes; per aquest motiu es realitzen avaluacions periòdiques i supervisions.

Els possibles suggeriments per millorar-lo fan referència al circuit d'entrada i sortida del servei, és a dir, a les derivacions previstes. Si, dins la lògica evolutiva, pensem que el procés de tot adolescent hauria de partir de situacions clarament protectores, amb menys autonomia, i avançar progressivament cap a situacions que exigeixen major responsabilitat, basades en la llibertat i la confiança al noi, no té gaire sentit que, a vegades, aquest procés es faci a la inversa: el circuit preveu que al SAAEMI hi vagin nois de carrer que no han passat per cap institució. Aquest fet no permet derivar nois del CRAE al SAAEMI i en canvi sí que permet (i de fet es dona) el moviment invers.

Això és una dificultat, ja que el noi ho viu com una pèrdua de llibertat i veu les normes pròpies del CRAE com un encotillament dels seus moviments.

Les coordinacions periòdiques que es mantenen amb la resta de dispositius de la xarxa han de servir, a més de treballar cas per cas, per anar millorant el circuit.

Una segona reflexió fa referència a l'especificitat del servei, ja que va ser pensat per atendre exclusivament menors immigrants. Malgrat això, la vida normalitzada a la ciutat que duen tots els menors que participen al servei, fa que totes les seves relacions (als cursos ocupacionals, als tallers, al gimnàs, a la feina, a l'allotjament...) siguin normalitzades i diversificades.

S'està valorant la necessitat d'obertura del servei a nois i noies autòctons i que també passen per una situació en la qual els resulta contraproductiu viure com a interns en un centre. Possiblement, l'estil de treball del SAAEMI encaixa amb les directrius del Pla interdepartamental per a majors de 18 anys, i concretament amb algunes de les estratègies previstes per a joves de 16 a 18 anys en el seu procés cap a l'autonomia. Per tant, un cop més fem atenció a la voluntat d'integrar els nous serveis a la xarxa i d'evitar la creació de "bolets", i recomanem incloure el SAAEMI en el circuit normalitzat.

Les coordinacions periòdiques han de servir, a més de treballar cas per cas, per anar millorant el circuit.

9. L'acolliment familiar com a mesura d'atenció als menors magribins

Núria Fabra, *pedagoga*

Nom del servei: Servei d'acolliments familiars per a menors immigrants magribins sense referents familiars.

Entitat que el gestiona: és un servei de l'Institut Català de l'Acolliment i l'Adopció, gestionat per la Creu

Roja, l'ASCIB (Associació cultural IBN Batuta i l'IReS (Institut de Reinserció Social).

Any de creació: juliol del 2000.

Objectius: té com a objectiu principal fer una sensibilització social sobre la situació d'aquests joves i trobar persones i famílies disposades a acollir aquests menors a les seves llars.

Població a qui s'adreça: menors immigrants d'origen magribí sense referents familiars a Catalunya. Famílies instal·lades a Catalunya que vulguin acollir-los.

Nombre de places: indefinit.

Recursos humans i d'infraestructura: els de les institucions col·laboradores

Localització: Carrer Capellans 2, 1r. 08002 Barcelona.

L'ICAA ha planificat i supervisa el projecte, mentre que les diferents institucions implicades treballen pel mateix objectiu comú diferenciant el seu àmbit d'actuació:

- L'ASCIB realitza un treball de sensibilització i difusió del projecte en la comunitat magribí, amb la qual té contactes i relació.

- L'IReS realitza una tasca de sensibilització, difusió del projecte i el treball amb menors i famílies durant tot el procés d'acolliment familiar, a les següents comarques de la província de Barcelona: Alt Penedès, Barcelonès, Garraf, Maresme, Vallès Oriental i Osona.

- Creu Roja realitza una tasca de sensibilització, difusió del projecte i el treball amb menors i famílies durant tot el procés d'acolliment familiar a la resta del territori català.

L'acolliment familiar ha de ser un recurs possible per a qualsevol menor tutelat per a qui es considera idònia aquesta mesura.

El servei es basa en la hipòtesi que l'acolliment familiar ha de ser un recurs possible per a qualsevol menor tutelat per a qui es considera idònia aquesta

mesura. Així sorgeix el nou servei, amb l'objectiu de sensibilitzar la població sobre l'acolliment familiar i difondre com són aquests joves i què els passa durant el seu procés migratori. Sorgeix des de l'especificitat per diversos factors:

- La dificultat de trobar persones o famílies disposades a acollir menors magribins sense referents familiars a Catalunya per la seva condició d'adolescents, la imatge negativa donada pels mitjans de comunicació, el fet de ser immigrants...

- La manca de cultura social cap a l'acolliment familiar a Catalunya fa que el nombre d'infants a l'espera d'una família d'acollida sigui elevat i que no hi hagi famílies a l'espera d'infants a acollir. Aquesta situació afavoreix l'acolliment d'infants petits, sense dificultats especials... Molt poques famílies estan disposades a acollir adolescents (de cap procedència ètnica), i no hi ha cap persona o família en espera que en l'actualitat pugui acollir algun d'aquest joves.

- Es constata la pràctica inexistència d'ofertes d'acolliment familiar per part de famílies d'origen magribí⁶² per la qual cosa es fa necessari un treball de difusió en aquesta comunitat per tal de donar-los a conèixer aquest recurs i fer possible que s'ofereixin pels circuits establerts.

- La novetat d'aquest fenomen a Catalunya fa necessària la creació de materials, eines i metodologies que permetin treballar de forma acurada les necessitats i demandes d'aquests joves⁶³.

- La imatge social d'aquests joves, promocionada des dels mitjans de comunicació, no facilita que les famílies, de cap origen ètnic, amb residència habitual a Catalunya estiguin obertes o clarament predisposades a acollir un d'aquests joves.

Davant la confluència d'aquests factors s'opta per endegar un servei adreçat a tota la població a nivell

Es un servei adreçat a tota la població a nivell de sensibilització i difusió i amb l'objectiu de poder fer possible l'acolliment dels menors magribins sense referents familiars per als quals sigui idoni.

de sensibilització i difusió i amb l'objectiu de poder fer possible l'acolliment dels menors magribins sense referents familiars per als quals sigui idoni.

La sensibilització i difusió realitzada per les tres entitats gestores es basarà en l'exposició del perfil d'aquests joves, les vivències i experiències que han viscut, com és el seu projecte migratori, com els rep la societat d'acollida, quins recursos s'han desplegat per atendre'ls, com se'ls pot ajudar, què implica l'acolliment familiar, com es porta a terme a Catalunya, les diferències respecte a l'adopció... Cada entitat organitzarà un sistema de xarxa informativa entrant en contacte amb associacions, entitats i persones, emprant les entrevistes, els col·loquis, les notes de premsa, els articles d'opinió i tots els mitjans que considerin necessaris per desenvolupar la seva tasca.

La Creu Roja i l'IReS realitzaran el treball de preparació dels infants i les famílies per a l'acolliment, i donaran el suport necessari a joves i famílies durant tot el procés d'acollida.

La Creu Roja i l'IReS realitzaran el treball de preparació dels infants i les famílies per a l'acolliment, i donaran el suport necessari a joves i famílies durant tot el procés d'acollida. Les persones o famílies sol·licitants d'acolliment familiar de menors immigrants sense referents familiars rebran una formació específica (en grup o individual, segons el nombre de sol·licituds existents) sobre l'acolliment i les característiques d'aquests nois. S'estudiarà la idoneïtat de la seva oferta (la motivació per a l'acolliment, l'experiència i les capacitats educatives, l'estil educatiu, l'organització familiar...) i es definirà el perfil més idoni de menor al qual cada família pot donar resposta. Posteriorment es dissenyarà un pla d'acoblament (temps de coneixement i establiment de contacte entre la família i el menor). També es formalitzarà l'acolliment i es treballarà per aconseguir la inserció social i personal del jove a Catalunya: permís de treball i residència, formació ocupacional i inserció laboral, utilització dels recursos de la xarxa comunitària, coneixement de la llengua d'origen i de rebuda, restabliment de relacions (si s'escau) amb la família d'ori-

gen, relacions amb iguals, activitats de lleure... Durant tot el procés d'acollida es donarà suport a les famílies i als nois/es, i es farà una mediació entre ells, en cas que sorgeixin conflictes. L'objectiu és oferir un entorn familiar a aquells joves per a qui el recurs es consideri idoni per poder créixer i assolir el seu procés migratori i d'autonomia.

El servei s'adreça a aquells joves que vulguin ser acollits per una família, que mostrin predisposició per respectar les normes de convivència d'un entorn familiar i possibilitats d'inserció en la xarxa comunitària (disponibilitat per a l'escolarització, la formació ocupacional i la inserció laboral...). Pot acollir qualsevol persona o persones d'un nucli de convivència amb residència habitual a Catalunya, que tinguin uns ingressos familiars que els permetin cobrir les seves despeses bàsiques, que no tinguin cap problema de salut física o psíquica que els impedeixi fer-se càrrec de l'atenció i educació d'un adolescent i que estiguin disposats a participar en un procés de formació i de col·laboració amb els professionals del servei.

Els acolliments finalitzaran a petició de qualsevol de les dues parts (quan es consideri que la convivència resulta perjudicial per a una o totes dues parts), per majoria d'edat, assoliment d'independència per part del jove... Després la família i el jove definiran el tipus de relació i contactes que volen mantenir.

Als joves se'ls ofereix un marc de convivència familiar en el qual poden construir el seu procés d'autonomia; per tant, es defineix com un recurs temporal, un entorn estable en què el menor pugui establir una vinculació amb uns adults de referència de la seva comunitat o de la comunitat d'acollida que li permeti ampliar la xarxa de relacions en el nou entorn i faci possible la seva promoció social.

Aquests joves immigrants arribats a Catalunya van construir un somni migratori, del qual han de reprendre els objectius: han d'acceptar la realitat amb què

El servei s'adreça a aquells joves que vulguin ser acollits per una família, que mostrin predisposició per respectar les normes de convivència d'un entorn familiar i possibilitats d'inserció en la xarxa comunitària.

Als joves se'ls ofereix un marc de convivència familiar en el qual poden construir el seu procés d'autonomia.

El futur es construeix sobre el passat, un passat que aquests joves hauran de reordenar, comptant amb un present en què les seves necessitats bàsiques no siguin el seu objectiu prioritari.

Cada jove haurà de tenir el temps i se li hauran d'oferir les eines per revisar la seva història i definir el seu projecte de futur.

s'han trobat per poder construir un projecte de futur. El futur es construeix sobre el passat, un passat que aquests joves hauran de reordenar, comptant amb un present en què les seves necessitats bàsiques (alimentar-se, vestir-se, dutxar-se...) no siguin el seu objectiu prioritari, un present centrat a obtenir una formació i uns recursos personals i socials que els permetin millorar, un present orientat al futur. Els serveis treballarem amb els joves i les famílies per fer possible aquest repte.

Aquest repte està protagonitzat pel jove, per això cada cas s'haurà de treballar des d'una perspectiva personalitzada. Cada jove haurà de tenir el temps i se li hauran d'oferir les eines per revisar la seva història i definir el seu projecte de futur. A partir dels seus interessos i capacitats, utilitzant el seu bagatge personal i posant a treballar el seu potencial, els joves hauran de repensar la relació amb la seva família d'origen (enviar o no enviar-los diners, mantenir més o menys contacte...), repensar les seves relacions amb iguals (escollir els cercles de relació, iniciar activitats de lleure i lúdiques que el satisfacin...). Cada jove haurà de donar un lloc a les tradicions de la seva cultura d'origen i de la cultura d'acollida, haurà de definir la necessitat de formar-se en les diferents llengües amb què conviu (l'àrab, el català, el castellà...), haurà de definir la identificació religiosa que vol tenir o no tenir... Tot això des d'un marc de respecte, de convivència i de construcció d'una identitat que li permeti saber qui és, què vol i com relacionar-se amb els medis socials i culturals en què viu.

L'atenció i educació d'aquests adolescents s'ha de basar en poder proporcionar-los una oferta cultural i social rica, un entorn afectiu i relacional estable que els permeti el diàleg, el dret d'equivocar-se, la confiança... perquè puguin emprendre el seu camí de futur i definir el seu projecte de vida.

Per poder portar a terme aquest treball caldrà un

treball conjunt per part de tots els implicats: jove, família i serveis, en què la xarxa comunitària tingui un lloc rellevant i la independència del jove sigui un objectiu compartit. Caldrà oferir al jove múltiples figures de referència femenines i masculines, àrabs, catalanes i castellanes del seu entorn o del teixit social en un sentit ampli (cantants, actors...), perquè pugui anar escollint i definint el seu projecte des de la integració d'elements. Caldrà acompanyar-lo en un procés de maduració en què no hi hagi passat per oblidar, sinó que es recullin els aspectes positius del passat, i es treguin aprenentatges positius de les experiències negatives o difícils, en què el treball es basi en la inclusió de noves vinculacions afectives, nous elements culturals, en el coneixement dels recursos per entendre i relacionar-se amb els altres i l'entorn en què viuen. Una maduració basada en la responsabilitat que, lluny de culpabilitzar el jove, li permeti assumir les conseqüències dels seus actes, dels seus encerts i dels seus errors. Un procés de construcció d'un futur com a subjectes socials que formen part d'un entorn en el qual han escollit viure i en el qual tenen l'oportunitat d'assolir la seva promoció social.

L'objectiu del projecte és ajudar els joves a construir, que siguin atesos pel servei, un marc familiar i un suport des del qual puguin reconstruir el seu projecte migratori i aconseguir la seva inserció social i laboral a Catalunya. L'acolliment ha de permetre al menor plantejar-se el seu projecte de vida, restablir les relacions i experiències significatives del seu passat, resignificar-les per entendre el seu present i construir un futur de forma autònoma i responsable. El projecte és un recurs més a oferir a aquells joves per als quals pugui ser beneficiós. Un recurs de la xarxa que s'haurà d'anar construint i redefinint a mesura que el fenomen de la immigració de joves sense referents familiars es vagi assentant i integrant en la

Caldrà oferir al jove múltiples figures de referència femenines i masculines, àrabs, catalanes i castellanes del seu entorn o del teixit social en un sentit ampli.

Caldrà acompanyar el noi en un procés de maduració que no l'obligui a oblidar el passat sinó a incorporar-ne els aprenentatges positius.

Cal treballar perquè l'acolliment pugui ser un recurs flexible, a l'abast de cada nou col·lectiu d'infants per atendre; un recurs de corresponsabilitat entre les administracions competents, el teixit associatiu, la societat civil i els mateixos infants que cal atendre i educar.

realitat del nostre país. Com en tot recurs d'atenció i educació a la infància i l'adolescència, haurà de vetllar sempre per dues claus complementàries: la personalització (el treball individual amb cada subjecte) i la flexibilitat que permeti construir un treball d'acord amb les característiques canviants de l'entorn social i cultural en què es desenvolupa cada cas.

L'acolliment de menors magribins sense referents familiars s'haurà d'anar redefinint conjuntament amb els altres acolliments: els d'infants amb malalties, els de grups de germans..., amb l'objectiu compartit d'oferir una llar familiar a aquells infants per als quals una família sigui l'entorn que els permeti créixer i promocionar-se, amb l'objectiu de crear una cultura social on l'acolliment sigui una realitat possible. L'acolliment és una mesura única, una figura jurídica que s'ha de donar a conèixer, s'ha de potenciar i ha de donar lloc a l'acollida d'infants i adolescents de qual-sevol perfil i necessitats. Cal treballar perquè l'acolliment pugui ser un recurs flexible, a l'abast de cada nou col·lectiu d'infants per atendre i educar que sorgeixi; un recurs de corresponsabilitat entre les administracions competents, el teixit associatiu, la societat civil i els mateixos infants que cal atendre i educar.

10. Projectes de l'Associació Sociocultural Ibn Batuta (ASCIB) adreçats als menors immigrants

Marta Casas,

responsable de programes pedagògics de l'ASCIB

Nom del servei: Programa d'acollida a menors immigrants no acompanyats.

Entitat que el gestiona: Associació Sociocultural Ibn Batuta (ASCIB).

Any de creació: 1998.

Objectius: posar a disposició dels menors, en el seu procés d'inserció a Catalunya, els recursos que l'associació, que agrupa persones d'origen marroquí, els pot oferir.

Població a qui s'adreça: menors immigrants.

Nombre de places: indeterminat.

Recursos humans i d'infraestructura: Locals de l'associació ASCIB.

Localització: Carrer Sant Pau 82, baixos. 08001 Barcelona.

El programa d'acollida a menors immigrants no acompanyats de l'ASCIB es basa, fonamentalment, en tres línies de treball:

- Activitats amb els menors.
- Mediació amb el consolat marroquí.
- Participació en el projecte d'acolliment familiar per a menors immigrants magribins sense referents familiars a Catalunya.

Activitats amb els menors

Les activitats amb els menors es van començar a realitzar d'una manera continuada des de l'agost de 1999, tot i que anteriorment ja s'havien fet algunes activitats, especialment durant el mes del ramadà de 1998. L'objectiu final d'aquestes activitats és proporcionar a aquests menors uns espais de relació i interacció allunyats de la marginalitat, a través dels quals puguin desenvolupar les seves habilitats socials i aconseguir experiències vivencials positives que afavoreixin la seva socialització.

Durant el curs 1999-2000 les activitats realitzades han estat les següents:

- Activitats setmanals

L'ASCIB proposa una activitat setmanal amb els

menors, el divendres a la tarda, amb l'objectiu fonamental de proporcionar als menors un ambient familiar, amb els seus propis referents culturals, distès i en certa mesura lúdic. Aquest pot ser un espai aprofitable per fer-los arribar petites consignes i informacions d'interès, proposar activitats, debatre diferents temes, etc.

En aquestes trobades setmanals, se'ls dona un petit berenar, normalment amb begudes i menjars típics magribins, s'escolta música, es miren pel·lícules de vídeo, es parla dels països d'origen, etc. A més, també és un espai on els menors poden disposar de diferents jocs i on es proposen activitats lúdiques.

L'ASCIB també vol acollir aquests menors i oferir-los un espai de celebració del mes del ramadà, en un ambient cultural familiar.

■ **Trencament del dejuni del mes del ramadà**

Seguint la mateixa línia que en les activitats anteriors, l'ASCIB també vol acollir aquests menors en una de les dates més importants del calendari musulmà, per oferir-los un espai de celebració del mes del ramadà, en un ambient cultural familiar.

Durant el mes del ramadà, s'ofereix als menors la possibilitat de trencar el dejuni prescriptiu en els locals de l'associació tres dies cada setmana, a més de coordinar-nos amb altres entitats i mesquites per assegurar la possibilitat que trenquin el dejuni en comunitat tots els dies de la setmana.

■ **Celebració d'altres festes importants del calendari musulmà**

Amb la mateixa idea d'oferir la possibilitat de celebrar les festes més importants del calendari musulmà en comunitat, per oferir als menors un ambient familiar amb els seus propis elements culturals, se celebren també la festa del 'Id al-Fitr (festa del final del ramadà) i del 'Id al-Adha (festa del sacrifici de l'anyell).

En aquestes dues festes, es convida els menors a participar en la festa organitzada per l'ASCIB per a tots els socis i sòcies, amb la intenció de compartir el

menjar típic, realitzar activitats lúdiques i celebrar les festes en comunitat.

Mediació amb el consolat marroquí

Com a associació constituïda i dedicada majoritàriament al col·lectiu marroquí, en nombroses ocasions hem de realitzar tràmits al consolat marroquí per resoldre qüestions relacionades amb diferents programes de l'entitat. Tenint en compte que un dels problemes que habitualment troben els professionals és l'obtenció de la documentació necessària que ha de tramitar el consolat marroquí i que, sovint, l'actuació del consolat no permet l'agilitació d'aquests tràmits, l'ASCIB proposa el seu projecte de mediació amb el consolat marroquí.

Les actuacions previstes en aquest projecte són les següents:

- Creació d'un servei per a la tramitació de documentació per als menors: l'actual equip de coordinació i gestió de l'entitat, juntament amb una auxiliar administrativa i una medidora intercultural, desenvoluparan aquesta tasca.
- Establiment d'un acord amb el consolat marroquí per a la tramitació de la documentació.
- Assessorament sobre temes juridicolegals per part de l'advocat de l'associació.
- Manteniment de relacions i coordinació amb l'Administració, les entitats i educadors que treballen amb els menors.

Participació en el projecte d'acolliment familiar simple per a menors immigrants magribins sense referents familiars a Catalunya

La idea de participar en aquest projecte va sorgir a la reunió mantinguda amb l'Institut Català de l'Acolliment i l'Adopció, l'IRES i la Creu Roja. En aquesta

Tenint en compte les dificultats per a l'obtenció de la documentació necessària que ha de tramitar el consolat marroquí, l'ASCIB proposa el seu projecte de mediació.

L'ASCIB pot facilitar la captació de famílies d'acollida entre la comunitat magribina immigrada.

reunió, com en altres ocasions anteriors, es va considerar la gran tasca que pot realitzar la nostra entitat per a la captació de famílies d'acollida entre la comunitat magribina immigrada i el suport que pot donar al projecte per assegurar una comunicació fluida i articulada amb aquesta comunitat.

Les activitats proposades per al desenvolupament de la nostra participació en aquest projecte són les següents:

- Creació d'un equip de persones responsable de la realització del projecte.
- Realització de reunions periòdiques amb l'ICAA, l'IRES i la Creu Roja per treballar coordinadament i així assegurar l'èxit del projecte.
- Realització d'una prospecció per detectar noves vies de comunicació amb la comunitat magribina fora de l'àmbit estricte de l'associació i fora de l'àrea metropolitana de Barcelona.
- Inici de relacions amb mesquites, entitats i altres grups d'immigrants per establir una xarxa de treball i comunicació per al desenvolupament del projecte.
- Realització d'una campanya de sensibilització sobre la situació dels menors, les problemàtiques associades i la necessitat de col·laboració de la comunitat magribina immigrada per a la solució del problema.
- Realització d'una campanya de difusió del projecte d'acolliment familiar.
- Realització d'una campanya de captació de famílies interessades en participar en el projecte i derivació cap als equips de selecció i formatius del projecte.

Altres actuacions

A part de les activitats d'aquests tres projectes concrets, hem realitzat altres actuacions puntualment:

- **Assessorament i seguiment puntual d'alguns casos**

Com a associació destinada a oferir ajuda humana, social i cultural als immigrants, a vegades s'adrecen a nosaltres menors amb problemes específics i puntuals que intentem resoldre en la mesura del possible mitjançant els nostres mecanismes i serveis habituals.

- **Derivació d'alguns dels menors a altres programes o serveis de l'ASCIB**

Una altra actuació d'aquesta línia de treball és la possibilitat de derivar alguns dels usuaris d'aquest programa a altres serveis o activitats de l'associació: classes de castellà o català, alfabetització, serveis socials, activitats ludicoculturals, etc.

11. Pla interdepartamental per a nois i noies majors de 18 anys que han estat sota la tutela de la DGAI

Montse Pedrola, *pedagoga*

Nom del servei: Pla Interdepartamental per a majors de 18 anys.

Entitat que el gestiona: DGAI.

Any de creació: 1995.

Objectius: Facilitar la inserció social de nois i noies majors de 18 anys que han estat sota la tutela de la DGAI.

Població a qui s'adreça: nois i noies majors de 18 anys que han estat sota la tutela de la DGAI.

Nombre de places: indefinit.

El Pla per a Majors de 18 Anys, per la seva dimensió i característiques, té un caràcter interdepartamental. La seva adscripció i direcció correspon a la Direcció General d'Atenció a la Infància del Departament

El Pla sorgeix de la necessitat de cercar solucions per als nois i noies que han estat ingressats i tutelats en centres, i que arriben a la majoria d'edat sense habitatge ni suport familiar.

Es tracta d'un pla de mesures concretes de discriminació positiva per permetre la igualtat d'oportunitats als joves que han estat tutelats.

de Justícia, mitjançant un òrgan tècnic que es coordina amb els diferents departaments responsables de la gestió i aplicació de cadascuna de les mesures que ofereix, comptant amb els interlocutors designats per a la seva aplicació, seguiment, evolució i elaboració de propostes. Els departaments implicats són el de Justícia, Treball, Benestar Social, Ensenyament, Presidència i Sanitat i Seguretat Social.

El Pla sorgeix de la necessitat de cercar solucions a la problemàtica que es planteja en relació amb els nois i noies que han estat ingressats i tutelats en centres residencials d'acció educativa que arriben a la majoria d'edat i per a qui la manca d'habitatge, d'un lloc de treball i de suport familiar són alguns dels condicionants que, entre altres, els impedeixen afrontar el seu futur amb un mínim de garanties i els deixen en una situació de risc respecte a la seva plena integració social.

Els principis que regeixen l'actuació del Pla i les mesures que s'acorden són:

- Es tracta d'un pla de mesures concretes de discriminació positiva per permetre la igualtat d'oportunitats als joves que han estat mancats d'una potestat adequada i/o no compten amb cap referent ni suport familiar en arribar a la majoria d'edat i, en alguns casos, abans.

- És un pla pensat per a aquells joves que tenen capacitats de convivència autònoma.

- És un pla voluntari. S'oferirà a aquells joves que s'adeqüin a les característiques fixades i que lliurement i voluntàriament vulguin participar-hi.

- És un pla que neix amb la consciència de risc de cronificació dels joves destinataris. Per això s'ha tingut en compte la necessitat d'utilitzar al màxim elements normalitzadors i integradors.

- És un pla flexible. No tots els beneficiaris han d'utilitzar tots els mecanismes que preveu el pro-

grama. S'adaptarà cada cas a les seves necessitats.

- És un pla pensat per dur-se a terme en estreta col·laboració amb els CRAE que treballen amb població d'entre 16 i 18 anys, d'on sortiran els possibles beneficiaris. A part dels CRAE, un dels altres canals d'accés al Pla és a través de Serveis Socials (en el cas de PIRMI) i un altre, creat recentment, és el Servei d'Atenció i Acol·lida a Menors Estrangers Indocumentats o SAAEMI.

Entre els recursos que ofereix el Pla destaquem:

- Seguiment socioeducatiu.
- Recurs d'habitatge a pis o residència assistits.
- Tramitació de PIRMI i seguiment.
- Seguiment dels ajuts econòmics de desinternament.
- Inserció sociolaboral/formació.
- Seguiment de les prestacions no contributives.

Rere cadascuna d'aquestes alternatives hi ha un professional de referència que porta a terme una tasca de seguiment i suport, fent prevaler un dels principis operatius del Pla que és la flexibilitat, la capacitat d'adaptar-se a cada jove i a les seves necessitats. Els objectius del Pla estan enfocats, bàsicament, per poder oferir una sèrie d'alternatives vàlides i un suport tècnic i educatiu tant als professionals dels centres com als mateixos menors. El Pla interdepartamental pretén ser un "pont" entre el recurs institucional i la plena autonomia personal, adaptant-se a les peculiaritats i necessitats de cadascun dels seus joves. Els seus objectius generals són:

- Completar el procés maduratiu dels joves que provenen de CRAE o altres serveis de la Direcció General d'Atenció a la Infància.

El Pla no ha previst cap recurs específic ni cap adaptació per als joves immigrants que arriben sols, però és evident que aquest col·lectiu s'anirà convertint en un dels grups destinataris del Pla més nombrós.

L'experiència ha demostrat que tant la conceptualització del Pla com les metodologies emprades són vàlides. L'únic problema és que es queda curt.

- Utilitzar i coordinar al màxim tots els recursos ja existents i facilitar la creació d'altres, amb la finalitat d'ajudar a aquests joves en la seva integració.

- Facilitar la integració laboral i social dels menors i joves, mitjançant la formació humana, prelaboral i laboral necessàries.

El Pla no ha previst cap recurs específic ni cap adaptació per als joves immigrants que arriben sols i sense referents familiars, però és evident que aquest col·lectiu, justament per la llunyania de les famílies o de les possibles xarxes de suport, i per les edats avançades amb què arriben, s'aniran convertint en un dels grups destinataris del Pla més nombrós. En aquest sentit, si sempre s'han reclamat més recursos econòmics perquè una iniciativa com aquesta pugui oferir un servei real, en el cas de la inserció dels menors magribins sols, quan compleixen els 18 anys, la tasca del Pla serà insubstituïble i, per tant, molt necessària, fet que s'hauria de traduir en una major dotació pressupostària. L'experiència ha demostrat que tant la conceptualització del Pla com les metodologies emprades en la seva aplicació són totalment vàlides. L'únic problema és que es queda curt. I en el cas que ens ocupa serà difícil trobar altres solucions alternatives encaminades a una integració social plena com ho fa el Pla.

12. ADAM: una resposta per als joves immigrants majors de 18 anys

Josep Francesc Canal i Pere Rossell

Nom del servei: Projecte ADAM, que forma part del projecte Al-Qàntara.

Entitat que el gestiona: Càritas Diocesana de Barcelona, dins el programa Sense Llar i Pobresa.

Any de creació: març de 1999.

Objectius: el projecte ADAM té la finalitat de fer de pont entre la situació dels joves que van arribar com a menors, que van fer divuit anys sense documentació i sense llar, i la xarxa actual de serveis socials. S'ha anat adaptant contínuament als canvis de la realitat diària amb la qual ens enfrontem.

Població a qui s'adreça: actualment acompanya 30 joves en edats compreses entre els 18 i els 25 anys. Tots han partit de la situació de viure al carrer, sense mitjans bàsics, sense cap documentació i sense referents familiars al nostre país. No complien els requisits mínims legals per poder residir al nostre país ni per ser atesos per la xarxa de serveis socials.

Recursos humans i d'infraestructura: des de l'inici, un treballador social a jornada completa; el març del 2000 es va incorporar el segon treballador social amb 25 hores de dedicació al projecte. Els locals utilitzats per atendre els joves han estat els despatxos que Càritas tenia en un principi al carrer Princesa i posteriorment a la Via Laietana.

Localització: Via Laietana, 5, entresòl, 08003 Barcelona.

Descripció del servei

Atendre un col·lectiu de joves, majors d'edat, que van arribar a Barcelona com a menors sense documentació ni referents familiars, que vivien al carrer i assistien al Centre d'Acolliment Diürn Al-Qàntara, joves que no podien ser atesos per la xarxa de serveis socials normalitzada existent. Dues perspectives orienten la nostra feina: l'atenció i l'acompanyament individual (micro) i l'anàlisi i la descripció de la situació global (macro).

Quan arriben, en aquest primer contacte amb l'estructura social del nostre país els joves solen necessitar:

Ubicació

- Escolta de les seves expectatives en arribar.
- Resituar les seves expectatives.
- Ubicació social respecte a les seves expectatives.
- Ubicació social respecte al context social que tenim i no queda previst en les expectatives inicials.
- Elaboració de dol de pèrdues d'expectatives.

Assistència

- Ajuda en el procés de cobertura de necessitats bàsiques.
- Dormir i menjar.

Construcció

- Acompanyament en la definició de la seva situació global actual.
- Acompanyament en la decisió dels primers passos que s'han de fer.
- Temporalitzar el camí que vol realitzar.
- Elaborar els dols del desarrelament que provoca el fet migratori.

Individualment s'ofereix un acompanyament global/integral al jove, considerant les necessitats d'ubicació, assistència i de construcció, basat en quatre eixos: personalització de les situacions, potenciació de la màxima autonomia del jove, normalització dels recursos que s'han d'utilitzar i apropament a la comunitat concreta on viu el jove.

Comunitàriament s'ha realitzat una aposta constant per l'anàlisi/diagnosi de la situació per tal de redefinir el projecte al ritme del canvis reals i poder crear espais comuns d'abordatge de la situació d'aquests joves davant les mancances de la xarxa de serveis socials i de l'estructura social actual.

ADAM pretén crear espais comuns d'abordatge de la situació d'aquests joves davant les mancances de la xarxa de serveis socials i de l'estructura social actual.

Després d'aquest any i mig, la majoria de joves han pogut sol·licitar el permís de treball i tenen accés als serveis bàsics de què gaudeix qualsevol ciutadà (sanitat, formació, habitatge, etc.). S'ha constatat que, en rebre una atenció social bàsica, global i amb procés, s'ha reduït les causes judicials; només una minoria ha tingut contactes judicials per noves causes i de manera puntual (no repetitiva pel mateix jove). Cada jove a anat a viure en barris diferents (tots en la zona metropolitana). Ara estan en disposició de poder ser atesos pels diferents equips d'atenció primària de la seva zona. Una minoria no caldrà adreçar-los a serveis socials. Hi ha també una minoria que no han seguit el procés endegat al projecte i en aquests moments és troben al carrer o detinguts en centres penitenciaris.

Pel que fa a la implicació comunitària, s'han pogut fer xerrades explicant la situació d'aquests joves, s'han fet col·laboracions en mitjans de comunicació tant de premsa escrita com de ràdio i televisió, s'han compartit diagnòstics de la situació amb altres professionals implicats en aquest àmbit i s'han iniciat trobades amb associacions, administracions i particulars implicats en la xarxa d'atenció per poder, entre tots, definir/dimensionar la situació actual i els recursos que existeixen.

Reflexions sobre el servei

El projecte ADAM ha estat un servei específicament destinats a joves immigrants, ja que l'objecte social pel qual s'ha endegat el projecte no era cobert per cap administració ni entitat privada, i el seu objectiu era fer de pont entre les situacions de carrer dels joves i els serveis normalitzats de la xarxa social. Durant la realització del projecte s'han establert coordinacions amb les diferents entitats i administracions que estaven en contacte directe amb joves amb les mateixes característiques que els joves que ate-

S'ha constatat que, en rebre una atenció social bàsica i global, s'han reduït les causes judicials d'aquests joves.

Una vegada els joves han aconseguit la documentació, s'ha començat a fer traspasos entre el projecte ADAM i la xarxa normalitzada de serveis socials.

La situació d'aquests joves immigrants, indocumentats i que viuen al carrer, lluny d'estar més acotada i millorada, cada cop és de més indefensió. Ens trobem davant d'una situació de risc creixent per als joves i per a l'entorn social que ocupen.

nia el projecte. Les coordinacions han estat per poder analitzar quina és la realitat que existeix a nivell de la ciutat de Barcelona pel que fa als joves i quines possibilitats hi ha d'inserció social, com també per veure quines possibilitats reals hi ha de poder canalitzar les demandes d'aquest col·lectiu i pensar quins recursos s'han de crear.

Una vegada els joves han aconseguit la documentació, s'ha començat a fer traspasos entre el projecte ADAM i la xarxa normalitzada de serveis socials. En l'actualitat, estem coordinant-nos amb els diferents territoris on estan ubicats els joves, bé per derivar-los als serveis socials d'atenció primària, o bé per ubicar-los en el territori on han anat a viure.

Com a projecte ADAM, creiem que l'objectiu pel qual es va crear ha estat aconseguit, ja que la nostra finalitat era crear un pont entre la xarxa normalitzada i el carrer. S'ha treballat amb un grup concret de nois, i un cop ubicats en la ciutat no es preveu continuar fent una atenció individualitzada. La intenció és treballar a nivell comunitari les diferents situacions en què es troben els joves sense llar a la ciutat.

La situació d'aquests joves immigrants, indocumentats i que viuen al carrer, però, lluny d'estar més acotada i millorada, cada cop és de més indefensió. La impossibilitat de la xarxa social per abordar la problemàtica comporta que ens trobem davant d'una situació de risc creixent per als joves i per a l'entorn social que ocupen.

CAPÍTOL III: CONSIDERACIONS QUE PODEN ORIENTAR LES ACTUACIONS

1. Conceptes a debat

La immigració, tal com ens indica l'antropòloga Dolores Juliano, ha passat de ser un fet real a ser un fet simbòlic. Això significa que aquest fenomen abandona la invisibilitat en el context social i se'n fa objecte de construcció social a partir d'hipòtesis, atribucions i inferències que el fan present en la vida quotidiana. Els conceptes que elaborem a l'entorn de la immigració marcaran no només la percepció que tenim de la qüestió sinó també les estratègies que dissenyem per afrontar-la. Per aquesta raó ens sembla fonamental revisar els conceptes que hi ha en joc, i redefinir-los des d'un posicionament favorable a la integració plena dels immigrants, i en el nostre cas dels menors, com a ciutadans de dret.

Recollim a continuació la reflexió a propòsit d'alguns dels conceptes que han aparegut al llarg de les sessions de treball, un cop més amb la intenció d'estimular debats posteriors i no d'oferir versions totalistes o concloents al respecte. Concretament es treballen conceptes relacionats amb educació i immigració (intentant defugir el debat sobre aspectes genèrics de la immigració, ja que aquesta publicació té un altre objecte d'estudi més concret), fins a conceptes específics de la realitat dels menors immigrants.

■ L'educació multicultural

Per reflexionar sobre aquest concepte ens cal anar al punt de partida: una societat multicultural, s'enfronta amb conflictes. De la mateixa manera que el conflicte és consubstancial a la vida i a la convivència de

Els conceptes que elaborem a l'entorn de la immigració marcaran no només la percepció que tenim de la qüestió sinó també les estratègies que dissenyem per afrontar-la.

Cal entendre i valorar la cultura de l'altre a partir de relativitzar les veritats suposadament objectives i absolutes de la pròpia cultura.

Cal aprendre a gestionar el conflicte desculpabilitzant un únic col·lectiu com a causant, ja que, el conflicte és un fet propi de tota organització humana.

No s'han de crear sota cap concepte dues xarxes paral·leles d'atenció: una per als autòctons i una per als estrangers.

les persones i els grups humans, també forma part de la quotidianitat dels centres educatius. Ningú pot argumentar seriosament que si no fos pels conflictes que causen les minories ètniques, o dels nois "difícils", o els de fracàs escolar..., els centres serien una bassa d'oli, ja que com a institució formada per un col·lectiu de persones és una organització amb permanents tensions i precaris equilibris.

Hi ha dues premisses bàsiques per poder treballar en centres educatius amb una realitat multicultural: entendre i valorar la cultura de l'altre a partir de relativitzar les veritats suposadament objectives i absolutes de la pròpia cultura, ja que només així hi pot haver una aproximació real, i aprendre a gestionar el conflicte desculpabilitzant un únic col·lectiu com a causant, ja que, insistim, el conflicte és un fet propi de tota organització humana.

"La funció de l'escola hauria de ser facilitar a l'infant, des de ben petit, les eines per jutjar i comprendre una cultura aliena a la seva. Només si es torna intercultural, l'escola podrà complir aquesta funció essencial, és a dir: cal obrir els ulls a l'esperit de la diferència"

E. Weber (1993)⁶⁴

Si seguim creient en l'educació com a base del desenvolupament cultural d'una societat, és evident que hem d'impulsar la creació d'institucions educatives on el diàleg multicultural sigui real. Això, com veurem, suposa:

– no crear sota cap concepte dues xarxes paral·leles d'atenció: una per als autòctons i una per als estrangers. Si bé aquesta premissa de fet està ben entesa, les concentracions que a la pràctica es donen de menors estrangers en certs centres i/o en altres està portant a una especialització d'aquests serveis en serveis per a "menors immigrants".

– Tenint en compte que el col·lectiu de menors al qual fem referència presenta, en algun moment del seu procés, unes necessitats específiques, es podrà comptar amb serveis específics, sempre que siguin transitoris. I si pot ser, s'adaptaran els centres ja existents a aquestes necessitats, per tal d'evitar exclusions institucionals.

– No només s'ha d'intervenir amb el col·lectiu immigrant sinó actuar en la societat receptora per tal de flexibilitzar actituds.

– Adaptació dels recursos existents a la nova realitat a partir d'una escolta i participació real del col·lectiu immigrant en el disseny i l'execució dels programes.

■ **La integració plena com a ciutadans de dret**

El requisit indispensable perquè l'objectiu de la integració social dels immigrants, és a dir, la seva circulació social normalitzada com a ciutadans amb plens drets i deures, no es contaminin d'idees i actituds assimilacionistes o segregacionistes, és el diàleg intercultural. Però perquè hi hagi diàleg cal que els membres de les diferents cultures es disposin, en un pla de simetria, a intercanviar, conèixer, compartir elements que els són propis, i a més a respectar-los. Perquè hi hagi diàleg, cal que la comunicació sigui bidireccional: tots som emissors i receptors de missatges. El fet que es percebin les cultures, o societats, jerarquitzades sobre la base d'una idea occidental de "progrés" que contraposa les més avançades a altres de tradicionals o menys avançades, dificulta el diàleg ja que desequilibra les posicions. Aquesta jerarquització simbòlica es correspon a la realitat amb el repartiment desigual dels recursos entre els països del Sud i els del Nord.

En aquest context menysvalorador, l'immigrant nouvingut rep una bufetada quan veu que la societat d'acollida li diu "el bagatge que porta vostè no

No només s'ha d'intervenir amb el col·lectiu immigrant sinó actuar en la societat receptora per tal de flexibilitzar actituds.

Perquè hi hagi diàleg, cal que la comunicació sigui bidireccional: tots som emissors i receptors de missatges.

La integració real hauria de respectar la identitat cultural de les persones.

té cap valor". Aquestes relacions de rebuig van forjant un entramat poc favorable a la integració, ja que l'immigrant que se sent rebutjat adoptarà resistències. La integració real hauria de respectar la identitat cultural de les persones. Només així serà possible promocionar-se en un entorn cultural que respecti els valors que un mateix respecta. Només adquirint drets i deures en aquesta societat, tenint accés a alguna cosa més que al treball i al consum, serà possible la integració plena, la participació ciutadana real.

■ El xoc cultural

Cal defugir el determinisme cultural segons el qual les persones actuarien com una mena d'ambaixadors de la pròpia cultura.

Cal matisar els conflictes derivats del xoc cultural, ja que la cultura ha esdevingut una mena de calaix de sastre on aboquem totes les limitacions i dificultats que planteja el treball social amb immigrants. Emfatitzant el xoc cultural, s'està donant una visió negativa i de dificultat respecte a la diferència cultural. En primer lloc, cal defugir aquesta mena de determinisme cultural segons el qual les persones actuarien com una mena d'ambaixadors de la pròpia cultura. En realitat, en un context multicultural com el que ens ha tocat viure s'observa una emancipació de les persones respecte a la pròpia cultura i s'avança cap a una construcció plural de la identitat personal (tal com ho suggereix Amin Maalouf en el seu llibre *Les identitats que maten*), fet que ajuda a relativitzar valors, incorporar elements foranis i, sobretot, a no plantejar les eleccions respecte a "allò que m'és propi" i "allò que m'és estrany", en termes excloents sinó complementaris. I també cal entendre, en segon lloc, que les circumstàncies de precipitació i violència que sovint envolten els processos d'immigració, i sobretot les dificultats socioeconòmiques per a la subsistència, són les que en realitat dificulten l'adaptació al nou context social i plantegen majors dificultats: partir de zero, començar de nou, reubicar-se... són rep-

No es poden plantejar les eleccions respecte a "allò que m'és propi" i "allò que m'és estrany", en termes excloents sinó complementaris.

tes als quals s'enfronten tots els immigrants, siguin autòctons o estrangers.

■ Transició del model assistencial al model de responsabilitat

Una reflexió sobre la tipologia de centres existents actualment a la DGAI⁶⁵ ens pot servir per situar des de quins paràmetres s'estan dissenyant els nous serveis d'atenció o adaptant els ja existents.

S'observen tres models, o línies metodològiques, que, tot i que podrien semblar progressius o superats amb el temps, coexisteixen en l'actualitat:

– La línia assistencial, que pretén bàsicament: donar resposta a necessitats socials; crear recursos especialitzats per a cada taxonomia; exercir clarament funcions de control social; aplicar una metodologia d'actuació que no té en compte els interessos ni les voluntats de les persones implicades; actuar sobre el subjecte i treballar contra l'exclusió.

– La línia de normalització, que pretén: donar resposta a les necessitats de la persona; crear recursos per facilitar l'accés social a les persones amb més dificultats; promoure recursos especialitzats al més semblants possibles als anàlegs de l'entorn; actuar a partir dels interessos, voluntats i capacitats de cada subjecte, i treballar per a la integració social.

– La línia de responsabilització té en compte: els drets i els deures del subjecte; se centra en les relacions del subjecte i el seu entorn; té en compte els subjectes i el context per a la creació de recursos; actua en el subjecte i en el seu entorn; actua a partir de les necessitats, voluntats i capacitats del subjecte en relació amb les exigències d'allò social, i treballa per la participació i la promoció del subjecte.

L'objectiu d'aquest recordatori sobre els tres models bàsics d'intervenció en la infància no és altre que

El perill que observem en certes propostes per a l'atenció als menors immigrants és un cert retrocés cap a postures assistencialistes i un oblit d'aspectes com la participació i la integració social plena.

No es tracta de donar eines en una sola direcció sinó totes les eines. Per tant, també per a ells, el català és una porta d'entrada a la societat catalana.

facilitar al lector elements per discernir quina línia s'està aplicant en cada cas, ja que el perill que observem en certes propostes per a l'atenció als menors immigrants és un cert retrocés cap a postures assistencialistes i un oblit d'aspectes com la participació i la integració social plena.

Hem d'anar més enllà. No ens podem moure amb mesures que serveixin per "parar el cop" d'aquells menors immigrants que es troben vivint al carrer. Cal adaptar la xarxa de recursos existent per donar respostes efectives i a llarg termini, alhora que cal començar a plantejar-se actuacions sobre l'entorn.

■ **La llengua: obstacle o mitjà per a la comunicació**

Constatem amb preocupació que l'aprenentatge de la llengua, que és el prioritari en la reflexió que aporten els mestres i professors des de fa temps per millorar la integració dels alumnes d'origen immigrant, en el cas dels serveis socials ni s'esmenta. No trobem referències a l'aprenentatge de la llengua ni en escrits, ni en ordres del dia o resums de reunions... És que quan parlem d'infants desemparats no té valor la comunicació plena, el llenguatge com a peça clau per a la participació social i l'intercanvi? Ens hauríem de plantejar per quines raons en els circuits d'atenció a la infància es menysvalora aquesta qüestió i fins i tot a vegades és pressuposa que aquests nois entenen el que volen, expliquen el que volen... com si els seus interessos responguessin a lògiques que no són els de tota persona corrent. Ells, com tots nosaltres, necessiten la llengua com a instrument de comunicació plena a la nova societat. Si aquest coneixement no s'assoleix plenament no els estem facilitant la igualtat d'oportunitats.

Un altre debat que no apareix en el nostre cas i en canvi ha omplert pàgines i pàgines en la literatura per a mestres és el que es refereix a l'opció d'ensenyar

català o castellà a aquests nois i noies nouvinguts. En aquest sentit, si seguim mantenint l'objectiu de la integració plena, no es tracta de donar eines en una sola direcció sinó totes les eines. Per tant, també per a ells, el català és una porta d'entrada a la societat catalana.

■ Xarxes de suport o màfies?

Malauradament hem vist com els menors que arriben sols no compten amb el suport de familiars, amics o coneguts adults, que visquin a Catalunya i que els puguin ajudar a trobar vivenda, feina i relacions socials. Els mecanismes d'autoajuda que funcionen en el cas dels adults, en el dels menors són molt més confusos. Altre cop la qüestió legal dificulta la construcció espontània de relacions de suport, ja que pel fet de tractar-se de menors desemparats, l'Administració exigeix a qui se'n faci càrrec una relació de tutelatge del menor, cosa difícil. Per un costat trobem el grup d'iguals, que normalment també són menors i per tant difícilment poden fer-se càrrec d'un altre menor i proporcionar-li el tutelatge. D'altra banda, el fet de viure en la clandestinitat i d'haver-se de dedicar a estratègies econòmiques il·legals, els posa en contacte amb persones adultes que també viuen al marge de la llei, persones que difícilment donaran la cara per aquests nois, i persones que, si han fet de la delinqüència i l'extorsió el seu modus vivendi, impulsaran els menors a entrar-hi en profit propi. Aquest cúmul de circumstàncies fa que es vegi amb un cert recel l'apropament als menors immigrants per part dels adults del propi col·lectiu, i que s'hagi parlat de màfies, potser generalitzant gratuïtament tots els casos, englobant fins i tot aquells en què la intenció d'ajudar el menor ha estat sincera. Coneixem casos de nois que han fet cap a poblacions de les comarques catalanes amb un nom i una adreça escrits en un paper: tenien un contacte de referència on passar el primer

Es veu amb un cert recel l'apropament als menors immigrants per part dels adults del propi col·lectiu: s'ha parlat de màfies, potser generalitzant, englobant fins i tot aquells en què la intenció d'ajudar el menor ha estat sincera.

temps de l'acollida, malgrat que aquesta persona tampoc tingués la situació gaire estabilitzada i, per tant, no pogués exercir com a guardador legal als ulls de l'Administració.

Donada la importància de les xarxes en tots els processos d'inserció social, pensem que seria important afinar molt en la percepció de les relacions dels menors immigrants amb les persones del seu entorn amb l'objectiu de rescatar totes aquelles que els puguin ser positives i no posar-ho tot en el mateix sac.

■ La condició adolescent

Hi ha algunes característiques que defineixen la condició adolescent, i que marcaran en gran manera la trajectòria dels menors immigrants no acompanyats des que emprenen el seu viatge. La condició adolescent suposa el trànsit de la dependència cap a l'autonomia, el trencament respecte a un món infantil i l'accés al món dels grans. Trànsit que, segons el context sociocultural i familiar on es visqui, es farà de manera més progressiva i lenta o de forma més ràpida, traumàtica o no. Es curiós com la literatura ens apropa al fet que en contextos socioculturals totalment dispars (des de l'Àfrica fins a l'Amèrica del Nord), aquest trencament passa per l'aventura, la fugida, el viatge, l'allunyament físic dels entorns coneguts i protegits per la família. Més enllà dels condicionaments econòmics, polítics i socials que motiven, de forma genèrica, la immigració massiva de magribins cap a Espanya, la vivència particular i l'autopercepció que tenen aquests menors de si mateixos té molt a veure amb aquesta "Aventura adolescent" en majúscules. Aquest fet comporta que en el període de temps en el qual deambulen per places i carrers de ciutats europees no s'identifiquin amb els indigents amb què comparteixen cartrons, bancs de places i vestíbuls de caixers automàtics, sinó que es confon-

En contextos socioculturals totalment dispars, aquest trencament passa per l'aventura, la fugida, el viatge, l'allunyament físic dels entorns coneguts i protegits per la família.

guin amb els viatgers, aventurers, motxillers, que provisionalment estan vivint una situació “sense sostre” i de precarietat. En la definició que un té d’un mateix és difícil pensar-se com algú anònim, sense papers, sense feina, sense llar, sense activitat o un objectiu definit en la vida... per contra, quan es viatja es fa alguna cosa: “Quan acabo d’arribar o planifico un destí, a la pregunta: com et va? A què et dediques?... puc respondre: demà marxo a Madrid, o acabo de tornar d’Amsterdam, i el mes que ve aniré cap a Brussel·les... sóc algú que es mou!” La mobilitat que caracteritza aquest col·lectiu i que dificulta l’arrelament i per tant la inserció social, contribueix a aquesta autoimatge del “viatger”. Adonar-se de com la frontera entre la provisionalitat d’aquesta situació fantàstica del que “no és d’enlloc”, “està de pas” i l’encallament (a causa de la delinqüència, la mala salut, el consum de tòxics, etc.) en la marginalitat més absoluta és molt prima, pot ser difícil per a aquests nois, que sovint s’adonen massa tard que han tocat fons.

■ Victimització dels menors

És evident que aquests menors es troben atrapats en una situació que no esperaven i que se’ls escapa de les mans; que les condicions de vida al carrer són molt dures i que, quan un té els recursos personals cada cop més paralitzats, la capacitat de reflexió, de prendre decisions encertades i crítiques i de reformular els objectius, és cada vegada més difícil. Malgrat tot això, el destí d’aquests menors segueix estant a les seves mans. Ells són els amos de les seves vides. En són els responsables. Han estat víctimes conjunturals d’una situació, però no per això seran víctimes sempre. Perquè se’n puguin sortir, han d’abandonar el rol de la víctima. Han de positivament les experiències i assumir el seu procés migratori. Quan ells vulguin fer-ho serà possible el treball educatiu. Si només es deixen atendre, acollir o protegir, els po-

La mobilitat que caracteritza aquest col·lectiu contribueix a aquesta autoimatge del “viatger”.

El destí d’aquests menors segueix estant a les seves pròpies mans. Han estat víctimes conjunturals d’una situació, però no per això seran víctimes sempre.

drem donar assistència però no podem impulsar la seva promoció social.

Insistim: les actituds paternalistes són cosines germanes de les que infantilitzen i entorpeixen la construcció de l'immigrat com a ciutadà amb drets i deures.

■ **Clima institucional**

Les institucions educatives que han d'atendre els menors immigrants s'enfronten quotidianament amb una realitat molt complexa, en què conflueixen condicionaments de tot tipus: les característiques de la població atesa, les relacions entre l'equip de professionals, la coherència entre l'encàrrec institucional i les necessitats dels menors, els recursos disponibles, l'organització, les condicions laborals, etc. un entramat de factors que configuren un determinat clima institucional. Evidentment, si aquest clima és relaxat l'equip tindrà major capacitat per resoldre els nous reptes que se li vagin plantejant. En canvi, si es viu una certa crispació, qualsevol nova necessitat que no s'havia previst provocarà sensació de desbordament i d'incapacitat.

Si es viu una certa crispació, qualsevol nova necessitat que no s'havia previst provocarà sensació de desbordament i d'incapacitat.

Un tret comú a la majoria d'equips educatius és la sensació de sobrecàrrega de feina, de manca d'espais per a la reflexió, que es tradueix en una sensació d'inutilitat o d'impotència. A vegades la pressió en els centres és tal, que el fet que un menor immigrant s'escapoleixi pot arribar a veure's com «un problema menys». La majoria d'educadors tenen una forta sensació de fracàs i poden arribar a pensar que les seves actuacions no porten enlloc. Per tant, construir climes institucionals relaxats i flexibles serà un requisit indispensable per provar de construir respostes adequades a situacions tan complexes com la que presenten aquests joves immigrants.

D'altra banda, com que l'experiència condiciona la percepció que tenim de les coses, la diversitat només

serà valorada positivament si les experiències viscu- des ho fonamenten; si es parteix d'experiències ne- gatives, la diversitat serà vista com a problema, fet que no ajudarà gaire a pensar positivament en actua- cions i estratègies d'intervenció alternatives.

Observem que la institució i el clima de treball que s'hi respira condicionen en gran manera la tasca edu- cativa i els resultats que se'n deriven: en certes insti- tucions s'ha caigut en una mena de desinterès per l'objectiu últim del treball (els nois i noies atesos) i es fa una feina mecànica de contenció, de rutina quoti- diana... s'escriuen informes «que no diuen res», com a conseqüència d'aquest clima general de desmoti- vació i impotència.

En molts cen- tres es respira un clima gene- ral de desmoti- vació i impotèn- cia.

2. Recomanacions i propostes

Amb la perspectiva relativa que ens proporcionen aquests dos anys de trajecte recorregut, des que els ciutadans, els professionals, les entitats i les instituci- ons públiques vam començar a amoïnar-nos pels menors que vivien al carrer, fins que hem bastit tot un circuit d'atenció per donar resposta a les seves ne- cessitats, ens adonem que s'ha avançat però que encara queden moltes mancances i buits per cobrir. Hi continua havent nois vivint al carrer: els que no s'han incorporat a la xarxa d'atenció normalitzada, els que han fet els divuit anys al carrer⁶⁶ i els menors que cada mes segueixen arribant clandestinament.

S'han creat nous serveis, equips especialitzats i s'han dedicat esforços a conèixer millor el problema, però hi ha algunes disfuncions que segueixen enca- llant el procés. El més perillós fóra que en la valora- ció d'aquesta manca d'adequació entre unes neces- sitats socials i els recursos que s'han posat en marxa no és posés en dubte el que ha fet l'Administració i les entitats i ens abonéssim sobre les resistències

S'han creat nous serveis, equips especia- litzats i s'han dedicat esfor- ços a conèixer millor el proble- ma, però hi ha algunes disfun- cions que se- gueixen enca- llant el procés.

La frase “aquests nois no es deixen educar” ha de quedar totalment esborrada, ja que es tracta d’un procés d’interacció molt complex en el qual intervenen molts factors.

que mostren els menors a integrar-se, lògica que reproduiria aquelles valoracions tendencioses de programes que pretenen integrar minories ètniques, en les quals sistemàticament no es posa en dubte el discurs hegemònic sinó el del col·lectiu estigmatitzat. La frase “aquests nois no es deixen educar” ha de quedar totalment esborrada, ja que com hem vist, es tracta d’un procés d’interacció molt complex en el qual intervenen molts factors: començant pels nois, les seves famílies al país d’origen, els professionals, les institucions, les administracions, les polítiques, fins a les reaccions socials.

Amb la intenció d’obrir interrogants i incerteses en aquest discurs hegemònic, sovint massa autocomplacent, apuntem a continuació un seguit de recomanacions i propostes que haurien de partir d’una postura d’humilitat i de reconeixement que s’ha fet el que s’ha pogut però que no necessàriament allò que s’ha fet ha estat del tot encertat i que sempre som a temps de rectificar.

Veureu que hi ha orientacions destinades a les institucions, d’altres a les entitats i d’altres als educadors, que amb les seves actituds personals poden donar un sentit o un altre a les intervencions.

Volem insistir un cop més que no es tracta d’un dictamen o d’una resolució que calgui aplicar al peu de la lletra, sinó de tendències que pensem que afavoririen la integració d’aquests menors, però que, per la poca perspectiva que imposa el fet d’escriure sobre l’actualitat, us convidem a seguir discutint. Apuntem a continuació els tretze punts que, segons les persones que han assistit al seminari, rebrien un necessita millorar, i hi adjuntem el consell orientador, que pot ajudar a la repesca. Veureu que aquells punts que progressen adequadament també hi quedaran reflectits.

2.1 Necessitat de millorar la coordinació i coresponsabilització entre els diversos serveis

S'ha fet esment de la complexitat del treball amb un col·lectiu que té la doble característica de ser menor i estranger i, segurament, la complexitat del circuit que ha previst l'Administració per atendre'l és el reflex d'aquesta situació. Constatem que sobre aquest grup reduït de menors actuen un nombre important de professionals, d'entitats i d'administracions i, per tant, la coordinació, sempre necessària, aquí esdevé la peça clau:

- Pel tema dels papers: coordinació entre DGAI i Govern Civil i consolat del Marroc (o del país que correspongui).
- Per la necessitat d'actuar des del territori en medi obert i des de serveis especialitzats de la xarxa, cal posar en joc administracions locals i la DGAI que també haurien de tenir una vinculació estreta.
- Per les problemàtiques de salut i de consum de tòxics cal la intervenció de dispositius del sistema de salut.
- Per les seves infraccions, entren en contacte amb el sistema penal, concretament amb la Direcció General de Justícia Juvenil i de mesures Penals Alternatives.
- Pel fet que molts serveis es gestionin des d'entitats privades implica empreses, associacions o cooperatives com a intermediàries en les actuacions.
- Pel ressò cívic del fenomen, la Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrats Desemparrats ha jugat i segueix jugant un paper inaudit en altres qüestions socials.

Es tracta, per tant, d'un panorama de multiplicitat d'instàncies que molt fàcilment pot generar (i, de fet,

Els espais i la voluntat de coordinar-se hi són i només cal seguir insistint en l'operativitat, l'eficiència i la representativitat d'aquestes coordinacions, i en la voluntat que en surtin directrius a mitjà i llarg termini.

en algunes ocasions ha generat) disfuncions, buits, inoperàncies o fins i tot missatges contradictoris que cal evitar a tot preu. Val a dir que la DGAI i els Ajuntaments implicats han seguit la tònica de col·laboració establerta en la primera trobada interinstitucional l'any 1998. La DGAI ha endegat dues comissions de treball específiques per a aquest tema, l'Ajuntament segueix amb les seves reunions de coordinació territorials i la Plataforma manté la seva funció aglutinadora. Per tant, els espais i la voluntat de coordinar-se hi són (tot i que trobem a faltar alguns interlocutors de pes en aquestes reunions, com són algun representant de la fiscalia de menors, de Justícia juvenil o de la Delegació del Govern), i només cal seguir insistint en l'operativitat i l'eficiència d'aquestes coordinacions i en la voluntat que en surtin directrius a mitjà i llarg termini.

2.2 Cal una major agilitat en els processos i evitar les llistes d'espera

És un fet corrent que els nois no aguantin el temps d'espera en els Centres d'Urgències o en els Centres d'Acollida i s'escapoleixin i tornin a les dures condicions del carrer. En cap moment pretenem desacreditar els centres d'acollida ni la funció de diagnòstic que se'ls ha atorgat, però sí que és important correlacionar el temps que passa o pot passar un noi immigrant no acompanyat en un centre d'acollida amb la finalitat d'analitzar la seva problemàtica mitjançant un "estudi diagnòstic", i el temps que pot suposar aquesta estada des de la percepció i la vivència del jove que ha immigrat, amb urgència, des del seu país.

Tal com està plantejat actualment el sistema de protecció de menors, els centres d'acollida poden oferir poques respostes per a aquests nois. Difícilment un acolliment provisional de cinc, vuit, onze mesos en aquestes condicions pot servir per elabo-

rar un estudi diagnòstic d'aquests menors amb les mateixes garanties d'èxit que el d'altres menors en circumstàncies diferents.

Cal evitar de totes totes la utilització dels Centres d'Acollida com a sales d'espera interminables per accedir als CRAE, ja que això és el que ha provocat la major part de disfuncionalitats. No es tracta tant de prioritzar aquest col·lectiu en detriment d'altres (com s'ha fet darrerament, traslladant el colapso als EA-IES, que veuen com les propostes d'internament de menors d'aquí es demoren sense fi) com d'augmentar els recursos proporcionalment a l'augment de les necessitats socials.

Algunes solucions alternatives a aquesta situació, podrien ser:

- Ampliar el nombre de places en centres residencials, o en pisos assistits, per evitar les llargues llistes d'espera.
- Adjudicar un nombre limitat de places en els propis CRAE perquè facin la funció d'acollida i diagnòstic.
- Posar en marxa equips específics que facin el diagnòstic d'aquest col·lectiu sense necessitat d'haver d'ingressar al centre d'acollida. El SETEMI, de creació recent, en principi té aquesta funció, i recull les dades que els Centres Oberts i els Equips de Detecció i Contacte han recollit al carrer. És un bon exemple de la voluntat d'agilitació per part de l'Administració.

2.3 Necessitat de formació permanent i assessorament dels equips

Darrere la demanada recurrent de formació que fan els educadors trobem un cop més la sensació d'impotència per abordar una realitat que els és nova i per a la qual no se senten preparats. És evident que

Cal evitar la utilització dels Centres d'Acollida com a sales d'espera interminables per accedir als CRAE, ja que això és el que ha provocat la major part de disfuncionalitats.

No es tracta tant de prioritzar aquest col·lectiu en detriment d'altres com d'augmentar els recursos proporcionalment a l'augment de les necessitats socials.

cal una formació permanent i un reciclatge sobre aquest tema: la qüestió és reflexionar sobre a qui li correspon la responsabilitat de formar-se i quina és la millor manera de fer-ho. Actualment hi ha prou oferta de cursos, promoguts per diverses institucions especialitzades, per reciclar-se ens els temes específics que suposa l'educació multicultural. Concretament, el que interessa més és conèixer la cultura d'origen del menor, conèixer els circuits legals i formar-se en tècniques per a la resolució de conflictes. Per tant, si els educadors a títol individual, no s'estan formant no és per mancances en l'oferta de cursos, sinó per dificultats (organitzatives, de temps, de diners...) a l'hora d'accedir-hi.

La responsabilitat de reciclar-se per tal d'adequar el servei a les noves necessitats que cada menor comporta és compartida.

La responsabilitat de reciclar-se per tal d'adequar el servei a les noves necessitats que cada menor comporta, és compartida: tant l'educador, que s'ha d'anar posant al dia permanentment, com les institucions, que han de facilitar l'accés a la formació dels seus professionals, i la DGAI, que ha de crear els marcs i els recursos necessaris perquè la formació permanent sigui un fet i no un ideal, la comparteixen.

Les institucions han d'oferir espais de reunió on les qüestions del dia a dia quedin aparcaades i els equips puguin reflexionar sobre la pròpia pràctica.

Un cop resolt els buits formatius particulars de cada educador, entrariem en la segona gran preocupació que expressen els equips: tenir temps per reflexionar i orientar conjuntament la tasca educativa. En aquesta qüestió la responsabilitat de les institucions és clara: han d'oferir espais de reunió on les qüestions del dia a dia quedin aparcaades i els equips puguin reflexionar conjuntament sobre la pròpia pràctica. Només així podran millorar i adequar els serveis a unes necessitats canviants. Sovint aquests processos necessiten un acompanyament extern, un assessorament, que els farà més productius i ajudarà a reorientar les accions. Per tant, reciclatge sí, però en equip.

2.4 Conveniència de separar clarament acció educativa de control social i d'acció policial

En diverses ocasions la DGAI ha expressat la necessitat de crear més centres “d’alta contenció” que incorporessin mesures coactives, com són el guarda de seguretat o l’habitació d’aïllament, per poder acollir aquells menors que amb les seves reaccions violentes i problemes conductuals distorsionen la dinàmica dels centres residencials corrents. Aquesta és una qüestió que ens preocupa especialment perquè ajunta l’educació i el control social i assimila contenció a coacció. Som conscients de les dificultats de convivència que presenten un seguit de nois i noies que toleren molt malament les normes i els límits que estipulen els centres. Normalment són adolescents amb un baix nivell d’autocontrol que requereixen l’ajuda de l’adult per parar-se i contenir-se. Per dificultats en el seu procés personal maduratiu, aquests nois i noies (no necessàriament immigrants, ni de bon tros) esclaten davant la frustració o l’adversitat, i els costa molt tranquil·litzar-se sense la mediació contenedora d’un adult de referència. El que no compartim és que aquesta ajuda només es pugui aportar des de la lògica de la força o l’aïllament. La contenció afectiva que de fet es practica en molts centres on el clima de convivència és relaxat i les referències a la violència o a la força són inexistents (portes obertes, absència de professionals uniformats amb porra o manilles, sense reixes a les finestres, sense càstigs físics, etc.) ens demostra que hi ha altres camins.

El clima d’acollida, de contenció afectiva i de suport que un noi o noia percep en un CRAE (Centre Residencial d’Acció Educativa), difícilment s’assolirà (per la provisionalitat i per la funció de diagnòstic) en un Centre d’Urgències i fins i tot en un Centre d’Acollida. Un cop al CRAE, els menors immigrants que hi

El que no compartim és que aquesta ajuda (la contenció) només es pugui aportar des de la lògica de la força o l’aïllament.

Hi ha dificultats estructurals i de concepció dels centres d'acollida o dels centres d'urgències que difícilment podran adaptar-se a les necessitats dels menors.

arriben fan un procés d'assentament. Se'ls permet recuperar els vincles i la complicitat amb la família, fet que els donarà impuls i seguretat per seguir endavant. I se'ls dóna la possibilitat de generar nous vincles amb la comunitat (companys, educadors dins del centre i companys, veïns, i altres professionals en l'entorn) amb què viurà una temporada.

L'afirmació anterior ens porta a analitzar les dificultats estructurals i de concepció dels centres d'acollida o dels centres d'urgències que difícilment podran adaptar-se a les necessitats dels menors, partint de:

- Una concentració excessiva de nois immigrants (en alguns centres més del 90%). La proporció no és en absolut representativa dels percentatges sociològics reals.

- Una «funcionarització» excessiva dels professionals, que comporta mecanització de les tasques i pèrdua de control sobre la globalitat del procés educatiu, la desresponsabilització d'alguns professionals respecte a factors inherents a la tasca educativa com són l'autoritat, l'acollida...

- Una estada massa llarga en un equipament que té per objectiu diagnosticar i derivar el menor a un recurs definitiu. Es conceptualitza com un període d'*impasse*, il·lusòriament estàtic, en el qual el noi no ha de fer altra cosa que deixar-se observar. Només tenen certs nivells d'èxit els centres que, malgrat les limitacions, entenen que també han d'atendre educativament el noi en aquesta etapa i que, per tant, no pot convertir-se exclusivament en una etapa d'aïllament o contenció.

2.5 Importància de la funció tutorial i la individualització de cada cas

En parlar de menors que han emigrat sols, és important entendre que es tracta de trajectòries que

comporten una gran complexitat, i per això s'hauria de procurar abordar-les des de la proximitat i la confiança. La sensibilitat de l'educador per captar i comprendre els factors personals i psicològics que els processos migratoris posen en joc serà fonamental. Sensibilitat i actitud d'escolta que només serà possible si es perd la por a col·locar-se en el context d'interlocutors vàlids; si s'està en equilibri amb la pròpia cultura, ja que només des d'una identitat crítica respecte a allò propi es pot reconèixer que l'altre també és portador d'uns valors que estima.

L'eina per atendre la diversitat i poder oferir una atenció individualitzada (prevista tant en el Projecte Educatiu de Centres de la DGAI com en la definició dels Equips d'Atenció i Diagnòstic d'adscripció municipal) és la tutoria. El tutor o tutora serà el referent d'aquell menor durant el temps d'internament; per tant, els vincles i les bones relacions que es puguin establir facilitaran el treball educatiu en general.

La funció tutorial, que és present en tots els casos, en el tema dels menors immigrants ens pot ajudar a:

- Acompanyar el noi en el procés de restitució de les pèrdues que li ha suposat l'emigració.
- Crear el context de col·laboració necessari perquè hi hagi una acció educativa real (és a dir, per promoure canvis).
- Allunyar-nos de la "profecia autocumplidora": el discurs de la víctima genera dependència i paralitza.
- Reconèixer que no tot és fracàs: hi ha moltes joves que han fet un procés migratori satisfactori, i cal saber-ho transmetre.
- Tenir en compte la seva condició d'adolescents: a tot arreu la crisi adolescent té a veure amb el procés d'autonomia i d'identitat, que en el seu cas es complica perquè ells volen pertànyer i la societat no els fa un lloc.
- Compensar la manca de referents adults, pro-

La sensibilitat de l'educador per captar i comprendre els factors personals i psicològics que els processos migratoris posen en joc serà fonamental.

pers i positius, amb els quals, pel fet d'estar lluny de casa, no poden comptar.

- Trencar una falsa idea d'homogeneïtat que sovint s'atribueix a aquest col·lectiu, pel fet de ser estrangers.

- Conèixer els seus marcs de referència, és a dir, els valors que han après durant la socialització infantil i que de manera inconscient condicionen la seva mirada i les seves respostes en la societat catalana.

- A partir d'aquest coneixement, cal facilitar-li els processos de negociació entre els referents culturals d'origen i de destí, ajudant-lo a que faci les seves pròpies eleccions i que mediti bé les renunciacions.

2.6 Cal un major rigor i agilitat en els temes legals

Les qüestions legals, tot i condicionar totalment els processos educatius, depenen, en última instància, de voluntats polítiques.

En la qüestió dels papers (és a dir, l'obtenció del permís de treball i de residència), que és el fonament de les posteriors intervencions educatives, ja que sense això la integració social és una fal·làcia, ens movem en el terreny de les voluntats polítiques i, per tant, la cosa se'ns escapa de les mans. Topem amb la dificultat que genera la disparitat de competències: Subdelegació del Govern, per als temes d'estrangeria, i Direcció General d'Atenció a la Infància com a responsable de la guarda i tutela d'aquests menors. Entre els uns i els altres s'adormen els papers i encara queden menors sense tutelar, o que es fan majors d'edat sense haver estat documentats, o nois que després d'haver estat diversos anys tutelats compleixen la majoria d'edat i es veuen obligats a marxar del país perquè no han obtingut el permís de residència legal. No cal dir-ho: els llargs períodes d'incertesa a l'espera de la documentació legal juguen en contra de l'èxit de les actuacions socioeducatives.

Altres aspectes relacionats amb la qüestió jurídica que creiem que es podrien millorar són els següents:

- La possibilitat d'iniciar processos formatius i laborals, malgrat estar a l'espera de la tramitació dels papers de residència⁶⁷.

- La necessitat de contemplar amb major rigor i agilitat els processos judicials que molts ells, si han comès infraccions o actes delictius, tenen oberts. Diversos advocats o serveis jurídics que col·laboren amb els centres que estan atenent aquests menors han detectat reiteradament irregularitats procedimentals, sobretot pel que fa l'incompliment de terminis raonables, en la resolució de causes que tenen pendents els menors, fet que és totalment inadmissible.

- La Direcció General de Justícia Juvenil i Mesures penals Alternatives, que sempre ha estat pionera en oferir respostes alternatives a joves que, per les seves conductes dissocials, topen amb la justícia, segueix oberta i col·laboradora en aquest tema, des de l'eficiència tècnica del dia a dia. Seria bo aprofitar la seva experiència, sobretot la dels Delegats d'Assistència al Menor i la dels equips de mediació, per dissenyar de manera global l'atenció a aquests adolescents, sobretot en la franja més propera a la majoria d'edat. Lamentem des d'aquí no haver-los trobat més sovint en els espais de coordinació, ja que pensem seriosament que compten amb equips i amb mètodes de treball vàlids per a resoldre certes dificultats d'atenció que plantegen els menors immigrants desemparats.

- Caldria garantir la confidencialitat de les fitxes amb les dades identificatòries d'aquests menors perquè no se'n faci un mal ús quan arribin a la majoria d'edat.

Finalment, volem observar que l'oferta d'ajudar-los a assolir la residència legal a Espanya és una de les eines amb què compten els educadors per vincular aquests menors immigrants (sobretot aquells més reticents a l'acció de tutelatge o educativa de l'Adminis-

Seria bo aprofitar l'experiència dels Delegats d'Assistència al Menor i la dels equips de mediació per dissenyar de manera global l'atenció a aquests adolescents que tenen problemes amb la justícia.

tració) a les institucions. Simplement es tracta de guanyar-se la confiança dels nois oferint-los alguna cosa, que per a ells és molt important, a canvi, i a partir d'això començar a bastir una relació de compromisos recíprocs que culmini en el que anomenem procés d'autonomia i inserció social.

2.7 Manca coordinació efectiva amb les institucions educatives dels països d'origen

És imprescindible mantenir el màxim de contacte amb organismes estatals o no governamentals dels països d'origen per tal de treballar plegats.

Malgrat que sigui difícil establir coordinacions estables, formals, amb els professionals del Sistema de protecció dels menors dels països d'origen, concretament del Marroc, per la poca consistència d'aquest sistema, és imprescindible mantenir el màxim de contacte amb organismes estatals o no governamentals per tal de treballar plegats. Aquesta coordinació persegueix una doble funció:

- La preventiva: oferir alternatives reals al país d'origen per dissuadir els joves d'emprendre un projecte migratori que posa en risc la seva vida.
- L'actuació coordinada un cop aquests menors han estat tutelats per la DGAI, per tal de refer el contacte amb la família, valorar un possible retorn i agilitar la qüestió dels papers.

Des de la iniciativa privada, i també a nivell institucional, s'han fet passos en aquest sentit, que caldria seguir aprofundint. Concretament l'Associació Baytí de Casablanca i l'Associació Darna de Tànger constitueixen dos referents bàsics en aquest tipus d'intercanvi. A nivell institucional la Conselleria s'ha posat en contacte amb la Fundació governamental Hassan II.

Un aspecte pendent, en aquest capítol de coordinacions fora de Catalunya, és el referent a l'intercan-

vi i la cooperació amb les institucions competents d'altres ciutats de l'Estat espanyol i d'Europa per on circulen aquests menors. Recordem la dimensió internacional del fenomen i la gran mobilitat d'aquest col·lectiu com a trets característics que no podem obviar.

2.8 Incorporar educadors d'origen magribí en els equips

Ha quedat clar que el que cal per millorar l'atenció a aquest col·lectiu és afegir recursos i adaptar els serveis existents, però no crear centres específics per a menors immigrants. Una de les qüestions que es veuen prioritàries és incorporar educadors d'origen magribí en els equips. Respecte a si han de ser educadors, o educadores, integrats a l'equip o bé mediadors que puntualment ofereixen els seus serveis, som favorables a la integració plena dels educadors com a membres actius i amb responsabilitats en un projecte educatiu comú. Per tant, s'haurà d'exigir competència i formació educativa a aquests educadors, de la mateixa manera que s'exigeix a la resta. La qüestió seria «estic aquí no perquè sóc marroquí sinó perquè sóc educador». El fet de ser un professional més, integrat en l'equip, permet als nois del mateix col·lectiu veure-s'hi representats. «És algú que té un lloc de poder en la societat d'acollida, tot i ser marroquí com jo.» És més, si l'equip educatiu funciona com a tal i té funcions no només d'acció sinó també de planificació i disseny de les actuacions educatives, la presència d'educadors d'origen magribí pot ajudar a corregir les disfuncions derivades de la concepció d'uns serveis que van ser pensats per a col·lectius homogenis, culturalment parlant. Per tant, en aquest sentit la flexibilitat de la institució a l'hora d'incorporar propostes d'aquells que culturalment estan més propers als immigrants, seria també un re-

Resta pendent la cooperació amb les institucions competents d'altres ciutats de l'Estat espanyol i d'Europa per on circulen aquests menors.

El fet que l'educador d'origen magribí estigui integrat en l'equip permet als nois del mateix col·lectiu veure-s'hi representats.

La flexibilitat de la institució a l'hora d'incorporar propostes d'aquells que culturalment estan més propers als immigrants seria també un requisit indispensable.

La participació és un hàbit que cal aprendre i exercitar.

quisit indispensable. Des d'aquest punt de vista, doncs, pensem que s'ha d'anar més enllà i no agafar-nos a la funció instrumental del magribí-traductor-mediador-intèrpret, sinó incorporar-lo a l'equip com a company de treball capaç de fer aportacions més enllà de la seva condició de magribí.

2.9 Garantir la participació dels menors en el seu procés educatiu

Aquesta premissa, contemplada en el Projecte Educatiu Marc de la DGAI, només serà possible en la mesura que el menor sigui un ciutadà de ple dret i no se senti ni discriminat ni diferent als altres. Concretament, pels majors de 16 anys l'accés al treball és la clau per treballar el projecte d'autonomia i de responsabilització dels joves, per exigir-los implicació i compromís en processos formatius. Treball i formació que són les claus per ser persones integrades a la nostra societat. Però per no ser ciutadans de segona cal alguna cosa més: tenir veu i tenir vot. Participar en el sentit complet del terme. I la participació és un hàbit que cal aprendre i exercitar: té a veure amb parlar en públic i ser escoltat, expressar les pròpies idees i veure que tenen cabuda en els projectes comunitaris, expressar les crítiques de forma raonada i veure que té sentit fer-ho, etc. Per tant, els espais de participació en els centres educatius, des de les assemblees, des dels petits grups de serveis, les tutories, etc. seran una clau per a la integració futura d'aquests nois, de ple dret.

Deixar participar al menor en el seu procés educatiu suposa cedir-li una part de poder de decisió i respectar-li. Suposa escoltar-lo i estar disposat a modificar o flexibilitzar allò de la nostra institució que entri en contradicció amb els arguments que exposa. Evidentment, aquells que siguin raonables.

2.10 Prioritzar la xarxa d'atenció normalitzada per davant de la creació de serveis específics

Actualment s'està valorant la possibilitat d'obrir un recurs socio sanitari per internar aquells menors immigrants desamparats que tenen problemes de consum de drogues. Pensem que aquesta és una decisió que cal valorar i estudiar a fons, ja que no és tan clara. Com en molts altres temes, la presència de menors magribins al carrer no ha fet més que posar de manifest buits en la nostra xarxa d'atenció a la infància. I en la qüestió de drogues associades a la població adolescent l'experiència ens diu que comptem amb més errors que encerts, motivats sobretot pel fet que s'han dissenyat uns dispositius en la lògica dels serveis de salut, que han posat per davant la condició de "malalt" que la d'adolescent. Si bé és cert que davant nivells elevats i perillosos de consum es requereix una atenció específica, en parlar de població adolescent i jove, les intervencions per prevenir o per tractar certes addiccions no poden desvincular-se de les intervencions socioeducatives més integrals. Un cop més els recursos específics aliens a la xarxa haurien de ser l'ultima ratio a la qual es recorre quan ja s'ha intentat tot.

D'altra banda, els educadors que treballen a peu de carrer amb aquests joves nouvinguts constaten que, si bé el consum de coles i dissolvents està força estès, en cap cas està prou arrelat per fer un pronòstic de cronicitat o per haver de renunciar a l'acció educativa normalitzada. La cola és més un símptoma que una causa de la marginació. Dit d'una altra manera: no es pot afirmar que la cola hagi impossibilitat la intervenció educativa en cap cas, per molt que en el moment immediat del consum els símptomes físics de degradació física són molt evidents i alarmants, i les conductes asocials i agressives molt presents. Es

En parlar de població adolescent, les intervencions per prevenir o per tractar certes addiccions no poden desvincular-se de les intervencions socioeducatives integrals.

La cola és més un símptoma que una causa de la marginació.

tracta d'estar preparats per donar la resposta puntual en aquest moment, però de seguir treballant amb el noi amb l'objectiu de la integració plena. En adolescents, tant d'aquí com estrangers, els consums problemàtics (pastilles, alcohol, haixix, dissolvents –en menor proporció–, etc.) van sovint associats a moments de descontrol, de grup, de dinàmiques associals que cal abordar des de la seva globalitat.

Un altre projecte que està a l'espera d'acabar-se de definir és l'anomenat Centre de baixa exigència, pensat per oferir la pernocta segura a aquells que han de dormir al carrer, però abaixant a mínims les responsabilitats i els compromisos dels usuaris per facilitar l'accés a tothom, sigui quina sigui la seva situació personal. En coherència amb l'argumentació anterior, un centre d'aquestes característiques s'hauria d'obrir quan ja s'han esgotat tots els recursos i quan s'ha demostrat que, per les característiques dels nois (no per la saturació de la xarxa), no poden integrar-se en els CRAE ordinaris i calen recursos nous. En certa manera, obrir un centre així quan tot just el circuit d'atenció ha rodat un any i mig suposaria llençar la tovallola prematurament. Certament, un centre de baixa exigència serviria per apropar el servei a l'usuari, fet desitjable per si mateix, però no tindria en compte la dimensió de promoció social que persegueix tota acció educativa segons la qual s'ha d'exigir als nois i noies que donin al màxim de les seves potencialitats. O és que per tractar-se d'immigrants marroquins ja ens està bé abaixar el llistó i quedar-nos amb les funcions purament assistencials? Crear un centre així avui podria ser llegit per part dels nois com una forma de legitimar la "vida al carrer", i per part dels professionals suposaria acceptar que són casos crònics amb els quals ja s'ha tocat sostre. Segons el nostre parer un centre així no ha de ser un recurs previ sinó l'última opció quan ja s'han esgotat els altres.

Un centre de baixa exigència serviria per apropar el servei a l'usuari, però no tindria en compte la dimensió de promoció social que persegueix tota acció educativa.

2.11 Importància de l'atenció en medi obert

La presència dels menors magribins no acompanyats pels carrers de la ciutat ens ha fet recordar, a molts dels professionals que havíem estat educadors de carrer, escenes dels anys vuitanta típiques de barris força marginals. En aquella època ningú es qüestionava la necessitat d'actuar des del medi obert per aproximar-se a una població, sobretot adolescent, que tenia certes dificultats fins i tot per formular demandes i emmotllar-se als requisits establerts per les institucions socials. El treball comunitari, la contenció en el medi, els projectes amb una dimensió sociocultural eren les eines metodològiques pròpies per actuar amb certs col·lectius. A poc a poc, la professionalització dels educadors i la seva inclusió en els equips d'atenció primària, la formalització dels recursos de segon i de tercer nivell i la seqüenciació del circuit han anat deixant de banda la intervenció en medi obert. La bonança econòmica i la presència de l'estat del benestar van marcar unes millores socials que també s'haurien de traduir en la disminució de situacions greus o més massives d'exclusió. Durant els noranta la crisi de l'estat del benestar, i la consegüent retallada de pressupostos destinats a partides socials s'ha fet notar, i tornem a presenciar situacions conflictives a les quals cal sumar les dificultats socials que travessa la majoria de població immigrada quan arriba de nou en nou a un país. Per tot això, quan s'ha vist la necessitat arran del menors magribins de realitzar intervenció en medi obert, l'Ajuntament de Barcelona i el de Santa Coloma han hagut de contractar educadors de carrer per a aquesta funció: els dels equips de Contacte i Detecció.

La presència d'aquests educadors i educadores en els territoris i en els horaris propis dels nois ha facilitat en gran manera el contacte i la posterior derivació a recursos educatius. Per tant, és imprescindible se-

El treball comunitari, la contenció en el medi, els projectes amb una dimensió sociocultural eren les eines metodològiques pròpies per actuar amb certs col·lectius.

És imprescindible consolidar i normalitzar la presència d'educadors al carrer.

guir en aquesta línia, consolidar i normalitzar la presència d'educadors al carrer (segurament augmentant-los per poder cobrir millor les necessitats) i assegurar que compten amb els recursos necessaris per derivar els nois cap als dispositius educatius corresponents. L'educador amb la seva sola presència no en té prou, necessita comptar amb recursos propis o aliens per poder treballar.

2.12 Necessitat d'una política integral de joventut més decidida

De la mateixa manera que en la intervenció en medi obert els anys vuitanta són un referent, en les polítiques de joventut també mirem aquella època amb nostàlgia. Tant els equipaments socioculturals com els casals de joves, que en certs barris van engegat projectes amb una dimensió social important integrant grups de joves "conflictius" en activitats lúdiques i culturals, com tots els projectes d'inserció laboral, tallers, etc. donaven un tipus de servei que avui en dia no sabem on trobar. Hem insistit en el buit existent quan aquests menors arriben a la majoria d'edat, i només poden dirigir-se als dispositius socials pensats per a adults, sovint adults molt més deteriorats que ells. Entren en una xarxa assistencial que els ofereix molt poques sortides, ja que està prevista per atendre a adults amb família. Aquest perfil de jove sense família i amb necessitats socials no resoltes és un dels reptes importants que tenen plantejades les administracions competents. Repte complex si hi afegim el fet que molts d'ells són estrangers irregulars al nostre país. S'han esmentat algunes accions puntuals que certes entitats realitzen per acollir aquesta població o el mateix Pla interdepartamental per a majors de divuit anys, però trobem a faltar una planificació global per a la joventut més decidida.

Aquest perfil de jove sense família i amb necessitats socials no resoltes és un dels reptes importants que tenen plantejades les administracions competents.

Troblem a faltar una planificació global per a la joventut més decidida.

2.13 Vetllar perquè la imatge dels menors immigrants en l'opinió pública sigui com menys distorsionada millor

Hem observat com els mitjans de comunicació han interferit, des del seu inici, el procés d'atenció dels menors immigrants i les respostes socials que se li han donat. La presència constant d'aquests menors als mitjans els ha acabat convertint en una prioritat política. Si bé aquest fet va ser ben valorat en un inici per com va incentivar les accions de l'Administració i els acords interinstitucionals, últimament està mediatitzant les accions i sobretot condicionant l'opinió pública. Entre les notícies aparegudes ha circulat la idea que *«aquests nois volen dormir al carrer pel tracte inadequat que han rebut als centres»*, o altres articles en què es fa la suposició que dormir al carrer és una opció dels nois, fet preocupant per com desresponsabilitza les administracions i col·loca totes les resistències al cantó dels nois.

En diverses ocasions s'ha tergiversat la informació, fet que respon a una tendència a la criminalització d'aquest col·lectiu, quan apareixen notícies sobre ells en els mitjans. Per exemple, arran de les batudes policials del febrer passat a Ciutat Vella, van aparèixer a la premsa unes informacions segons les quals havien estat detinguts 87 menors. Finalment, fonts policials van confirmar que només havien estat 46, entre els quals només cinc eren menors.

El pes que té aquest col·lectiu en els mitjans és totalment desproporcionat pel que fa al nombre relatiu respecte a la resta de menors desemparats a Catalunya, o al fet que són una minoria respecte al grup molt més nombrós de nois i noies fills d'immigrants magrebins. Desproporció que afavoreix una construcció mental que espanta el ciutadà, confús pel total desconeixement del fenomen i procliu a la construcció d'estereotips.

Els mitjans han mostrat una tendència a la criminalització d'aquest col·lectiu.

Si bé la presència en els mitjans i l'alarma social han forçat les administracions a dissenyar nous recursos i a agilitar la incorporació d'aquests menors a la xarxa de protecció, s'ha valorat una certa manca de perspectiva i reflexió a mitjà i llarg termini. En aquest sentit, el ritme periodístic ha forçat la màquina dels processos educatius i d'inserció, que per definició han de ser necessàriament lents.

Resum

- Necessitat de coordinació i coresponsabilització entre els diversos serveis.

Som en aquesta direcció, però cal vetllar per l'eficàcia dels diferents espais de coordinació establerts i perquè certs interlocutors que ara no hi són presents s'hi afegeixin.

- Agilitar els processos per evitar les llistes d'espera. Crear noves places de CRAE (Centres Residencials d'Acció Educativa).

Agilitar al màxim l'elaboració del diagnòstic. Evitar la utilització dels Centres d'Acollida com a pàrquings a l'espera de places en els CRAE, ja que això ha generat greus disfuncions en aquest tipus d'equipaments.

- Formació permanent i assessorament dels equips.

Una responsabilitat compartida entre educadors, centres, entitats i administracions.

- Conveniència de separar clarament acció educativa de control i d'acció policial.

Per un estil de contenció allunyat de les lògiques de la repressió o la violència.

- Funció tutorial i individualització de cada cas. Recordem-ho: no es tracta d'un col·lectiu homogeni.

- Vetllar per un major rigor i agilitat en les qüestions legals,

tant en l'assumpció de la tutela per part de la DGAI com en la regulació dels permisos per part de la Subdelegació del Govern, com en la resolució judicial d'aquelles causes penals que puguin tenir pendents.

- Coordinació amb les institucions socioeducatives

dels països d'origen així com amb les altres ciutats espanyoles i europees.

- Incorporar educadors d'origen magribí als equips, no com a intèrprets o com a mediadors sinó amb funcions educatives plenes.

- Afavorir la participació dels menors en el seu procés educatiu.

- Prioritzar la xarxa d'atenció normalitzada per davant de la creació de serveis específics. Concretament ajornaríem l'obertura d'un centre de baixa exigència o d'un centre específic per a l'atenció dels problemes de les drogues per a més endavant.

- Importància de l'atenció en medi obert. Consolidar i ampliar els equips d'educadors de carrer i dotar-los de recursos suficients perquè puguin fer actuacions efectives.

- Promoure polítiques integrals de joventut de forma més decidida.

- Vetllar perquè la imatge que donen els mitjans dels menors sigui al menys distorsionada possible.

EPÍLEG

Per acabar serà interessant tornar a l'inici i repescar alguns dels interrogants que van motivar el debat al llarg de les sessions del seminari i van concloure en les reflexions que hem abocat en aquestes pàgines.

En primer lloc, ens apareixia la pregunta sobre què estava passant en el Circuit d'Atenció a la Infància perquè hi hagués un índex de fracàs (aquí com a sinònim de fugides) tan elevat. Sabíem que comptàvem amb bons professionals, amb anys d'experiència i amb un model d'atenció suficientment consolidat. On eren les disfuncions? Trobàvem dues línies de resposta: els centres d'acollida i la resta de dispositius són adequats però hi ha falles en l'aplicació? (seria la versió del Síndic); o bé, hi ha problemes estructurals que dificulten la seva adequació a aquesta nova tipologia de menors? (versió de Jordi Garreta). Avui podem afirmar que els dos factors s'imbriquen, ja que d'una banda la sobrecàrrega d'aquests centres i la demora de l'estada a causa de la manca de places de CRAE n'estan pervertint el funcionament, però alhora detectem problemes estructurals i creiem que caldrà renovar plantejaments en profunditat.

Si més no volem insistir en la necessitat d'acompanyar les bones intencions amb un augment de les partides pressupostàries dedicades a la DGAI, ja que els menors immigrants han fet augmentar el gruix d'unes problemàtiques ja existents, i ara per ara encara necessitades d'atenció. Si creixen les necessitats, és evident que han de créixer els pressupostos; si no és així situem en posició de competència els sectors més desfavorits respecte a uns recursos socials del tot escassos. Els efectes perversos d'aquest tipus de polítiques, en què els sectors tradicionalment usuaris de serveis socials es veuen desplaçats per persones novingudes que tenen tantes o més necessitats com els seus veïns, els hem vists en brots violents com a Can Anglada de Terrassa, o en altres indrets. Seria ingenu pensar que es pot respondre a una problemàtica tan complexa com la que hem estat analitzant sense ampliar els recursos (insistim en el mot ampliar, que és diferent a transformar o modificar).

La segona pregunta que se'ns formulava posava en joc el concepte d'integració: calen recursos específics per a menors immigrants? En aquest cas ha quedat clar que la resposta és negativa, però sí que s'ha

vist que calen uns recursos específics en la fase d'aproximació a aquells col·lectius més resistents, i alhora més vulnerables, perquè l'atenció des dels dispositius normalitzats sigui més eficaç.

Finalment, ens preguntàvem si es poden plantejar respostes alternatives a l'internament? I per respondre hem reulat vint anys enrere des-empolsegant el treball al carrer, el treball des de centres de dia, l'acompanyament des de dispositius com SAAEMI, o des d'espais lúdics, la creació de projectes socioculturals per a joves... i altres iniciatives que han demostrat ser un bon recurs. En aquest sentit, les propostes que prevegin la dimensió comunitària i que suposin respostes reals a les necessitats d'aquests joves haurien de rebre suport.

Barcelona, desembre del 2000

BIBLIOGRAFIA

- AJA, Eliseo, et al., *La immigració estrangera a Espanya. Els reptes educatius*. Fundació "la Caixa", «Estudis Socials» 1. Barcelona, 1999.
- ALEGRE, M. Àngel i HERRERA, Diego: *Escola, oci i joves magribins. Segones generacions de famílies immigrades i el sentit de la seva inserció social. El cas de Mataró*. Materials de Joventut, Diputació de Barcelona i Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 1999.
- BERRIANE, Mohammed: "Las regiones tradicionales de la inmigración marroquí", a Diversos Autors, *Atlas de la inmigración magrebí en España*. Taller de Estudios Internacionales Mediterráneos Centro Internacional Carlos V, bajo la dirección de Bernabé López García. Universidad Autónoma de Madrid. Madrid, 1996.
- CARBONELL, Francesc: *Immigrants estrangers a l'escola*. Fundació Serveis de Cultura Popular i ed. Alta Fulla. Barcelona, 1997.
- CARBONELL, Francesc (coord.): *Educació i immigració. Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social*. Fundació Jaume Bofill i Ed. Mediterrània, «Polítiques» 27. Barcelona, 2000.
- Comissió tècnica DGAI-EUTS-FDAIA-Better Consultants: "Mapa de centres. Estudi sobre Centres Residencials d'Acció Educativa". Barcelona, 1999. (Inèdit. Es pot consultar a la biblioteca de la Fundació Jaume Bofill).
- DE LEÓN, S. "Menores extranjeros: regulación y tratamientopolicial" a *Policía*, núm. 126. Dirección General de Policía. Madrid, 1998.
- DEPARTAMENT DE BENESTAR SOCIAL: *Informe sobre el desenvolupament del Pla Interdepartamental d'Immigració. Anàlisi, avaluació i propostes 1993-1996*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1997.
- DGAI (Direcció general d'Atenció a la Infància): «*Menors estrangers atesos per la DGAI, dades estadístiques*». Desembre 1999.
- DÍEZ, Laura: "Els menors immigrants" a Fundació Jaume Bofill, *Anuari de la immigració a Catalunya*. Editorial Mediterrània. Barcelona, setembre 1999.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *II Informe sobre immigració i treball social*. Ed. Diputació de Barcelona. Barcelona, 1997.
- Diversos Autors: "Societats pluriculturals i identitats", dossier a *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 15. Generalitat de Catalunya, Dept. de Cultura. Barcelona, 1999.
- Diversos Autors: Monogràfic "Menores inmigrantes en España", a *Migraciones*, núm. 6, Instituto Universitario de Estudios Sobre Migraciones, Universidad Pontificia Comillas. Madrid, 1999.
- ESPINAR, J. M.: "La protección del menor extranjero en el sistema jurídico del menor" a *Infancia y sociedad*. Madrid, 1995.

- FUNES, Jaume et al. *Menors immigrants: sols o desemparats?* «Debats de l'Aula Provença», 32. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, novembre 1999.
- GARRETA, Jordi: «Infants i adolescents de les minories ètniques en els Centres d'Acollida a Catalunya: vides i experiències». Gener 2000. (Inèdit. Es pot consultar a la biblioteca de la Fundació Jaume Bofill).
- LOSADA, Teresa: "Aspectos socio-culturales de la inmigración marroquí en España: familia, islam, segunda generación" a *Arbor. Ciencia, pensamiento y cultura*, núm. 607. Madrid, CSIC, 1996.
- MATEO, Josep Lluís: *El "Moro" entre los primitivos*. Fundació "la Caixa". Barcelona, 1997.
- MONTÓN, M. José i SOLERDELCELL, Montse: *Experiències socioeducatives amb adolescents nouvinguts*. Fundació Jaume Bofill, «Finestra Oberta» 7. Barcelona, febrer 1999.
- NARBONA, I. M.: *Marroquies en Viladecans*. Ajuntament de Viladecans. Viladecans, 1993.
- PEDROLA, Montserrat: "Menors immigrants en Centres Residencials d'Acció Educativa". Treball de postgrau. Barcelona 1998. (Inèdit. Es pot consultar a la biblioteca de la Fundació Jaume Bofill).
- PLATAFORMA CIUTADANA PER LA DEFENSA DELS MENORS IMMIGRATS DESEMPARATS: «Informe sobre els menors immigrants indocumentats i no acompanyats». Barcelona, gener 2000. (Inèdit. Es pot consultar a la biblioteca de la Fundació Jaume Bofill).
- QUIROGA, V.: "Els nostres nens del carrer. Menors immigrants irregulars d'origen magribí no acompanyats a Catalunya". Projecte de Tesi Doctoral. Barcelona, febrer, 1999. (Inèdit. Es pot consultar a la biblioteca de la Fundació Jaume Bofill).
- SÍNDIC DE GREUGES: "Informe extraordinari del Síndic de Greuges al Parlament de Catalunya sobre els centres d'acolliment per a infants i adolescents desemparats de Catalunya". *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, dimecres 5 de gener del 2000.

NOTES

1. Debat conduït per Jaume Funes, que va comptar en aquell moment amb la participació de Ramon Buscallà, Director General d'Atenció a la Infància (DGAI), Marc Laranga, educador del centre d'acollida per a immigrants Santa Rosa, de Santa Coloma de Gramenet, i Àngel Marcó, director de la Llar Betània, Centre Residencial d'Acció Educativa.

2. En la bibliografia ressenyem un seguit d'articles, informes i treballs que posen de manifest aquesta activitat. Alguns estan publicats i d'altres són inèdits. Tots es poden consultar a l'arxiu de la Fundació Jaume Bofill.

3. Trobareu a faltar la presència de les entitats que estan treballant a Santa Coloma de Gramenet, tan emblemàtiques com el Centre d'Acolliment per a Immigrants Santa Rosa, on el fenomen dels menors immigrants ha estat molt present. No es tracta d'un oblit sinó de la impossibilitat de temps real per part dels companys de Santa Coloma de participar en el seminari i, posteriorment, en la redacció del document. El mateix ha passat amb l'equip del Centre Obert Joan Salvador Gavina del Raval.

4. Capítol basat en la recerca de Violeta Quiroga per a l'elaboració de la tesi doctoral "Menors immigrants irregulars d'origen magribí no acompanyats, a Catalunya" inscrita al departament d'antropologia de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

5. Xifra facilitada per M. Capdevila a la "2ª Trobada pels nens de carrer", Treballadors socials sense fronteres, Barcelona, 22 i 23 de novembre del 2000.

6. La confusió a l'hora de comptabilitzar els menors al carrer no és exclusiva de Catalunya sinó que es generalitza a la resta ciutats que viuen la mateixa problemàtica. Val a dir que en informes dels professionals que treballen amb aquest col·lectiu a Ceuta i a Marsella es reflecteix també l'esforç per distingir el nombre real del nombre de presentacions o d'intervencions administratives.

7. Les entrevistes *in situ* de diversos membres del grup que han viatjat al Marroc i han visitat els familiars dels nois amb els quals treballen a Barcelona, així com les organitzacions que allà treballen en atenció a la infància, són les fonts d'aquest capítol.

8. La imatge d'aquests barris perifèrics d'autoconstrucció o de "cases barates" ens pot recordar la imatge dels barris de les ciutats catalanes que dels anys cinquanta als seixanta van rebre la forta onada migratòria d'altres regions d'Espanya. La diferència és que aquell va ser un viatge per quedar-se. Les condicions de creixement de Catalunya van possibilitar la millora de les condicions de vida i la integració real d'aquesta població. Al Marroc la situació de crisi actual no fa previsible un procés similar sinó que impulsa un segon salt, cap a Europa.

9. Segons dades de la DGAI un 60% del total de menors estrangers atesos el 1999 són d'origen marroquí.

10. Segons dades de la DGAI que recullen el nombre de menors estrangers per països atesos pels diversos programes especialitzats (no recullen l'atenció primària dels municipis), l'any 1999 es van atendre 6 menors algerians i 122 marroquins.

11. En un estudi recent de l'Associació DARNA de Tànger, s'analitza la situació d'aquests nois, que fan una rotació entre Tànger i Ceuta a l'espera de l'oportunitat de passar a Europa.

12. Per nosaltres és evident que la condició de menors ha d'estar per davant de la d'estrangers, però les administracions competents, a l'hora d'assumir la tutela o de documentar aquests infants, sembla que sovint han invertit l'ordre de prioritats, destacant la seva condició d'estrangeria.

13. S'ha de remarcar que quan s'atura pel carrer a qualsevol immigrant (adult o menor) se li demana automàticament el permís de residència. Si no porta cap documentació legal, llavors se'l considera infractor de la llei i se'l pot detenir perquè no compleix la legislació establerta. Tanmateix, la falta comesa per l'immigrant irregular és administrativa, no penal, però se'l deté seguint el mateix procediment que qualsevol persona que ha realitzat un delicte. A continuació se'l posa a disposició de la comissaria nacional o provincial d'estrangeria i documentació i, en última instància, d'un jutge. Així, l'immigrant en situació administrativa irregular (també el menor immigrant) des de la seva entrada adquireix socialment un nou rol, el rol de delinqüent.

14. De fet, si els acompanya el cotxe de la policia a una casa on hi ha reixes i un guarda de seguretat a la porta, l'error de percepció és prou justificable.

15. Molts Menors immigrants afirmen que ja coneixien l'existència de la plaça de Catalunya quan eren al Marroc, perquè algun amic o conegut els n'havia parlat com un lloc clau per entrar en contacte amb el col·lectiu a Barcelona.

16. Davant del Parc del Motocross hi ha el Bar Atlas ("Saló de te" Atlas, segons la cultura magribina, ja que el mot "bar" és pejoratiu i equival a "lloc on es beu vi"), que és un punt de referència important per als marroquins residents i els nouvinguts.

17. Relat realitzat per Montse Pedrola.

18. Relat realitzat per Viloeta Quiroga.

19. Observacions basades en el treball dels professionals del Projecte ADAM de Càritas.

20. Capítol basat en el treball de Marta Casas.

21. Josep Martí, "Catalunya al tombant del mil·lenni: multiculturalisme i identitats ètniques". A *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 15, novembre de 1999. Barcelona: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1999, p.92-102. (p.98).

22. Amin Maalouf, *Les identitats que maten*. Barcelona: Ed. La Campana, 1999. (p.24)

23. Segons el *New English Dictionary*. Citat per ALLPORT, Gordon W.: *La naturaleza del prejuicio*. Buenos Aires: Eudema, 1968.

24. Definició pròpia a partir de les definicions d'Allport (op. cit), Jones (1972; citat per Brown) i Brown (1996: *Prejudice. Its social psychology*).

25. Imatges inherents a una categoria invocades per l'individu per justificar el prejudici.

26. DELGADO, Manel. *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries, 1998, p. 35.

27. DELGADO, *ibidem*, p. 37.

28. Barcelona:, Institut Català d'Estudis Mediterranis, 1992.

29. Programa que s'explica amb detall en el segon capítol.

30. LOSADA, *ibidem*, p. 136.

31. Dimarts, 29 de desembre del 1999.

32. Informe 1999 del Síndic de Greuges - *Consideracions sobre la Situació dels menors magribins no acompanyats* (p. 200) de la Sindicatura de Greuges de Catalunya, publicat al *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya* el març de 2000.

33. Entenem que la tutela porta implícita la guarda del menor.

34. Per comprendre aquest fet us remetem al punt Antecedents de la Introducció (pàgines 3 i 4).

35. Capítol elaborat a partir de les aportacions de Montserrat Pedrola i Violeta Quiroga.

36. Sense anar gaire lluny, a Espanya el nou delegat del Govern per a l'Estrangeria i la Immigració, figura creada pel Govern Aznar l'any 2000, depèn del Ministeri de l'Interior. Segons Manuel Pimentel, exministre de treball del PP, això és un greu error: "No dudo de la capacidad de los funcionarios del Ministerio, pero el hábito hace al monje, y esa organización del Departamento hará que se termine relacionando inmigración con delincuencia. La creación de esa Delegación del Gobierno es muy oportuna; pero debería haberse encuadrado en el Ministerio de la Presidencia. Tendría un carácter más horizontal y podría atender mejor aspectos de la inmigración que afectan a Asuntos Sociales, Trabajo o Educación." (*El País*, 3 de juny del 2000)

37. La Plataforma Ciutadana segueix apuntant que queden nois sense tutelar, ja que la DGAI aplica el criteri que aquells que només passen una nit al centre d'Urgències i després desapareixen i tornen a aparèixer en un altre no poden ser tutelats, ja que fins que no es comprova el seu nom real no se n'assumeix la tutela.

38. Actualment existeix un decret del Departament de Treball que permet iniciar els cursos un cop s'han iniciat els tràmits per a la regularització, sense tenir els permisos concedits.

39. En l'article de Laura Díez citat a la bibliografia s'aprofundeix més en aquesta qüestió.

40. Capítol basat en el treball de Maite Mauricio.

41. S'han generat diferents discursos per determinar la causa d'aquesta situació: responsabilitzant el menor de la "no acceptació" i/o responsabilitzant les institucions de la "no adequació" a les necessitats dels menors. Es tracta d'una situació prou complexa que apareixerà en capítols posteriors.

42. Associació marroquina presidida per la Dra. Najat M'Jid que intervé sobre nens de carrer a Casablanca.

43. Sra. Henriette Llopis Falcon.

44. Gestionat per la Fundació Mercè Fontanilles.

45. Per fer l'anàlisi d'aquesta situació, el síndic s'adreçà al Departament de Justícia, del qual depèn la DGAI, al Departament de Governació, a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, a l'Ajuntament de Barcelona, al fiscal en cap de Catalunya i visità el Centre d'Acolliment Diürn Al-Qàntara.

46. El Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, el Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya, la Delegació del Govern de l'Estat, els Ajuntaments de Barcelona i de Santa Coloma de Gramenet i la Fiscalia.

47. Aquests i d'altres problemes dels Centres d'Acolliment estan publicats en el *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, núm.12, del dimecres 5 de gener del 2000. Informe extraordinari del Síndic de Greuges al Parlament de Catalunya sobre els centres d'acolliment per a infants i adolescents desemparats de Catalunya, any 1999 (Tram.360-00001/06)

48. En aquests casos els menors tornaven ràpidament als Centres, després de posar-se en contacte amb els educadors-tutors i/o director dels CRAE.

49. Gestionat per PROGRESS.

50. Gestionat per la Cooperativa EAS.

51. Capítol basat en el treball de Mercè Darnell.

52. Mesura legal recollida a la legislació vigent en matèria de protecció de menors, per la qual s'atorga la guarda (responsabilitat de donar atenció i educació) d'un infant tutelat a una persona o família que l'acull a la seva llar, amb l'assessorament, seguiment i supervisió d'una ICIF (Institucions col·laboradores d'integració familiar).

53. El darrer informe de la Plataforma és de juny del 2000 i va ser presentat en roda de premsa als mitjans de comunicació.

54. El paper dels mitjans de comunicació en la qüestió dels menors immigrants al carrer ha estat cabdal ja que ha donat una dimensió mediàtica i ha generat un clima d'alarma social que sense aquesta intervenció no hauria existit. Aquest fet, que si bé en un inici va forçar l'Administració a prendre mesures i a actuar amb una major celeritat, a la llarga ha estat contraproductiu per com aquest col·lectiu, tan present en els mitjans, contribueix a crear estereotips negatius respecte als joves magribins en general, cosa que dificulta de manera global la seva integració. Les actuacions en paral·lel de la policia i els periodistes (cada cop que hi havia una batuda a plaça Reial o al Maremàgnum), instrumentalitzades amb finalitats polítiques i de sensibilització ciutadana, no han fet cap bé a la tasca d'inserció d'aquests menors. I, d'altra banda, potser han contribuït a fomentar una opinió progressivament més favorable a l'enduriment d'una Llei d'estrangeria considerada per molts massa progressista.

55. De fet, els educadors de carrer contractats per l'Ajuntament de Barcelona s'anomenen Equips de Contacte i Detecció.

56. Presentem un resum del treball de recerca realitzat per J. Garreta.

57. Jordi Garreta i el seu equip (de sociologia de la Universitat de Lleida) van realitzar, durant l'any 1999, entrevistes als equips de professionals de diversos centres d'acollida respecte a la qüestió dels menors immigrants. Exposem aquí el resum de les conclusions a què van arribar en la seva investigació.

58. Es tracta de les dues dificultats que N. Cardinal (1995) destaca com a problemes que cal resoldre en contextos multiètnics d'intervenció.

59. A causa de la pressió policial i legal a què està sotmès aquest col·lectiu, els nois han contestat molts interrogatoris administratius i associen l'entrevista amb control. Per això és millor abordar-la com un intercanvi d'opinions. No cal que surti tot el primer dia, tenim temps.

60. Centre Obert de Casals d'Infants del Raval "Marhaba" i Centre Obert Joan Salvador Gavina "Darma".

61. Freire, Paulo (1997): *Pedagogia de la autonomia*. Siglo XXI Editores. Madrid. (p. 103).

62. Les famílies magribines que han acollit infants ho han fet de forma voluntària i espontània, ja que a la cultura magrebina el deure de l'hospitalitat està molt arrelat i la seva pràctica molt estesa (en referència a parents, amics, coneguts...). Els acolliments realitzats per famílies magribines registrats a l'ICAA en l'actualitat s'han donat en primer lloc de fet, i després s'han regularitzat com acolliments familiars simples.

63. En un altre moment l'especificitat que requereixen aquests joves segurament podrà ser abordada pels equips dels serveis d'acolliment familiar, però amb la poca documentació escrita i la informació recollida es fa difícil poder abordar, a curt termini, la complexitat d'aquest treball sense una feina de conceptualització i anàlisi específica.

64. Weber, E (1993): "La différence des conceptions du temps, de l'espace, des valeurs... est-elle un frein à l'intégration des enfants d'origine étrangère?" dins Weber *et al.*: *La pluralité culturelle dans les systèmes éducatifs européens*, CNDP/CRDP de Lorraine, Nancy, 1993.

65. Reflexió basada en les conclusions que es van destacar en el treball "Mapa de Centres. Estudi sobre els centres residencials d'acció educativa" realitzat per una comissió tècnica de la DGAI, representants de la FEDAIA, de l'Escola Universitària de Treball Social i de Better Consultants, el maig del 1999. Inèdit.

66. En la reunió que va mantenir la Plataforma Ciutadana per la Defensa dels Menors Immigrants i la Conselleria de Justícia, el 31 d'octubre de 2000 la consellera N. De Gispert situava en 80 el nombre de nois al carrer "refractaris a la voluntat educativa i protectora de la DGAI", dels quals el 40% eren majors d'edat.

67. Sembla que en diverses ocasions la Direcció general d'Ocupació ja ha acceptat aquesta flexibilitat de matricular alumnes sense papers i guardar-los els drets de matrícula i la titulació per quan siguin regularitzats.

COLLECCIÓ FINESTRA OBERTA

1. Collectiu Ronda RCCL. *Immigració i estrangeria: l'estat de la qüestió*. 99 pp. Març 1998.
2. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (1/3)*. 56 pp. Maig 1998.
3. Fundació CIREM. Jaume Funes (coord.), Quim Casals, Oriol Homs, Xavier Martínez, Ferran Miquel, Neus Roca i Jaume Trilla. *Proposta de mesures davant la desigualtat d'èxit a l'ESO*. 88 pp. Juny 1998.
4. Salvador Cardús amb la col·laboració de Lluís Tolosa. *La premsa diària a les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya (1976-1996)*. 122 pp. Març 1998.
5. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (2/3)*. 75 pp. Octubre 1998.
6. Oriol Alsina i Roger Sunyer. *Informe sobre la Banca ètica a Europa*. 74 pp. Novembre 1998.
7. M. José Montón i Montse Solerdecoll. *Experiències socioeducatives amb adolescents nouvinguts*. 46 pp. Febrer 1999.
8. Carme Mayol i Eugènia Salvador. *Materials de lectura fàcil*. 85 pp. Març 1999.
9. Francesc Deó, Marisa Abad, Encarna Larrey i Francesc Notó. *Un dia en la vida d'un nen. Un dia en la nostra vida*. 77 pp. (Quadern del professor) i 105 pp. (Quadern de l'alumne). Febrer 1999.
10. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (3)*. 67 pp. Maig 1999.
11. Marta Casas i Núria Casas en col·laboració amb Cristina Cerdà, Anna Montells i David Picó. *Projecte d'educació musical de La Lluna Blava*. 121 pp. Novembre 1999.
12. Grup d'Estudis sobre els Drets dels Immigrants de la Universitat de Barcelona. *Les proposicions de reforma de la Llei d'estrangeria*. 77 pp. Setembre 1999.
13. Jaume Funes i Fina Rifà (coord.). *Adolescents i dificultats socials a l'escola*. 98 pp. Febrer 2000.

14. Laura Giménez i Laia Pineda. *La recerca social en l'administració local: una via d'aprofundiment de la democràcia*. 72 pp. Març 2000.
15. Moisès Amorós, Ferran Camps i Xavier Pastor. *Mediació comunitària i gestió alternativa de conflictes a Catalunya. Una guia per a la governabilitat*. 91 pp. Abril 2000.
16. Miquel Casanovas i Alfons Formariz. *Educació de persones adultes i immigració extracomunitària*. 47 pp. Maig 2000.
17. ECOCONCERN. Robert Gonzàlez (coord). *Processos participatius en la gestió d'espais naturals*. 94 pp. Juny 2000.
18. Ana Escobar, Coro Luengo i M. José Pérez. *Aula d'acollida a alumnes nouvinguts de l'IES Ramon de la Torre*. 92 pp. Desembre 2000.

